

samen werken voor later

Jaarverslag 2018

Jaarverslag 2018

Dit is een uitgave van
BPL Pensioen

datum
Juni 2019

Versie
1.0

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Meerjarenoverzicht	8
BPL Pensioen voor de agrarische en groene sectoren	9
Organisatie van het pensioenfonds	11
VERSLAG VAN HET BESTUUR	
1. Governance	18
2. Financiële zaken	26
3. Pensioenbeheer	36
4. Communicatie	46
5. Vermogensbeheer	50
6. Risicobeheer	62
7. Uitvoeringskosten	72
INTERN TOEZICHT	
8. Verslag Raad van toezicht	82
9. Verslag Verantwoordingsorgaan	94
JAARREKENING 2018	
10.1 Balans per 31 december 2018	104
10.2 Staat van baten en lasten	105
10.3. Kasstroomoverzicht	106
10.4. Toelichting op de jaarrekening	107
10.5 Toelichting op de balans per 31 december 2018	115
10.6 Risicobeheer	126
10.7 Niet in de balans opgenomen rechten en plichten	137
10.8 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018	138
Overige gegevens	
14. Actuariële verklaring	143
15. Controleverklaring van de onafhankelijk accountant	145
Bijlage	
16. Verklaring naleving integriteitsbeleid	151
17. Naleving Code Pensioenfondsen	152
18. Overzicht nevenfuncties	158
Colofon	161

Voorwoord

In april 2019 ontvingen wij het immens trieste bericht dat Rick Westhoff op 4 april 2019 op 56-jarige leeftijd is overleden. Rick Westhoff was sinds de zomer van 2018 lid van onze Raad van toezicht met het aandachtsgebied actuariaat en risicomanagement. Naast zijn inhoudelijke kennis en ervaring zullen wij ook zijn plezierige aanwezigheid en persoonlijke betrokkenheid erg missen.

BPL Pensioen is een pensioenfonds van en door groen, op een groene wijze uitgevoerd met als motto: samen werken voor later. Onze grote collectiviteit biedt een stevige basis voor de toekomst en het pensioen van onze deelnemers. Vanuit ons DNA geloven we al zeventig jaar dat de duurzame weg de enige weg is voor mens, milieu en maatschappij. Ons beleid is er dan ook op gericht om op een duurzame en groene wijze een goed en betaalbaar pensioen voor onze deelnemers te realiseren. Daar hebben we ook in 2018 uitvoering aan gegeven. Zo hebben we een ambitieus maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid vastgesteld. Dit heeft geresulteerd in een vijf-sterren beoordeling door De Vereniging van Duurzame Beleggers voor de wijze waarop wij beleggen. We zijn trots dat we daarmee in de top-drie van pensioenfondsen van Nederland staan.

We zijn in de afgelopen jaren regelmatig aan de slag geweest met onze toekomstvisie en strategie en hebben daarbij stilgestaan bij onze wendbaarheid als pensioenfonds. Die wendbaarheid is belangrijk, omdat we als pensioenfonds voorbereid moeten zijn op een nieuw pensioenstelsel. In 2018 hebben we de pijlers die onze missie en visie vertalen in doelen samengevoegd naar vier heldere strategische pijlers: een groen pensioenfonds, klaar voor de toekomst, de deelnemer bijstaan en ontzorgen van de werkgever. Zo vinden wij het belangrijk dat onze werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden zich écht geholpen voelen. Positionering en proactieve communicatie op maat zijn onze belangrijke communicatiethema's.

We maakten een start met Integrated reporting. Op deze manier van rapporteren verbinden we financiële en niet financiële verslaglegging. We laten zien wat we bijdragen aan milieu en maatschappij en hoe onze strategie, governance en prestaties (maatschappelijke) waarde opleveren voor de korte, middellange en lange termijn. Om dit te meten formuleren we strategische doelen of key performance indicators (KPI's). Deze nieuwe manier van verslaglegging werken we in de komende jaren nog verder uit.

In 2018 is de beleidsdekkingsgraad gestegen naar 102,1%, ondanks de daling van de actuele dekkingsgraad van 102,7% (eind 2017) naar 97,1%. Dit komt doordat de beleidsdekkingsgraad een gemiddelde van de dekkingsgraad over de afgelopen twaalf maanden is. De beleidsdekkingsgraad bepaalt bijvoorbeeld of en hoeveel we de pensioenen kunnen verhogen of moeten verlagen. De beleidsdekkingsgraad was eind 2018 te laag om de pensioen te kunnen verhogen. In het voorjaar van 2019 hebben we een herstelplan bij De Nederlandsche Bank ingediend. In dit plan is aangetoond dat we verwachten dat we binnen tien jaar voldoende kunnen herstellen om aan het vereiste eigen vermogen te kunnen voldoen. Toch is er nog een wezenlijke kans dat we de pensioenen in de komende jaren zullen moeten verlagen. Om onvoorwaardelijke verlagingen van de pensioenen eind 2020 te voorkomen moet de beleidsdekkingsgraad op 31 december 2019 en 2020 tenminste één keer minimaal 104,3% bedragen. We zijn hiervoor van diverse factoren afhankelijk, waarop we als bestuur nauwelijks invloed hebben. Het financiële herstel staat hoog op de agenda van het bestuur. Iedere maand publiceren we onze actuele en beleidsdekkingsgraad op onze website.

Op bestuurlijk niveau was 2018 een bewogen jaar. Naast het afscheid van vertrekkende bestuursleden hebben wij ook nieuwe (aspirant) bestuursleden mogen verwelkomen. In de zomer van 2018 zijn bovendien verkiezingen gehouden voor bestuursleden namens pensioengerechtigden.

We bedanken iedereen die zich in 2018 heeft ingezet voor ons pensioenfonds én onze werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden. Speciale dank gaat uit naar de bestuursleden die ons bestuur in 2018 hebben verlaten, en in het bijzonder naar René le Clercq. Hij is gedurende twaalf jaar, waarvan ruim vier jaar als werkgeversvoorzitter, zeer betrokken geweest bij ons pensioenfonds.

Eline Lundgren
Werknemersvoorzitter

Jack Buckens
Werkgeversvoorzitter

Meerjarenoverzicht

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016	2015	2014
Aantallen (per eind van het jaar)					
Werkgevers (met personeel)	14.698	14.561	14.600	14.526	14.504
Deelnemers, actief en voortgezet	116.437	111.809	106.509	105.727	97.877
Gewezen deelnemers	488.109	479.820	468.242	455.617	436.077
Pensioengerechtigden	68.262	67.245	64.368	63.590	58.549
Pensioenen					
Premiebijdragen	453.730	430.670	396.214	373.516	335.954
Kostendeekkende premie	750.433	718.677	576.701	512.977	376.509
Pensioenuitvoeringskosten	20.095	20.081	20.260	18.475	16.492
Uitkeringen	295.154	282.908	262.574	240.616	240.522
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (in €)	102	105	111	109	105
Vermogen en solvabiliteit					
Resultaat boekjaar	-974.956	934.392	-282.592	-824.612	-256.950
Aanwezig vrij beschikbaar eigen vermogen	-522.070	446.128	-488.264	-203.018	615.813
Minimaal vereist eigen vermogen (art. 131 PW)	748.301	705.515	706.607	617.351	536.170
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,3%	104,3%	104,4%	104,4%	104,4%
Vereist eigen vermogen (art. 132 PW)	3.898.130	3.777.655	3.584.596	3.172.067	2.320.574
Vereiste dekkingsgraad	122,4%	123,2%	122,3%	122,7%	119,0%
Voorzieningen pensioenverplichtingen	17.402.364	16.291.055	16.059.254	13.990.632	12.190.792
Actuele dekkingsgraad in %	97,0%	102,7%	97,0%	98,5%	105,1%
Beleidsdekkingsgraad in %	102,1%	101,4%	92,3%	100,3%	108,9%
Performancetoets	1,14	0,36	1,00	0,63	0,79
Gemiddelde interest van verplichtingen	1,48%	1,61%	1,46%	1,82%	2,10%
Beleggingen					
Belegd vermogen (incl. derivaten passiva)	17.838.779	17.163.810	16.448.661	14.608.171	13.143.866
Beleggingsresultaten	-126.937	1.004.581	1.427.491	219.508	2.045.610
Gemiddeld rendement op beleggingen (incl. rentehedge)	-0,3%	6,7%	10,61%	2,05%	20,00%
Kosten vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,24%	0,25%	0,29%	0,26%	0,30%
Transactiekosten	0,07%	0,06%	0,11%	0,13%	0,08%

BPL Pensioen voor de agrarische en groene sectoren

BPL Pensioen verzorgt sinds 1948 de pensioenregeling voor de agrarische en groene sector. BPL Pensioen is een bedrijfstakpensioenfonds, aangesloten bij de Pensioenfederatie en als stichting ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41149285. We zijn statutair gevestigd in Woerden.

BPL Pensioen is een pensioenfonds van en door groen, op een groene wijze uitgevoerd (missie) met als motto: samen werken voor later.

Onze visie vertaalt zich in vier strategische pijlers

Strategische pijler	Visie
Een groen pensioenfonds 	BPL Pensioen is hét pensioenfonds voor werknemers die werken bij een bedrijf in de agrarische en groene sector óf een daaraan gekoppelde onderneming. Voor deze bedrijven zijn het milieu en duurzaamheid belangrijke onderwerpen. Daarom is het voor ons niet meer dan normaal dat we vooroplopen met onze maatschappelijk verantwoorde beleggingen. Wij dragen op die manier een belangrijk steentje bij aan CO₂-reductie en een duurzame wereld. Ook spreekt het voor zich dat wat wij doen op een zo milieuvriendelijke, duurzame manier gebeurt. We zijn groen, omdat we groen doen. En we helpen bedrijven en werknemers graag bij hún verduurzaming. Wij zorgen voor een leefbare toekomst én een goed pensioen.
Klaar voor de toekomst 	We handelen niet naar het perspectief van morgen, maar kijken naar de lange termijn. Wij vinden het belangrijk dat iedereen die pensioen bij ons opbouwt of heeft opgebouwd straks een goed, waardevast pensioen van ons krijgt. Wij zijn ervan overtuigd dat wij de beste partij zijn om daarvoor te zorgen, omdat onze regeling en onze communicatie aansluit bij de sectoren waar we voor werken. Het belang van onze deelnemers staat altijd voorop. We zorgen dat we een 'fonds van formaat' met een goede balans op 'kosten-service-niveau' blijven. Onze ICT-systemen zorgen ervoor dat wij kunnen inspelen op de hoge verwachtingen van onze deelnemers, die als consument gewend zijn aan de individuele service, snelheid en het proactief meedenken van commerciële bedrijven.
De deelnemer bijstaan 	Voor ons is iedereen met een BPL-pensioen gelijk. Wij zorgen ervoor dat onze deelnemers weten wat ze kunnen verwachten als ze stoppen met werken. Tijdens het opbouwen van hun pensioen tot aan het aanvragen van hun pensioen voelen ze zich begeleid en geholpen. Pensioen is niet ingewikkeld of 'ver van het bed', maar is laagdrempelig doordat wij bereikbaar zijn, meedenken en praktische instrumenten bieden. Meedenken betekent ook dat onze regeling deelnemers helpt die door onverwachte gebeurtenissen ineens hun financiële toekomst zien veranderen, bijvoorbeeld door arbeidsongeschiktheid, werkloosheid of door overlijden op jonge leeftijd. Om optimaal voorbereid te kunnen zijn op het moment van 'stoppen met werken' communiceren we op een heldere manier op de momenten dat dat voor onze deelnemer relevant is. We schetsen eerlijke verwachtingen en het risico van 'goede én slechte tijden' delen we met elkaar. Samen pensioen opbouwen levert meer op, maar helpt ook bij het opvangen van 'slechtere tijden'.
Ontzorgen van de werkgever 	We vinden een goede relatie met onze werkgevers belangrijk. We helpen ze proactief en denken met ze mee. Werkgevers zijn er trots op dat ze onze pensioenregeling als goede secundaire arbeidsvoorwaarde kunnen aanbieden aan hun werknemers. Een pensioenregeling die naast een goed pensioen ook bijdraagt aan een leefbare wereld. Wij zorgen ervoor dat werknemers met vragen over hun pensioen weten waar ze een snel en volledig antwoord kunnen krijgen, en ontzien daarmee de werkgever. Voor werkgevers die wel graag zelf hun werknemers begeleiden bieden wij passende communicatiemiddelen en praktische instrumenten.

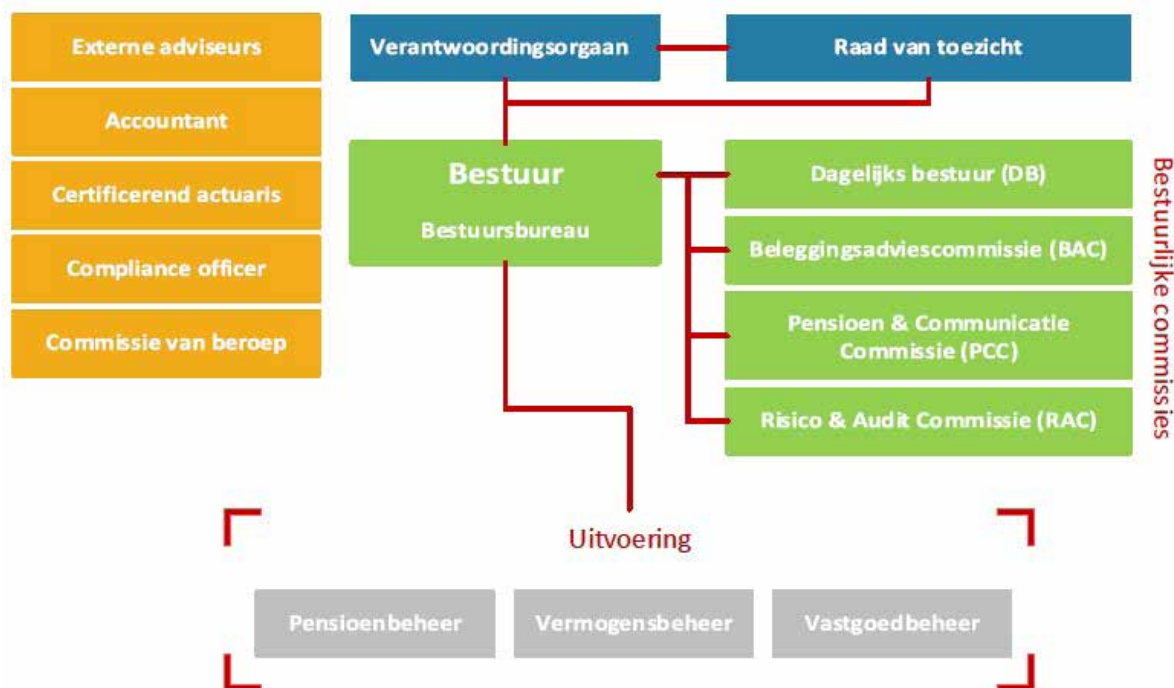
Strategische doelen

Om onze visie en missie te realiseren hebben wij in 2019 per strategische pijler meerdere beleidsuitgangspunten, ook wel KPI's (Key Performance Indicators) geformuleerd. De in het verslagjaar 2018 behaalde resultaten hebben we getoetst aan de voor 2019 geformuleerde doelstellingen. In het onderstaande overzicht staan de beleidsuitgangspunten of KPI's genoemd en de hoofdstukken van dit bestuursverslag waarin deze terug te vinden zijn.

Beleidsuitgangspunten, KPI	Hoofdstuk
We weten op welke manier we zelf kunnen bijdragen aan duurzaamheid-/maatschappelijke thema's.	Voorwoord
We zijn voorbereid op een eventueel nieuw pensioenstelsel.	Voorwoord
We voeren onze eigen regeling uit tegen acceptabele kosten conform de DNB-benchmark van andere bpf-en.	7
We streven naar een evenwichtige financiële opzet met een pensioenresultaat van 95% in de haalbaarheidstoets en een situatie waarin we geen verlaging hoeven door te voeren (in 2021).	2
We streven naar een efficiënte onderlinge samenwerking en afstemming onder uitbestedingsrelaties.	Organisatie
We hebben inzicht in de kosten ten opzichte van de geleverde dienstverlening/diensten doordat we meedoen aan een benchmarkonderzoek.	7
We hebben inzicht in de wendbaarheid en kostenschaal van onze PUO t.o.v. andere PUO's.	1.8
Onze pensioenregeling sluit aan bij de wensen van onze werkgevers en werknemers.	3.2
Onze service sluit aan bij de wensen van onze werkgevers en werknemers.	3.2
We vergroten het bewustzijn over onze groene beleggingen en de voordelen daarvan.	4
We communiceren over onze unieke eigenschappen.	4
We toetsen ons imago.	4
Deelnemers weten dat samen pensioen opbouwen beter is.	4
We voorzien werkgevers, (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden op het juiste moment van voor hen relevante, transparante informatie via het kanaal van hun voorkeur.	4
We onderzoeken of wij kunnen helpen bij het in kaart brengen van de (toekomstige) financiële situatie.	4
We wijzen werkgevers op de mogelijkheid van contact met een pensioenconsulent.	4
Bij vrije keuze van een pensioenfonds kiezen onze werknemers en werkgevers voor ons.	4
We scoren een ruime voldoende bij (ex-)werknemers, pensioengerechtigden en werkgevers.	4
Verduurzaming van woningen zit in onze portefeuille.	5.3
We dragen bij aan de reductie van CO ₂ uitstoot.	5.3
Wij leveren een positieve bijdrage aan de SDG-doelen.	5.4
Onze risicohouding sluit aan bij ons risicoprofiel.	6.2

Organisatie van het pensioenfonds

Voor BPL Pensioen zijn drie organen primair van belang: het bestuur, de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur bestuurt het pensioenfonds en is verantwoordelijk voor de uitvoering van de door sociale partners overeengekomen pensioenregeling en streeft naar optimale kwaliteit, zorgvuldigheid en transparantie. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het fonds en op het bestuur. Jaarlijks legt het bestuur verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het afgelopen boekjaar op basis van de jaarstukken. Het bestuur wordt ondersteund door het bestuursbureau. Het bestuursbureau vormt de schakel tussen het bestuur, de uitvoeringsorganisaties en overige externe partijen. We streven naar een zo efficiënt mogelijke samenwerking en afstemming onder uitbestedingsrelaties.

Bestuur

BPL Pensioen heeft een paritair bestuur met twaalf zetels. Namens de werkgevers worden drie leden voorgedragen door Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (hierna: LTO), één lid door CUMELA Nederland (hierna: CUMELA) en één lid door Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (hierna: VHG). Namens de werknemers worden drie leden voorgedragen door FNV en één lid door CNV Vakmensen (hierna: CNV). Daarnaast worden twee leden benoemd door de pensioengerechtigden van het fonds en zijn er twee onafhankelijke leden aan het bestuur toegevoegd. Per 1 januari 2019 vervalt er een zetel namens de werknemers. De zittingstermijn is vier jaar met de mogelijkheid om twee keer te verlengen. De werkgevers- en werknemersvoorzitters fungeren per jaar beurtelings als voorzitter en plaatsvervangend voorzitter van het bestuur. Elke maand vindt er zowel een bestuursvergadering als een strategisch overleg plaats. De samenstelling van het bestuur per 31 december 2018 was als volgt:

Leden werkgeverszijde

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
R. le Clercq	LTO	Voorzitter	M	63
J. den Dekker	LTO	Bestuurder	M	55
S.M. van Meer	CUMELA	Bestuurder	M	41
W. van den Nieuwenhof	VHG	Bestuurder	M	58
J.H. van der Starre	LTO	Bestuurder	M	32

Leden werknemerszijde

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
E.V. Lundgren	FNV	Voorzitter	V	58
M.J.A.M. Daamen	FNV	Bestuurder	V	57
H. Onstwedder	FNV	Bestuurder	M	65
Vacature	CNV	Bestuurder		

Onafhankelijke bestuursleden

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
H.F.M. Gertsen	-	Bestuurder	M	66
M.H. Rosenberg	-	Bestuurder	M	56

Lid vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
Vacature				
Vacature				

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het intern toezicht draagt bij aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. De Raad van Toezicht legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over de uitvoering van de taken en bevoegdheden in het jaarverslag. De Raad van Toezicht bestaat uit drie onafhankelijke leden. De leden worden benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan. De heer A. Smolenaars heeft de Raad van Toezicht per 1 juli 2018 verlaten nadat zijn eerste zittingstermijn is verlopen. In juli 2018 is de heer R. Westhoff benoemd als lid van de Raad van Toezicht na een bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan aan het bestuur en na instemming door De Nederlandsche Bank (DNB). De samenstelling van de Raad van Toezicht per 31 december 2018 is als volgt:

Naam	Functie	M/V	Leeftijd
D. Duijzer	Voorzitter	M	58
M. van der Poel	Lid	V	36
R. Westhoff	Lid	M	56

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur en over de Raad van toezicht. De leden van het Verantwoordingsorgaan vertegenwoordigen de werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden in de agrarische en groene sector. De inrichting en bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en in het reglement Verantwoordingsorgaan.

Ons Verantwoordingsorgaan bestaat uit 21 leden namens de werknemers, werkgevers en pensioengerechtigden. Per 1 juli 2018 is er een nieuw Verantwoordingsorgaan. De heren K. Aangeenbrug, B.B. Hasselo, J. Kras en A.Th. Burger zijn per 1 juli 2018 afgetreden. De heren B. Geerst, H.G.E. Douma en J. van de Bosch en mevrouw K. van de Logt zijn per 1 juli 2018 benoemd. In 2018 was de heer R. Bekker fungerend voorzitter namens de werknemers. Namens de werkgevers was dit mevrouw J. Tuinenga.

De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan per 31 december 2018 is als volgt:

Werknemersleden

Naam		M/V	Leeftijd
D. Aaldering	FNV	M	64
N. Beckers	FNV	M	32
R. Bekker	FNV	M	51
H. van der Werf	FNV	M	61
T. Adriaans	FNV	M	65
J.G.M. Hoogland	CNV	M	49
J. Oosting	CNV	M	64
B. Geerts	FNV	M	48
K. van de Logt	FNV	V	46

Leden namens pensioengerechtigden

Naam		M/V	Leeftijd
H. Tromp	FNV	M	68
J. Dijkstra	CNV	M	66
B. Wassink	CNV	M	63
C. de Greeve	FNV	M	63
J. van de Bosch	FNV	M	58

Werkgeversleden

Naam		M/V	Leeftijd
D. Bruins	LTO	M	43
T. Greeve	VHG	M	60
W. van den Boomen	LTO	M	55
B. Leenders	LLTB	M	72
J. Tuinenga	CUMELA	V	57
F. de Wit	CUMELA	V	61
H.G.E. Douma	LTO	M	47

Bestuurlijke commissies

Het bestuur wordt ondersteund door vier bestuurlijke commissies. De taak van deze commissies is voornamelijk het voorbereiden van onderwerpen waarover het bestuur een besluit moet nemen. Het bestuur heeft de taken en bevoegdheden van deze commissies vastgelegd in afzonderlijke reglementen.

- In het Dagelijks Bestuur (DB) worden bestuursvergaderingen voorbereid en worden voorleggers en dringende maar niet beleidsbepalende kwesties aan de orde gesteld;
- De Pensioen & Communicatie Commissie (PCC) bereidt de besluitvorming voor op alle aspecten die van invloed zijn op de pensioenregeling, de verplichtingen (waaronder bijvoorbeeld de grondslagen) en de communicatie van het fonds;
- De Beleggingsadviescommissie (BAC) bereidt de besluitvorming voor op het gebied van de beleggingen van het fonds. Tevens wordt het vermogensbeheer en het vastgoedbeheer in deze commissie gemonitord, inclusief de naleving van de contracten en de dienstverleningsovereenkomst.
- De Risico & Audit Commissie (RAC) adviseert het bestuur over het strategisch risicobeleid en het te hanteren risicokader. Per 1 januari 2019 is de Risico & Audit Commissie de Risicocommissie (RC) geworden.

Als gevolg van IORPII zijn er per 13 januari 2019 beoogde sleutelfunctiehouders aangesteld. Het bestuur ziet toe op een juiste en tijdige implementatie van de IORPII-verplichtingen.

De samenstelling van de commissies is per 31 december 2018 als volgt:

Beleggingsadviescommissie

Naam	Functie
H. Onstwedder	Voorzitter
E.V. Lundgren	Aspirant lid
M.H. Rosenberg	Lid
J.H. van der Starre	Lid

Pensioen & Communicatie Commissie

Naam	Functie
S.M. van Meer	Voorzitter
R. le Clercq	Lid
M.J.A.M. Daamen	Lid
Vacature	Lid

Risico & Audit Commissie

Naam	Functie
H.F.M. Gertsen	Voorzitter
J. den Dekker	Lid
W. van den Nieuwenhof	Lid
Vacature	Lid

Dagelijks Bestuur

Naam	Functie
E.V. Lundgren	Werknemersvoorzitter
R. le Clercq	Werkgeversvoorzitter

Commissie van beroep

De Commissie van beroep bestaat uit drie onafhankelijke leden. De commissie doet een uitspraak bij geschillen over besluiten van het bestuur. Het kan gaan om geschillen met deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden of werkgevers.

Per 15 februari 2018 is de heer R. Barnhoorn benoemd als lid van de Commissie van beroep namens de werknemersorganisaties FNV en CNV Vakmensen. De samenstelling per 31 december 2018 is als volgt:

Naam	Organisatie	Functie
N. Ruiter	De Koning Vergouwen Advocaten	Voorzitter
J.H.J. Schoot Uiterkamp	CUMELA Nederland	Lid
R. Barnhoorn	FNV	Lid

Bestuursbureau BPL Pensioen

Het bestuursbureau ondersteunt het bestuur bij de uitoefening van haar taken en verantwoordelijkheden. Enerzijds creëert het bestuursbureau de omstandigheden waaronder het bestuur zich optimaal kan toeleggen op zijn taken en anderzijds vervult zij een coördinerende, monitorende en adviserende rol. Het bestuursbureau heeft beleidsvoorbereidende en ondersteunende taken op het gebied van governance en organisatie, de pensioenreglementen, het risicomanagement, de compliance-functie, het adviserende actuaariaat en control en externe verantwoording. Het bestuursbureau is gevestigd bij Actor, Bureau voor Sectoradvies in Woerden met als manager de heer R.L.H. Devue. Het bestuur is te allen tijde (eind-)verantwoordelijk voor de taken en werkzaamheden die door het bestuursbureau worden uitgevoerd.

Uitvoering

Pensioenbeheer

Het bestuur heeft de uitvoering van het Pensioenbeheer met ingang van 1 januari 2012 uitbesteed aan TKP Pensioen B.V.

Vermogensbeheer

Het fiduciair management wordt uitgevoerd door Achmea Investment Management (Achmea IM). Een deel van de gelden is belegd door middel van mandaten bij Achmea IM. Het merendeel van de gelden is belegd bij externe vermogensbeheerders, zoals BlackRock. De volledige vastgoedportefeuille is belegd door middel van een mandaat bij Syntrus Achmea Real Estate & Finance (SAREF).

Uitvoeringsorganisaties

Pensioenbeheer

TKP Pensioen B.V.

Bezoekadres: Europaweg 27
9723 AS Groningen

Postadres: Postbus 501
9700 AM Groningen

Fiduciair management

Achmea Investment Management B.V.

Bezoekadres: Handelsweg 2
3707 NH Zeist

Postadres: Postbus 866
3700 AW Zeist

Vastgoedbeheer

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Bezoekadres: Gatwickstraat 1
1043 GK Amsterdam

Postadres: Postbus 59347
1040 KH Amsterdam

Overige externe partijen

Certificerend actuaris: Willis Towers Watson

Accountant: Deloitte Accountants

Adviserend actuaris: Mercer Nederland

Compliance Officer: Nederlands Compliance Instituut

Looncontrole: SMA accountants / BDO accountants

1

Verslag van het bestuur

Samen werken voor later

Governance

In de governance van BPL Pensioen zijn drie organen primair van belang: het bestuur, de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan. Deze en overige organen zijn beschreven in het hoofdstuk 'Organisatie van het pensioenfonds'.

1.1 Benoeming, ontslag en schorsing

Ontslag en schorsingen hebben in het verslagjaar niet plaatsgevonden. Op 20 februari 2018 stemde DNB in met de benoeming van mevrouw E. Lundgren als werknemersvoorzitter, voorgedragen door FNV. Op 3 januari 2019 is ingestemd met de benoeming van de heer J. Buckens als werkgeversvoorzitter, voorgedragen door LTO. En op 2 april 2019 is ingestemd met de benoeming van de heer H. de Vaan als bestuurslid, voorgedragen door CNV Vakmensen. Herbenoemd per 1 januari 2019 zijn mevrouw Daamen en de heren F. Gertsen en M. Rosenberg. Gestopt zijn de heren J. Koudys (per juli 2018), J. van der Starre (per 1 januari 2019) en R. le Clercq (per 1 januari 2019). Als gevolg van het (aanstaande) vertrek van een aantal bestuurders zijn aspirant-leden benoemd in het bestuur. De heer R. Westhoff is per 1 juli 2018 door het bestuur benoemd als lid van de Raad van toezicht op voordracht van het Verantwoordingsorgaan.

Op 4 april 2019 overleed zeer onverwacht de heer R. Westhoff op 56-jarige leeftijd. Naast zijn inhoudelijke kennis en ervaring op het gebied van actuariaat en risicomanagement zullen wij ook zijn plezierige aanwezigheid en persoonlijke betrokkenheid erg missen. De vacature die door het overlijden van de heer Westhoff ontstaat, wordt in de loop van 2019 ingevuld.

1.2 Verkiezingen pensioengerechtigdenvertegenwoordigers

In de jaarverslagen over 2014, 2015, 2016 en 2017 is verantwoording afgelegd over de invulling van de zetel(s) namens pensioengerechtigden. Op 22 december 2017 werd in de statuten vastgelegd dat er twee zetels in het bestuur worden ingericht voor bestuurders die zijn gekozen door de pensioengerechtigden. Dit naar aanleiding van het kort geding van 31 augustus 2017, aangespannen door de gepensioneerdvereniging 'Mijn Landbouw Pensioen'. Kort na de uitspraak in het kort geding is gestart met de voorbereidingen voor verkiezingen voor twee bestuurderszetels namens pensioengerechtigden: een zetel met een functieprofiel voor de aandachtsgebieden *integraal risicomanagement en audit* én een functieprofiel voor de aandachtsgebieden *communicatie, pensioenbeheer en juridische zaken*. Pensioengerechtigden van het pensioenfonds zijn aangeschreven en geattendeerd op deze functies. Daarnaast zijn werknemersorganisaties die de belangen van de gepensioneerden in onze sector behartigen en organisaties die de belangen van onze gepensioneerden in onze sector behartigen, aangeschreven met het verzoek om kandidaten voor te dragen. Kandidaten die voldoen aan het functieprofiel zijn op de kandidatenlijst geplaatst voor de verkiezingen.

De verkiezingen zouden aanvankelijk in januari 2018 plaatsvinden. Deze werden uitgesteld nadat er discussie ontstond of een door de gepensioneerdvereniging Mijn Landbouw Pensioen voorgedragen kandidaat, voldeed aan het functieprofiel. Dat heeft geleid tot een nieuw kort geding op 30 maart 2018, waarin de rechter heeft bepaald dat de door Mijn Landbouw Pensioen voorgedragen kandidaat voldeed aan het functieprofiel. BPL Pensioen heeft spoedappel ingesteld tegen de uitspraak. De rechter besloot dat de kandidaat ondanks onze bezwaren toch op de kandidatenlijst geplaatst moest worden.

Vlak voor de zomer van 2018 hebben de verkiezingen plaatsgevonden. Op 18 oktober 2018 is de uitslag van de verkiezingen vastgesteld. De kandidaten met de meeste stemmen zijn op 15 november 2018 benoemd tot aspirant-bestuurders. Zij volgen gedurende de periode van maximaal een half jaar het traject van aspirant-bestuurder. In het traject stelt het bestuur de geschiktheid vast en toetst de Raad van Toezicht of de aspirant-bestuurders voldoen aan de functieprofielen. Bij een positieve uitkomst van dit proces zal het bestuur de aspirant-bestuurders voordragen bij DNB voor benoeming.

1.3 Diversiteit

Bij de invulling van beschikbare zetels voor bestuurders streven we ernaar om te voldoen aan de vereisten voor diversiteit die in de Code Pensioenfondsen worden gesteld. Het streven is om ook vrouwelijke kandidaten en kandidaten met een leeftijd jonger dan 40 jaar te benoemen. Bij invulling prevaleert de kwaliteit van de kandidaat. In 2018 waren er twee vrouwelijke bestuurders en er was daarnaast één bestuurder jonger dan 40 jaar. Ook bij benoeming door de organisaties voor leden van het Verantwoordingsorgaan is op het functieprofiel de wenselijkheid van diversiteit meegegeven. Het Verantwoordingsorgaan dat uit 21 leden bestaat, heeft drie vrouwelijke leden. Tevens heeft het Verantwoordingsorgaan één lid dat jonger is dan 40 jaar. De uit drie personen bestaande Raad van Toezicht heeft één vrouwelijk lid dat jonger is dan 40 jaar.

1.4 Code Pensioenfondsen

BPL Pensioen volgt de Code Pensioenfondsen die de Wet versterking bestuur pensioenfondsen op bepaalde aspecten nader invult. De Code Pensioenfondsen is tot stand gekomen door samenwerking van de Pensioenfederatie met de Stichting van de Arbeid. Als bijlage bij dit jaarverslag is de jaarlijkse rapportage opgenomen waarin de naleving van de code verantwoord wordt.

1.5 Geschiktheid

In het geschiktheidsplan zijn de profielen van de afzonderlijke rollen van de bestuurders opgenomen. Voorbeeld van rollen zijn voorzitter of een lid van een bepaalde commissie. Hierbij horen bepaalde kennisaspecten en competenties. Bij de samenstelling van het bestuur letten we erop dat bestuurders elkaar aanvullen op het gebied van kennis en competenties. De profielen voor vacante bestuurszetels worden aan de Raad van toezicht ter goedkeuring voorgelegd. Het geschiktheidsplan is 15 februari 2018 aangepast aan de nieuwe Handreiking Geschiktheid van de Pensioenfederatie. Jaarlijks wordt geëvalueerd of het geschiktheidsplan aangepast dient te worden. Daarnaast wordt het opleidingsplan geschiktheid herijkt. Het opleidingsplan is complementair aan het geschiktheidsplan. In 2019 staat de samenwerking en de teameffectiviteit hoog op onze agenda.

1.6 Zelfevaluatie bestuur

Tweejaarlijks voeren de voorzitters samen met de manager van het bestuursbureau een-op-eengesprekken met alle bestuurders. In een apart gesprek evalueren twee bestuurders het functioneren van beide voorzitters. Eén keer per jaar wordt een collectieve zelfevaluatie gepland en evalueren de bestuurscommissies. Ten minste één keer in de drie jaar betreft het bestuur een externe partij bij de evaluatie. Deze externe partij houdt individuele gesprekken met alle bestuurders ter voorbereiding op de collectieve zelfevaluatie.

1.7 Compliance

Compliance is het bevorderen van en het doen toezien op de naleving van wetgeving en (externe en interne) regels of normen die dienen ter waarborging van de integriteit en reputatie van BPL Pensioen en allen die functioneel betrokken zijn bij BPL Pensioen. BPL Pensioen heeft diverse maatregelen getroffen om ervoor te zorgen dat er voldoende aandacht is voor compliance binnen de organisatie. Er hebben zich in 2018 geen incidenten voorgedaan op het gebied van compliance, ook niet bij de uitbestedingsrelaties. De beheersmaatregelen die door BPL Pensioen zijn benoemd ter beheersing van de integriteitsrisico's lijken dan ook voldoende effectief. De toepassing en werking van de beheersmaatregelen wordt (mede) gemonitord door de compliance officer. Daarbij is nadrukkelijk ook aandacht voor de impact op de integriteitsrisico's bij nieuwe wet- en regelgeving en bij nieuwe ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering en governance van het fonds.

In 2018 is veel tijd besteed aan de implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) ten behoeve van het integriteitsrisico privacy. Dit heeft geresulteerd in een toereikend raamwerk waarbinnen de privacy-gerelateerde werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd. Gelet op het feit dat het om nieuwe regelgeving gaat, zal er de komende tijd extra aandacht zijn voor de werking van het raamwerk en is het zaak om de berichtgeving vanuit de toezichthouder over de verdere invulling van de AVG goed te blijven volgen.

1.8 Onderzoeken toezichthouder

DNB kondigt jaarlijks in januari aan welke toezichtthema's op de kalender staan. De volgende onderzoeken zijn aangekondigd en hebben in 2018 plaatsgevonden:

- Opvolging bevindingen onderzoek Direct Vastgoed;
- Strategische risico's en verandervermogen;
- On-site beleggingsonderzoek;
- Informatiebeveiliging;
- Materiële toetsing fondsdocumenten;
- Datauitvraag Nederlandse woninghypotheken;
- Vragenlijst IORP II;
- Vragenlijst niet-financiële risico's;
- Enquête voorbereiding Digitaal Loket Rapportages en XBRL.

Een aantal onderzoeken loopt in 2019 nog door. De bevindingen van de toezichthouder in de onderzoeken worden in 2019 opgevolgd. Zo wordt ons risicomanagement versterkt en ons IT-beleid geactualiseerd. Ook brengen we in 2019 met oog op onze strategische risicobeheersing en ons verandervermogen de wendbaarheid en kostenschaal van onze pensioenuitvoeringsorganisatie ten opzichte van andere pensioenuitvoeringsorganisatie in kaart.

1.9 Beloningsbeleid

Het beloningsbeleid is vastgelegd in het reglement Vacatievergoeding. Hierin zijn de vergoedingen van het bestuur, de Raad van toezicht en het Verantwoordingsorgaan vastgelegd. Bestuurders ontvangen een vaste vacatievergoeding per jaar, evenals de leden van de Raad van toezicht. Aspirant-leden ontvangen een vergoeding per vergadering, evenals de leden van het Verantwoordingsorgaan en de leden van de Commissie van beroep. Er zijn geen mensen in dienst van BPL Pensioen en er is geen sprake van prestatiegerelateerde beloningen. Bij ontslag wordt geen ontslagvergoeding uitgekeerd. Onderstaand is een overzicht opgenomen van de vaste vergoedingen op jaarbasis per functie in 2018.

Vaste jaarvergoeding per functie

Functie	Vergoeding
Voorzitter bestuur	€ 77.530
Bestuurder	€ 48.195
Voorzitter Raad van toezicht	€ 24.100
Lid Raad van toezicht	€ 15.720

Jaarvergoeding bestuurlijke commissies

Functie	Vergoeding
Beleggingsadviescommissie	€ 10.475
Risico & Audit Commissie	€ 10.475
Pensioen & Commissie Commissie	€ 10.475
Dagelijks Bestuur	€ 5.240

1.10 Aanbevelingen jaarwerk 2017

De Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan hebben naar aanleiding van het jaarwerk 2017 aanbevelingen gedaan richting het bestuur. In onderstaande tabel is aangegeven hoe hier het afgelopen jaar invulling aan is gegeven.

Raad van toezicht		
Onderwerp	Aanbeveling	Reactie bestuur
Governance	Blijven investeren in draagvlak van bestuurders binnen voordragende organisaties ten behoeve van de binding met de diverse sectoren waarvoor de pensioenregeling wordt uitgevoerd.	We onderkennen het belang. Het profiel van de bestuurder is hierop aangepast. Bij de benoeming van aspirant-leden in het bestuur als gevolg van het aftreden van een aantal zittende leden, is goed gekeken naar de relatie van de kandidaat met de achterban.
Governance	Bij Actor, waar het bestuursbureau van BPL Pensioen is ondergebracht, worden meerdere pensioenfondsen ondersteund. Aanbevolen wordt om aandacht te besteden aan de voor- en nadelen van de bediening van meerdere klanten vanuit Actor.	Het bestuursbureau bestaat uit medewerkers die dedicated voor BPL Pensioen werken. De bediening van andere klanten vindt plaats door andere medewerkers van Actor.
Governance	Aandacht besteden aan het op individuele bestuurders gerichte opleidingsplan.	Met de wisseling van een aantal bestuurders in 2018 en 2019 staat het collectieve en individuele opleidingsplan op de agenda.
Strategie	De uitvoering van het strategisch jaarplan voortvarend ter hand nemen.	De voortgang van het strategisch jaarplan is geborgd door de strategische doelen te beleggen bij de commissies. De commissies rapporteren periodiek de voortgang aan het bestuur.
Communicatiebeleid	Richting de deelnemers een proactieve opstelling verder vormgeven, mede door het verkrijgen van een goed beeld van de wensen van de doelgroep(en).	De deelnemer bijstaan is onderdeel van de strategie van BPL Pensioen. Klantreizen en andere onderzoeken geven inzicht. In het communicatiebeleid is dit vastgelegd.
Actuarieel	Grondslagwijzigingen periodiek doorvoeren en aansluiten op de publicatie van prognosetafels van het Actuarieel Genootschap (AG).	Het bestuur heeft in de ABTN 2019 opgenomen dat grondslagen periodiek worden geëvalueerd. De evaluatie valt samen met de publicatie van prognosetafels van het AG.

Risicobereidheid	In de toekomst de vraagstelling van een risicobereidheidsonderzoek expliciet beoordelen aan de hand van inzichten vanuit het perspectief van de deelnemer.	De aanbeveling wordt opgevolgd bij een volgend risicobereidheidsonderzoek.
Compliance en risicomanagement	De scoringsmethodiek van de systematische integriteit risicoanalyse (SIRA) vooraf binnen het bestuursbureau en Risico & Audit Commissie bespreken.	De scoringsmethodiek van de SIRA is in maart 2019 besproken met de Risico & Audit Commissie. De risicomanager en de compliance officer bereiden de plenaire behandeling van de SIRA verder voor.

Verslag Verantwoordingsorgaan

Onderwerp	Aanbeveling	Reactie bestuur
Governance	Het Verantwoordingsorgaan heeft gevraagd om op dezelfde wijze als voorgaand jaar geïnformeerd en betrokken te worden bij ontwikkelingen.	Dit heeft blijvend onze aandacht. Er vinden meerdere gezamenlijke overlegmomenten plaats.
Governance	De continuïteit en kwaliteit bewaken bij de invulling van zetels van bestuurders die in 2018 komen vrij te vallen.	We onderkennen het belang. Bij de invulling van de vacante zetels wordt goed gekeken naar de geschiktheid van de voorgedragen kandidaten.
Governance	Het Verantwoordingsorgaan heeft gevraagd om op de hoogte gehouden te worden van de toekomstbestendigheid van BPL Pensioen.	De toekomstbestendigheid staat beschreven in de strategie van BPL Pensioen.
Communicatiebeleid	Uitvoeren van een jaarlijks evaluatiemoment voor de realisatie van het communicatieplan.	Dit is opgenomen op de jaarplanning. Het Verantwoordingsorgaan wordt hierbij betrokken.
Communicatiebeleid	Blijvend aandacht besteden aan duidelijk en helder communiceren.	De deelnemer bijstaan is onderdeel van de strategie van BPL Pensioen en doorvertaald in het communicatiebeleidsplan.
Communicatiebeleid	Aandacht besteden om de deelname aan de digitalisering van de deelnemers te vergroten.	De deelnemer bijstaan is onderdeel van de strategie van BPL Pensioen en doorvertaald in het communicatiebeleidsplan. Digitalisering is geen doel op zich. De communicatie en de communicatiemiddelen sluiten aan bij de (mogelijke) behoefte van de ontvanger.
Financiële situatie en beleggingsbeleid	Blijvend aandacht besteden aan maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB).	MVB is onderdeel van de strategie van BPL Pensioen en doorvertaald in het beleggingsplan.
Financiële situatie en beleggingsbeleid	Kritisch blijven op resultaten.	We onderkennen het belang. Iedere vergadering van de Beleggingsadviescommissie en bestuursvergadering wordt stilgestaan bij de resultaten van de beleggingen.
Financiële situatie en beleggingsbeleid	Het Verantwoordingsorgaan heeft gevraagd om aandacht van het bestuur om invloed uit te oefenen op de politiek om het strakke keurslijf van het FTK mogelijk wat te versoepelen, dan wel andere parameters te kunnen toepassen.	Wij trachten niet als individueel fonds invloed uit te oefenen en zijn om die reden aangesloten bij de Pensioenfederatie. Het is aan de Pensioenfederatie en de sociale partners om invloed uit te oefenen op de politiek. Middels onze communicatie proberen wij de voordelen van het huidige pensioensysteem te benadrukken.

Ook de waarmede actuaire, adviseerend actuaire en accountant hebben naar aanleiding van het jaarwerk 2017 aanbevelingen gedaan. Deze zijn behandeld en waar nodig verwerkt.

1.11 De wereld om ons heen

De wet- en regelgeving waar pensioenfondsen mee te maken hebben, is voortdurend in ontwikkeling. Samen met de sociale partners volgen wij de ontwikkelingen, bereiden ons voor op mogelijke veranderingen en proberen op diverse manieren aandacht te vragen voor de gevolgen die veranderingen in wet- en regelgeving hebben. De specifieke kenmerken van ons pensioenfonds worden onder de aandacht gebracht bij de beleidsmakers.

Nieuw pensioenstelsel

Het kabinet wil dat iedereen gelijktijdig in 2020 overstapt naar een nieuw pensioenstelsel. Op 20 november 2018 zijn de onderhandelingen over een pensioenakkoord stukgelopen. In het gezamenlijk persbericht noemden zij het gebrek aan structurele oplossingen voor problemen als AOW, zzp-pensioen, zware beroepen en rekenrente als reden om te stoppen met praten.

Op 1 februari 2019 stuurde Minister Koolmees een brief aan het kabinet over de vernieuwing van het pensioenstelsel. Hij is van mening dat hervormingen van het pensioenstelsel noodzakelijk zijn en hij blijft inzetten op afschaffen van de doorsneepremie en persoonlijke pensioenpotjes. In de brief worden de volgende vernieuwingen genoemd:

1. De doorsneepremie verdwijnt. Het kabinet maakt een wettelijk transitiekader voor decentrale omgangsmaatregelen en verder onderzoek is noodzakelijk;
2. Premiereregelingen worden toegankelijker;
3. Life cycle beleggen krijgt meer mogelijkheden;
4. De rechten/voorzieningen in bestaande regelingen worden makkelijker omgezet naar persoonlijk pensioenpotjes door een gestandaardiseerd waarderingskader;
5. Maximaal 10% van het pensioenvermogen mag in één keer op de pensioendatum worden opgenomen, bijvoorbeeld voor aflossing van de hypotheekschuld;
6. Communicatie wordt belangrijker. Bijvoorbeeld om meer en beter inzicht te geven in de eigen pensioenvermogens;
7. Witte vlekken moeten verdwijnen; iedereen moet een aanvullend pensioen opbouwen;
8. De dekking van nabestaandenpensioen moet aan voorwaarden gaan voldoen en wordt verder onderzocht;
9. Er wordt nader onderzoek gedaan naar de koppeling tussen pensioenleeftijd en levensverwachting;
10. Er is een nieuwe commissie parameters benoemd.

De vakbonden reageerden negatief op de brief van de Minister. De Minister deed namelijk geen toezeggingen op de punten die in november 2018 leidden tot het stuklopen van de onderhandelingen over het pensioenakkoord. In juni 2019 zijn kabinet, werkgevers en bonden toch tot een pensioenakkoord gekomen. Belangrijke punten in akkoord zijn afspraken over een minder snelle toename van de AOW-leeftijd en een fiscale facilitering van vervroegde uittreding. Daarnaast is afgesproken dat een stuurgroep de modernisering van het 2^e pijler pensioenstelsel zal uitwerken. In dit nieuwe stelsel verdwijnt de uniforme opbouw voor deelnemers en zal worden overgegaan op degressieve opbouw van aanspraken. Vooral de overgangsmaatregelen die hier mee gepaard gaan, zal door de stuurgroep moeten worden opgepakt.

In juni 2019 heeft de commissie Dijsselbloem voorstellen gedaan voor de neerwaartse aanpassing van de parameters en een wijziging van de UFR. Minister Koolmees en DNB hebben besloten deze voorstellen over te nemen. Voor BPL Pensioen zal dit betekenen dat de herstelkracht in het herstelplan fors afneemt en dat de gedempte kostendekkende premie zodanig hoger wordt dat het opbouwpercentage moet worden verlaagd of de premie moet worden verhoogd. Het bestuur is in overleg met sociale partners over wijze waarop de pensioenregeling moet worden aangepast en streeft ernaar dat de besluitvorming uiterlijk in het derde kwartaal van 2019 te hebben afgerond.

Verhoging pensioenrekenleeftijd

De fiscale pensioenrekenleeftijd voor aanvullende pensioenen ging in 2018 omhoog naar 68 jaar. Daarmee wordt de jaarlijkse maximaal toegestane fiscale pensioenopbouw berekend. Omdat wij de maximale fiscale mogelijkheden willen gebruiken, moesten de sociale partners in 2017 een besluit nemen over een aanpassing van de pensioenregeling. Zij besloten de opbouw fiscaal maximaal te houden en de pensioenleeftijd per 1 januari 2018 te verhogen naar 68 jaar. Het bestuur besloot vervolgens om de opgebouwde aanspraken op pensioenleeftijd 67 jaar te herrekenen naar de nieuwe pensioenleeftijd van 68 jaar omdat het hanteren van één leeftijd administratief eenvoudiger is. Uiteraard blijft het mogelijk om eerder met pensioen te gaan. Per 1 januari 2018 tonen we alle pensioenaanspraken (opgebouwd en op te bouwen) op pensioenleeftijd 68 jaar.

Wet waardeoverdracht kleine pensioenen

Op 19 maart 2018 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen aangenomen. Met deze wet vervalt het recht van het pensioenfonds om een klein pensioen twee jaar na uitdiensttreden af te kopen. Het recht van een slaper om zijn kleine pensioen 2,5 jaar na uitdiensttreden af te kopen vervalt ook. Het recht van het pensioenfonds om een klein pensioen op de pensioendatum af te kopen geldt alleen nog na instemming van de deelnemer. Nieuw is de automatische waardeoverdracht van kleine pensioenaanspraken tussen € 2,01 en de afkoopgrens (2019: € 484,09). Kleine pensioenen van € 2 en minder vervallen met deze wet aan het pensioenfonds.

IORP II

Op 13 januari 2017 trad de herziene IORP-richtlijn in werking. EU-lidstaten hebben twee jaar de tijd om de richtlijn om te zetten in nationale wetgeving. Pensioenfondsen moesten uiterlijk op 13 januari 2019 voldoen aan de nieuwe regels. De wijzigingen hebben betrekking op informatieverstrekking, governance, grensoverschrijdende collectieve waardeoverdracht en toezicht.

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

De Algemene Verordening Gegevensbescherming verwijst naar de Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens. Deze verordening is op 25 mei 2018 in werking getreden. Wij hebben een privacybeleid en een privacyverklaring opgesteld. Het privacybeleid is een intern document waarin de uitgangspunten voor de vormgeving van het privacymanagement staan beschreven. In het privacybeleid staat bijvoorbeeld waar de verantwoordelijkheden en uitvoerende taken met betrekking tot het privacymanagement zijn belegd. Welke verwerkingsdoelen van toepassing zijn op de verwerking van persoonsgegevens en hoe wordt omgegaan met persoonsgegevens van onze deelnemers. Wij vinden het belangrijk een adequate bescherming voor de persoonsgegevens van deelnemers te realiseren en consistente privacyprincipes te waarborgen. De privacyverklaring is openbaar en beschikbaar via onze website.

2

Financiële zaken

Financiële zaken

De beleidsdekkingsgraad vormt een belangrijke financiële graadmeter. Aan de hand van de beleidsdekkingsgraad bepalen we of de pensioenaanspraken kunnen worden geïndexeerd of juist, in het uiterste geval, moeten worden verlaagd. Als de beleidsdekkingsgraad eind 2020 lager is dan 104,3% moeten we een verlaging van de opgebouwde pensioenen doorvoeren.

We streven naar een evenwichtige financiële opzet met een pensioenresultaat van 95% in de haalbaarheidstoets en een situatie waarin we ultimo 2020 geen verlaging hoeven door te voeren.

Maandelijks ontvangt het bestuur een rapportage waarin de ontwikkeling en analyse van de beleidsdekkingsgraad staat. Aan het begin van 2018 was de beleidsdekkingsgraad 101,4%. Tot en met het 3^e kwartaal vertoonde de beleidsdekkingsgraad een stijgende lijn, de beleidsdekkingsgraad bedroeg ultimo september 102,9%. De stijging werd in het 4^e kwartaal doorbroken door met name de dalende aandelenkoersen en de gedaalde rente. Eind 2018 was de beleidsdekkingsgraad 102,1%. Deze beleidsdekkingsgraad is lager dan de vereiste 104,3% per eind 2020, zodat in de komende twee jaar een toename moet worden bewerkstelligd om verlaging te voorkomen. Het niveau waarboven de pensioenen (gedeeltelijk) mogen worden geïndexeerd, 110%, is sowieso nog niet aan de orde.

Argumenten huidig premiebeleid

De dalende dekkingsgraad heeft er ook toe geleid dat het verwachte pensioenresultaat, zoals dat uit de haalbaarheidstoets voortvloeit, verder is gedaald naar 89,5%. Dit percentage ligt onder de norm van 95% die we in samenspraak met sociale partners vaststelden. De beleidsdekkingsgraad vertoonde medio 2018 nog een stijgende lijn, waardoor er bij het gesprek met sociale partners nog geen aanleiding was om de financiële opzet te wijzigen. In de tweede helft van het jaar was de financiële opzet een centraal thema op de bestuursagenda's. Ook in het voorjaar van 2019 staat dit onderwerp prominent op de agenda van het bestuur en de sociale partners. De argumenten voor het huidige premiebeleid zijn:

- Om onze reële ambitie te realiseren moeten risico's genomen worden in het beleggingsbeleid. Op lange termijn zal dit tot een hoger rendement leiden dan het risicovrije rendement. Het is dan ook logisch om de premie ook op rendement te baseren dat is gebaseerd op het te verwachten rendement op zakelijke waarden. Jaarlijks toetst het bestuur of de parameters waarop de premie wordt gebaseerd nog in lijn zijn met de veronderstellingen die het bestuur hanteert in de ALM-studie;
- De voorkeur wordt gegeven aan een hoog opbouwpercentage boven een hoge indexatie. Een laag opbouwpercentage kan immers om fiscale redenen niet meer in de toekomst worden gecompenseerd, een lage indexatie kan in de toekomst wel door middel van inhaalindexatie worden gecorrigeerd;
- De combinatie van een hoog opbouwpercentage en lage indexatie zorgt voor het overgrote deel van de actieve deelnemers tot een beter pensioenvooruitzicht, terwijl de negatieve invloed van de lage indexatie c.q. verlaging voor de inactieve deelnemers binnen de perken blijft;
- De verlaging van de pensioenopbouw van de huidige actieve deelnemers moet zoveel mogelijk beperkt worden. Voor deze groep geldt dat ze in tegenstelling tot de al gepensioneerde deelnemers veelal lagere rechten toegekend hebben gekregen. Zo hebben de huidige actieve deelnemers geen recht op prepensioen, VUT-rechten of VPL-rechten en kennen zij een pensioenregeling met een lager opbouwpercentage en een hogere pensioenrichtleeftijd;
- Iedereen profiteert of heeft geprofiteerd van lage premiedekkingsgraden. Ook als rekening gehouden wordt met de destijds geldende vaste rekenrente van 4%, is er sprake van een lange periode met lage premiedekkingsgraden.
- De gekozen methode van de vaststelling van de gedempte kostendekkende premie voldoet aan de eisen van geldende wet- en regelgeving;
- Jaarlijks wordt samen met sociale partners de haalbaarheidstoets beoordeeld. Als uit deze toets blijkt dat de resultaten voor de verschillende deelnemersgroepen (in de ogen van bestuur en sociale partners) te veel uit elkaar lopen, zal in overleg treden met sociale partners plaatsvinden.

De lage premiedekkingsgraad¹ leidt bij de huidige rente tot een jaarlijks verlies van de dekkingsgraad van circa 1%. Het bestuur en sociale partners staan achter de hiervoor genoemde argumenten voor het huidige premiebeleid. Echter er is zorg over de lage dekkingsgraad en de mogelijke verlaging van de pensioenrechten per eind 2020. Deze discussie werd in het verslagjaar niet afgerond, waardoor voor 2019 het premiebeleid en de pensioenregeling ongewijzigd vastgesteld werden. Een versoering van de pensioenregeling vanaf 2020 blijft als mogelijkheid bestaan.

¹ De verhouding tussen de betaalde premie en de toevoeging aan de verplichtingen.

2.1 De ontwikkeling van de financiële situatie

De actuele dekkingsgraad is in het verslagjaar met 5,6%-punt gedaald van 102,7% naar 97,0%. Onderstaande tabel laat zien welke factoren hebben bijgedragen aan deze daling. Ondanks een renterisicoafdekking van 40% van de verplichtingen op basis van de Ultimate Forward Rente (UFR), zorgde een daling van de rente voor een daling van de dekkingsgraad met 5,2%. Een forse daling op de aandelenbeurzen in het vierde kwartaal was de grootste oorzaak van tegenvallende beleggingsopbrengsten, wat een dekkingsgraaddaling van 0,5% veroorzaakte. Doordat er onvoldoende premie binnenkomt voor de financiering van de jaarlijkse pensioentoekenningen (lage premiedekkingsgraad) is een deel van de toekenningen gefinancierd uit onze reserves. Hierdoor daalt de dekkingsgraad met 1,0%.

Een positief effect op de dekkingsgraad van ontstond door de overgang naar de meest recente AGoverlevingstafel. Dit effect was samen met wat kleinere actuariële aspecten goed voor een stijging van de dekkingsgraad met 1,0%.

Verloop van de dekkingsgraad

Dekkingsgraad ultimo 2017	102,7%
Beleggingsopbrengsten	-0,5%
Effect rente op de voorziening	-5,2%
Premie	-1,0%
Overige effecten	1,0%
Dekkingsgraad ultimo 2018	97,0%

De beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van de dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden) is in 2018 gestegen met 0,7% van 101,4% naar 102,1% per eind 2018.

Het Minimum Vereiste Eigen Vermogen bedraagt 4,3% van de voorziening. Het Vereiste Eigen Vermogen bedraagt 22,4% van de voorziening. Met een dekkingsgraad van 97,1% en een beleidsdekkingsgraad van 102,1% voldoet BPL Pensioen zowel niet aan de eisen van het Minimum Vereiste Eigen Vermogen als het Vereiste Eigen Vermogen. Om deze reden is in het voorjaar van 2019 een herstelplan opgesteld en aangeboden aan DNB. Uit dit herstelplan blijkt dat binnen de wettelijke termijn van 10 jaar voldaan kan worden aan de vereiste dekkingsgraad van 122,4%.

De invloed van de beleggingen

Het beleggingsrendement (exclusief rentehedge) bedroeg 0,6% negatief. Met dit rendement moet de jaarlijkse rentetoevoeging aan de voorziening worden gefinancierd. Doordat de marktrente voor een periode van 1 jaar 0,1% negatief is, is deze toevoeging ook negatief. De voorziening neemt hierdoor af. Door het totale negatieve rendement van 0,6% is het effect op de dekkingsgraad per saldo 0,5% negatief.

De invloed van de rente

De dekkingsgraad wordt sterk beïnvloed door de ontwikkeling van de marktrente. Wet- en regelgeving vereist dat de voorziening wordt berekend op basis van de Ultimate Forward Rente (UFR). Deze UFR is tot en met een looptijd van 20 jaar gelijk aan de marktrente (swaprente) en wordt na deze looptijd gebaseerd op de gemiddelde 20 jaar forward-rente rente in de afgelopen 10 jaar.

Een lagere rente leidt tot een hogere voorziening voor de pensioenverplichtingen en daarmee tot een lagere dekkingsgraad. Het renterisico van een dalende rente wordt afgedekt door de rentegevoeligheid van de beleggingen meer in lijn te brengen met de rentegevoeligheid van de voorziening. In 2018 is 40% van het renterisico afgedekt. Bij deze renteafdekking wordt rekening gehouden met de UFR. We dekken het renterisico niet voor 100% af, omdat dan niet meer geprofiteerd kan worden van een rentestijging. De daling van de swaprente in 2018 is dan ook maar voor een deel tenietgedaan door de afdekking van het renterisico. Zonder de afdekking van het renterisico zou de daling van de swaprente in 2018 een negatief effect op de dekkingsgraad van 8,7% hebben gehad in plaats van 5,2%.

De invloed van de premie

De premie bedraagt 21,7% van de pensioengrondslag en voldoet daarmee aan alle eisen van wet- en regelgeving. De hoogte van de premie is onvoldoende om de toegezegde pensioenen volledig te financieren, doordat de premie is gebaseerd op een ingeschat verwacht rendement (3,1%), terwijl het opnemen van de aanspraken op de balans plaatsvindt op basis van de lagere Ultimate Forward Rente (gemiddeld 1,7%). Vanuit dit perspectief ontvangt het fonds feitelijk te weinig premie. Dit effect wordt uitgedrukt in de premiedekkingsgraad. Bij een premiedekkingsgraad van meer dan 100% wordt er voldoende premie ontvangen om de kosten van de opbouw op basis van de UFR te financieren. Onze premiedekkingsgraad bedroeg in het verslagjaar 74%. Het premiebeleid had in 2018 een negatief effect op de dekkingsgraad. De pensioenaanspraken werden voor een deel gefinancierd uit de opbrengsten van de al aanwezige beleggingen.

De invloed van de overige effecten

Het fonds baseert onze voorziening op de meest recente overlevingstafel en wij hebben per september 2018 de door het Actuarieel Genootschap gepubliceerde nieuwe overlevingstafel in de dekkingsgraad verwerkt. De toekomstige levensverwachting is naar beneden bijgesteld, waardoor de voorziening van zowel het ouderdomspensioen als het nabestaandenpensioen werd verlaagd. Per saldo had dit een positief effect op de dekkingsgraad van 1,1%. Door een verhoging van de voorziening voor arbeidsongeschiktheidspensioen, ontstaat per saldo een verhoging van de dekkingsgraad met 1,0%.

2.2 Premiebeleid

De verplichtgestelde basisregeling

Sociale partners hebben afgesproken dat tot ten minste het jaar 2021 de premie 21,7% van de pensioengrondslag bedraagt. Jaarlijks wordt vastgesteld of deze premie in combinatie met het opbouwpercentage hoger is dan de wettelijk voorgeschreven kostendekkende premie. De kostendekkende premie wordt gebaseerd op het verwachte rendement. Als de premie van 21,7% niet meer voldoet aan de kostendekkende premie, zullen sociale partners in eerste instantie het opbouwpercentage verlagen om aan de wettelijke eisen te voldoen. Hoewel de premie door sociale partners voor lange tijd is vastgelegd, gaan sociale partners in overleg over de mogelijkheid van premieverhoging als een forse verlaging van het opbouwpercentage noodzakelijk is om bij de huidige premie te blijven voldoen aan de wettelijk voorgeschreven kostendekkende premie.

Ook in 2018 is vastgesteld dat de feitelijke premie van 21,7% voldoet aan de wettelijke toetsing, maar dat de premie onvoldoende is om de kosten op de marktrente te financieren. De lage premiedekkingsgraad heeft ook in 2018 een negatieve invloed op de dekkingsgraad, zoals in de vorige paragraaf verwoord. Het bestuur heeft in samenspraak met sociale partners meerdere malen gesproken over deze lage premiedekkingsgraad. Bediscussieerd werd of actieve deelnemer voordeel hebben aan de lage premiedekkingsgraad. Zij betalen bij een lage premiedekkingsgraad immers minder premie dan op basis van de marktrente het geval zou zijn geweest.

Het bestuur en sociale partners zijn van oordeel dat de argumenten voor het huidige premiebeleid nog steeds goed zijn te verdedigen. Nu echter de dekkingsgraad zodanig laag is dat mogelijk een verlaging van de opgebouwde aanspraken moet worden doorgevoerd, zal in het voorjaar van 2019 in samenspraak met de sociale partners de financiële opzet opnieuw worden bezien, inclusief het huidige premiebeleid en de lage premiedekkingsgraad die hiermee verband houdt.

De vrijwillige excedent DB-pensioenregeling

De DB-excedent-regeling kent geen doorsneepremie maar een leeftijds- en sekseafhankelijke premie. Deze premie is wel op vrijwel dezelfde grondslagen vastgesteld als de verplichte basisregeling en kent daardoor een vergelijkbare premiedekkingsgraad. Omdat de pensioenopbouw die voortvloeit uit de excedentregeling dezelfde kansen op indexatie en verlagen kent als de basisregeling, wordt dezelfde premiestelling gehanteerd. In 2018 is voor de DB-excedent-regeling € 15.504 aan premie ontvangen.

De vrijwillige excedent DC-pensioenregeling

Vanaf 1 januari 2017 kunnen werkgevers ook een DC-regeling voor hun werknemers afsluiten. In 2018 hebben zes werkgevers hiervan gebruikgemaakt met vijftien werknemers. In 2018 is voor de DC-excedent-regeling € 33 aan premie ontvangen.

Totaaloverzicht (bedragen in € x 1.000)**Kostendeekkende premie**

	2018	2017
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	597.478	575.784
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	138.615	128.400
Opslag voor uitvoeringskosten	14.338	14.493
Totaal kostendeekkende premie	750.431	718.677

Gedempte premie

	2018	2017
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	345.901	319.839
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	56.027	50.414
Opslag voor uitvoeringskosten	14.338	14.493
Totaal gedempte premie	416.266	384.746

Feitelijke premie

	2018	2017
Bijdrage werknemers	96.391	88.115
Bijdrage werkgevers	357.339	326.656
	453.730	414.771

2.3 Indexatiebeleid

Het indexatiebeleid is op hoofdlijnen niet gewijzigd ten opzichte van 2017. De indexatiemaatstaf is de prijsinflatie, welke wordt gecorrigeerd voor effecten van belastingen en accijns. Het beleid is volledig gebaseerd op de wijze waarop het Financieel Toetsingskader (FTK) indexatie toestaat. Dat betekent dat er gedeeltelijk wordt geïndexeerd als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110%. Volledige indexatie wordt toegekend als de dekkingsgraad voldoende hoog is om de indexatie langdurig volledig te kunnen toekennen. Bij de huidige rente is dit mogelijk bij een dekkingsgraad van 125%. Tussen een dekkingsgraad van 110% en 125% wordt een pro rata indexatie toegekend. In 2018 konden de pensioenen niet worden geïndexeerd. Ook de komende jaren wordt er naar verwachting niet geïndexeerd.

Met ingang van 2017 heeft het bestuur besloten om bij de vaststelling van de inhaalindexatie steeds rekening te houden met de niet-gegeven indexaties over een periode van tien jaar in het verleden. Hierbij worden de eerste niet gegeven indexaties (binnen de termijn van tien jaar) het eerst ingehaald.

In 2017 wogen onderstaande overwegingen mee in de besluitvorming rond de inhaalindexatie:

- Een onbeperkte duur van de inhaaltermijn komt ongeloofwaardig over als toch redelijkerwijs kan worden voorzien dat het onwaarschijnlijk is dat alle in het verleden gemiste indexaties in de toekomst kunnen worden ingehaald;
- Vanaf 2012 worden de pensioenaanspraken geadministreerd bij TKP. Daarvoor bij Syntrus Achmea. Het systeem van TKP is zodanig ingericht dat toekenning van inhaalindexatie kan plaatsvinden op basis van het door de fiscus vereiste gesloten systeem. Doordat bij de overgang van Syntrus Achmea naar TKP wel de totale pensioenrechten per deelnemer zijn overgenomen maar niet de opbouwgegevens per jaar is toepassing van het gesloten systeem niet meer volledig mogelijk voor de jaren vóór 2012. Gezien het feit dat de komende jaren naar verwachting nog geen inhaalindexatie kan worden gegeven, is een inhaaltermijn van tien jaar de meest pragmatische keuze;
- Als er wordt gekozen voor een maximumtermijn is het logisch om de gemiste indexaties in het begin van deze periode als eerste te repareren. Het jaar daarop vallen deze gemiste indexaties immers buiten de periode van tien jaar. Hier staat tegenover dat toekenning van de laatste niet gegeven indexatie meer recht doet aan de nieuwe deelnemers die risico hebben gelopen en anders geen profijt hebben van de daar tegenoverstaande rendementen. Aan het eerste argument is het meeste gewicht toegekend.

	2018	2017	2016	2015	2014
Indexaties	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Prijsinflatie	1,5%	1,5%	0,0%	0,4%	0,6%

2.4 Samenvatting financiële positie

In onderstaande tabel wordt onze financiële positie en de ontwikkelingen gedurende het jaar weergegeven:

(x € 1.000)	Pensioenvermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
Stand per 1 januari	16.736.244	16.291.055	102,7%
Beleggingsresultaten	-126.941	-42.3781	
Premiebijdragen	462.742	624.182	
Uitkeringen	-295.154	-290.682	
Wijziging marktrente		872.915	
Wijziging actuariële uitgangspunten	96	-143.397	
Overige	.6771.759	90.574	
Stand per 31 december	16.873.568	17.402.396	97,0%

De ontwikkeling van de dekkingsgraad (op basis van jaarrekening)

	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Dekkingsgraden ultimo	97,0%	102,7%	97,0%	98,5%	105,1%	109,3%
Rente ultimo jaar van de rentetermijnstructuur behorende bij de duration van het fonds	1,48%	1,61%	1,46%	1,82%	2,09%	2,92%

2.5 Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

	(x € 1.000)	2018	2017
Premieresultaat			
Premiebijdragen		489.761	459.668
Pensioenopbouw		-632.833	-616.784
Mutatie technische voorziening voor pensioenuitvoeringskosten		5.806	5.635
Pensioenuitvoeringskosten		-20.095	-20.081
		-157.361	-171.562
Inclusief rendementsresultaat			
Beleggingsresultaten inclusief rentederivaten		-126.941	1.004.581
Rentetoevoeging technische voorziening		42.382	35.091
Wijziging marktrente		-872.915	226.803
		-957.474	1.265.475
Overige resultaten			
Resultaat op waardeoverdrachten		-2.587	4.914
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)		14.723	-26.810
Resultaat op uitkeringen		-4.472	-933
Indexering en overige toeslagen			
Wijziging overige actuariële uitgangspunten		131.621	-138.806
Overige baten		1.759	1.609
Overige lasten		-1.165	-495
		139.879	-160.521
Totaal saldo van baten en lasten basisregeling		-974.956	933.453

2.6 VPL-regelingen

Namens sociale partners voeren we twee VPL-regelingen uit.

De VPL-regeling van de sector Agrarisch en Groen

De premie voor deze regeling is 1,25% van het salaris. Deze gelden worden belegd conform ons beleggingsbeleid en zijn daardoor onderdeel van onze beleggingsportefeuille. Op deze premies wordt hetzelfde rendement als van de BPL Pensioen Beleggingsportefeuille inclusief hedgeresultaten toegekend. De gelden blijven van sociale partners, waardoor sociale partners een vordering hebben op BPL Pensioen. Deze vordering van € 509 per eind 2018 is in de jaarrekening opgenomen onder langlopende schulden. Uiterlijk eind 2021 worden deze VPL-aanspraken toegekend als onvoorwaardelijke pensioenaanspraken aan de hiervoor gerechtigde deelnemers. Per eind 2018 bedraagt de contante waarde van deze VPL-aanspraken € 445 op basis van de UFR-curve. Bij de bepaling van de contante waarde is rekening gehouden met de voorschriften die DNB hieraan stelt. Tot en met 2021 wordt naar verwachting nog € 110 aan VPL-premie ontvangen. De VPL-regeling van de sector Agrarisch en Groen kent naar verwachting in 2021 een overschot in de financiering.

De VPL-regeling van de sector Groente- en Fruitverwerkende Industrie

De premie voor deze regeling is 5,4% van het salaris, conform de definitie die de sector Groente- en Fruitverwerkende Industrie destijds heeft vastgesteld. Deze gelden worden belegd in een beleggingsdepot bij Aegon en blijven van sociale partners, waardoor sociale partners een vordering hebben op BPL Pensioen. De vordering van € 34 per eind 2018 is in de jaarrekening opgenomen onder langlopende schulden. Uiterlijk eind 2020 worden deze VPL-aanspraken toegekend als onvoorwaardelijke pensioenaanspraken aan de hiervoor gerechtigde deelnemers. Deze pensioenaanspraken zijn in het verslagjaar met 9% verlaagd, omdat verwacht wordt dat eind 2020 onvoldoende middelen beschikbaar zijn om alle toegezegde onvoorwaardelijke pensioenrechten daadwerkelijk toe te kennen. Op basis van de UFR-rente per eind 2018 bedraagt de contante waarde van

deze VPL-aanspraken € 41. Bij de bepaling van de contante waarde is rekening gehouden met de voorschriften die DNB hieraan stelt. Tot en met 2020 wordt naar verwachting nog € 9 aan VPL-premie ontvangen. De VPL-regeling van de sector Groente- en Fruitverwerkende Industrie kent naar verwachting in 2020 (na de genoemde verlaging) een klein overschot in de financiering.

2.7 Samenvatting rapport certificerend actuaire

Jaarlijks stelt de certificerend actuaire een rapport op dat een oordeel geeft over de financiële positie van het pensioenfonds. De certificerend actuaire beoordeelt met name of is voldaan aan de vereisten in de Pensioenwet. Als onderdeel hiervan toetst hij of de technische voorzieningen en het (minimaal) vereist vermogen toereikend zijn vastgesteld, of de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten en of het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel. Naar het oordeel van de certificerend actuaire is in 2018 het geval.

De certificerend actuaire verklaart dat over het boekjaar 2018 is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikelen 131, 132 en 133 omdat er sprake is van een negatief eigen vermogen. De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het pensioenfonds is bij de vaststelling van de kostendekkende premie voor boekjaar 2018 uitgegaan van de geldende wet- en regelgeving. De actuaire kwalificeert de vermogenspositie als slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen

3

Pensioenbeheer

Pensioenbeheer

3.1 Ontwikkelingen pensioenregeling

3.1.1 Wijzigingen statuten en reglementen

De statuten zijn op 21 december 2018 gewijzigd. Naast kleine actualisering en hebben we de volgende aanpassingen doorgevoerd:

- er is een regeling opgenomen in de statuten om bestuurdersaansprakelijkheid te beperken; de regeling over de vertegenwoordiging is aangepast. Naast de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de beide voorzitters gezamenlijk kunnen ook andere bestuurders of gevolmachtigden worden aangewezen om samen met een van de voorzitters het fonds te vertegenwoordigen;
- vanwege de gewijzigde Code Pensioenfondsen zijn enkele bepalingen aangepast in de statuten. Dit heeft onder meer betrekking op:
 - o de regelmaat waarmee de zelfevaluatie door een externe partij wordt begeleid;
 - o benoeming en ontslag van leden van het Verantwoordingsorgaan, en;
 - o de uitwerking van een stappenplan om de doelstellingen in het kader van het diversiteitsbeleid te realiseren.

Het pensioenreglement hebben we, naast kleine actualisering en, in 2018 gewijzigd op de volgende onderdelen:

- vanwege de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) is per 1 juli 2018 de klachtenroute in het klachten- en geschillenreglement voor klachten over de verwerking van persoonsgegevens aangepast;
- in aanvulling op het tijdelijk partnerpensioen is per 1 januari 2019 het extra tijdelijk partnerpensioen opgenomen in het reglement. De regeling voor extra tijdelijk partnerpensioen is in een apart reglement opgenomen en is een vrijwillig product dat een werkgever voor zijn werknemers kan overeenkomen;
- vanwege de Wet waardeoverdracht klein pensioen is besloten om per 1 januari 2019 de automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen toe te passen. Ook vervallen per die datum de opgebouwde rechten kleiner dan € 2 van rechtswege. In het reglement zijn deze besluiten verwerkt.

3.1.2 Klachten en geschillen

De klachten- en geschillenregeling hebben we in het klachten- en geschillenreglement omschreven. De procedure is gepubliceerd op onze website. Ook in correspondentie wordt in geval van een bestuursbesluit gewezen op de mogelijkheden die er zijn indien de betrokkene het niet eens is met zo'n besluit.

We proberen nog niet aangesloten werkgevers die vallen onder de werkingssfeer van de verplichtstelling op te sporen en aan te sluiten. In een beperkt aantal gevallen leidt dit tot een gerechtelijke procedure. In 2018 zijn twee uitspraken gedaan waarin BPL Pensioen in het gelijk is gesteld. In beide gevallen is door de betreffende werkgever hoger beroep ingesteld. Dit hoger beroep zal naar verwachting in 2019 worden behandeld.

In 2018 hebben 4 deelnemers (2017: 24) en 7 werkgevers (2017: 7) een klacht ingediend bij de pensioenuitvoerder. De klachten zijn binnen de door ons gestelde termijn afgehandeld. De klachten hebben niet geleid tot veranderingen in de regelingen en processen. In 2018 zijn 33 geschillen door deelnemers (2017: 3) en 1 geschil door een werkgever (2017: 0) aangebracht bij de pensioenuitvoerder. Na behandeling van de geschillen door het bestuur hebben 4 van de 33 deelnemers bezwaar gemaakt en het geschil voorgelegd aan de Commissie van beroep (2017: 1). 2 geschillen zijn in 2018 afgehandeld, de behandeling van de overige geschillen loopt door in 2019.

3.1.3 Vrijwillige aansluitingen

In 2018 zijn er 30 bedrijven vrijwillig bij ons aangesloten. Randvoorwaardelijk voor aansluiting is dat er sprake is van een duidelijke link met de agrarische en groene sector.

3.1.4 Consulenten

Tot 2018 waren drie consulenten in dienst van de pensioenuitvoerder. In het verslagjaar zijn twee van de drie consulenten bij het bestuursbureau in dienst gekomen. Zij adviseren werkgevers, onder meer bij vrijwillige aansluitingen. Ook informeren zij deelnemers over de inhoud van de pensioenregeling. Vanwege de toenemende vraag vanuit werkgevers en werknemers wordt onderzocht of het aantal consulenten uitgebreid zal worden.

3.2 Activiteiten strategisch jaarplan

In ons strategisch jaarplan zijn op het gebied van pensioenbeheer diverse KPI's en activiteiten benoemd. In de volgende paragrafen is weergegeven op welke manier deze activiteiten tot uitvoering zijn gekomen in het verslagjaar.

Onze pensioenregeling sluit aan bij de wensen van onze werkgevers en werknemers

Een aantal kenmerken uit onze pensioenregeling is specifiek afgestemd op onze deelnemers. Zo wordt bij het bepalen van het pensioengevend loon uitgegaan van al het brutoloon dat is gerelateerd aan de daadwerkelijke arbeidstijd. Onze pensioenregeling sluit hiermee goed aan op het werkelijk ontvangen inkomen van de deelnemers. Seizoensarbeid komt veel voor in onze sectoren, daarom is in de pensioenregeling opgenomen dat eens per jaar, tijdens de eerste zes maanden van een WW-uitkering, een deelnemer premievrij pensioen kan opbouwen. Als voorwaarde geldt hierbij dat de WW-uitkering direct aansluit op het dienstverband. Verder hebben we op verzoek van enkele werkgevers per 1 januari 2019 een nieuw product geïntroduceerd. Een werkgever kan kiezen voor vrijwillige deelname aan extra tijdelijk partnerpensioen. De vraag ontstond omdat veel nabestaanden geen uitkering van de overheid ontvangen na het overlijden van hun partner. Met het extra tijdelijk partnerpensioen wordt een mogelijk 'inkomens-gat' tot de AOW-datum opgevangen.

Om nog meer zicht te krijgen op de wensen van onze werkgevers en werknemers zal door onder andere onze consulenten en via ons jaarlijkse communicatieonderzoek worden gevraagd naar de behoeften.

Onze service sluit aan bij de wensen van onze werkgevers en werknemers

Om te zorgen dat ons serviceniveau aansluit op de wensen van werkgevers en werknemers is in het verleden al met enige regelmaat een tevredenheidsonderzoek uitgevoerd. In het eerste kwartaal van 2019 starten we met het structureel meten van de klanttevredenheid, nadat er contact is geweest.

Uit een pilot die in 2018 is uitgevoerd, bleek dat voor alle doelgroepen een verruiming van de telefonische bereikbaarheid gewenst is. In 2019 geven we hier structureel invulling aan. Het thema bereikbaarheid is een vast onderdeel van het jaarlijkse communicatieonderzoek.

In 2018 is stapsgewijs een aantal processen doorlopen en geanalyseerd vanuit het perspectief van de deelnemer. Samen met de uitkomsten van de zogenaamde klantreizen levert dit waardevolle input op voor het optimaliseren van onze processen.

In onze strategie staat dat we werkgevers willen ontzorgen. Onderdeel daarvan is het zo eenvoudig mogelijk houden van de administratieve verplichtingen. In 2019 onderzoeken we daarom hoe tevreden werkgevers zijn over het bestaande administratieve proces en waar mogelijke verbeterpunten zitten. In het verlengde daarvan ligt het premieinning- en incassobeleid wat in het verslagjaar aangepast is. In 2019 implementeren we dit beleid en selecteren we een uitbestedingspartner die dit beleid op de gewenste manier kan uitvoeren.

3.3 Statistische gegevens

In de volgende paragrafen is een weergave van de ontwikkeling van het aantal (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers opgenomen.

3.3.1 Overzicht (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden

De volgende tabellen geven inzicht in de ontwikkeling van het aantal (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden.

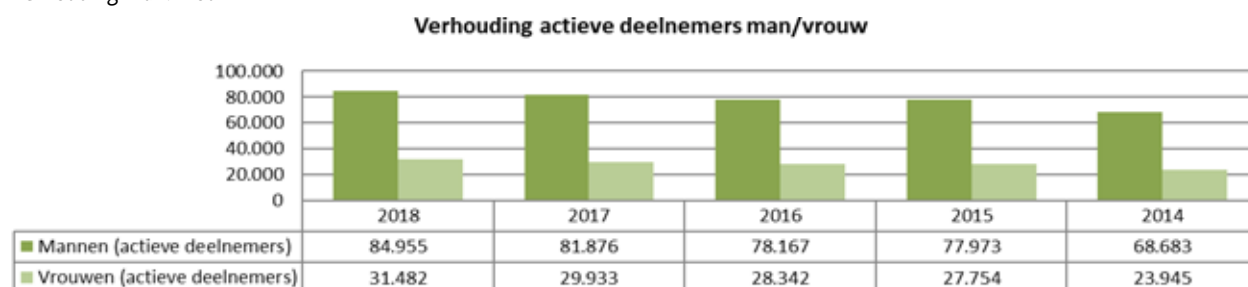
Mutatieoverzicht actieve deelnemers, (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden

	Deelnemers (excl. AO)	Ex- deelnemers	Arbeids- ongeschikte deelnemers	Gepensioneerden	Totaal
Stand per 1 januari	107.439	479.820	4.370	67.245	658.874
Toetreding / hertoetreding	21.522	-5.215	0	0	16.307
Pensionering	-597	-3.761	-225	4.583	0
Arbeidsongeschiktheid	-295	-225	520	0	0
Revalidering	34	29	-63	0	0
Overlijden/afkoop/ waardeoverdracht	-836	-9.952	-54	-3.566	-14.408
Premievrij gemaakt door uit dienst	-15.378	15.378	0	0	0
Overige oorzaken*	0	12.035	0	0	12.035
Stand per 31 december 2018	111.889	488.109	4.548	68.262	672.808

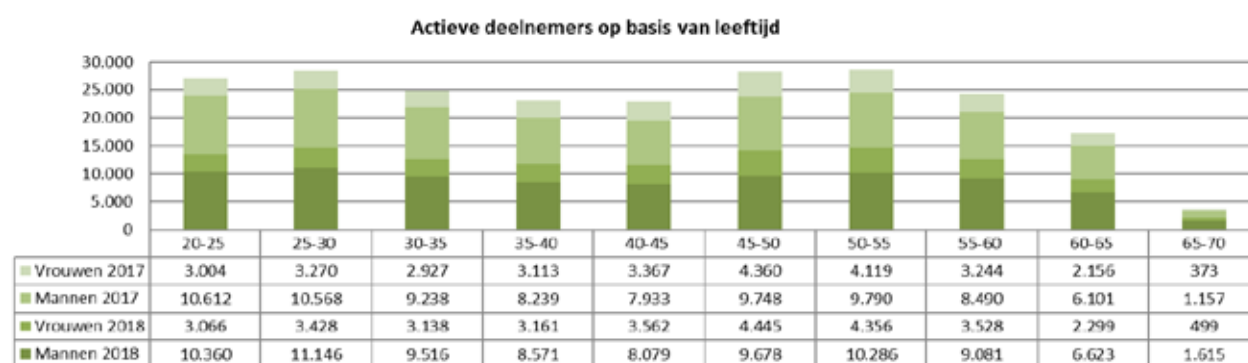
*Onder 'overige oorzaken' is de toename door inkomende collectieve waardeoverdrachten verantwoord.

Daarnaast wordt hier na echtscheiding de toename van het aantal ex-partners verantwoord.

Verhouding man/vrouw

Actieve deelnemers op basis van leeftijd

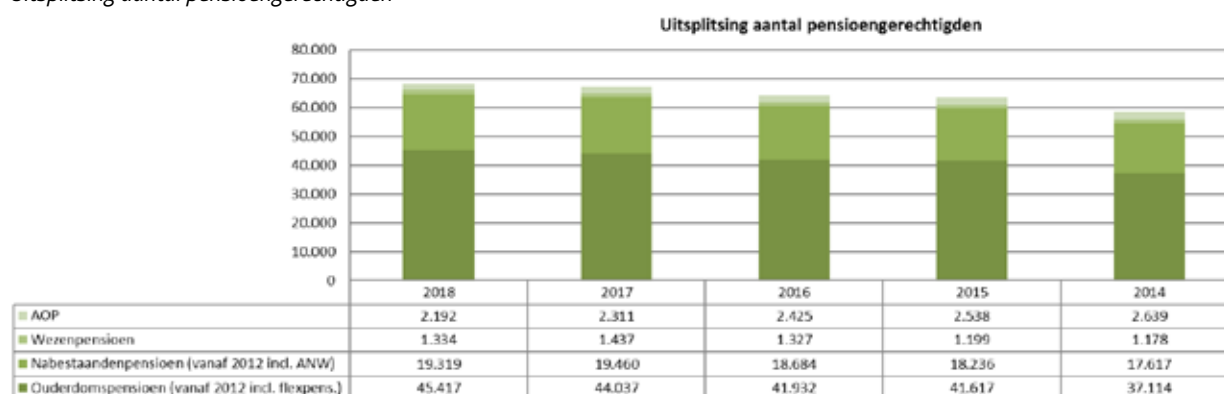

Jaar	Aantal scheidingen	Aantal deelnemers met vrijwillige voortzetting	Aantal deelnemers met een excedentregeling	Aantal deelnemers overgangsregeling	Aantal gemoeds-bezwaarden
2014	2.908	59	2.114	18.441	292
2015	2.811	75	2.645	18.196	310
2016	2.807	69	2.689	15.545	249
2017	2.880	74	3.022	14.484	251
2018	2.655	72	3.660	13.427	260

Aantallen premievrije voortzetting naar geslacht en in procenten van het aantal actieve deelnemers

	2018	2017	2016	2015	2014
Mannen	3.157	3.062	3.013	3.681	3.615
Vrouwen	1.391	1.308	1.262	1.649	1.634
Totaal	4.548	4.370	4.275	5.330	5.249
Mannen in %	3,7%	3,7%	3,9%	4,7%	5,3%
Vrouwen in %	4,4%	4,4%	4,5%	5,9%	6,8%
Totaal in %	3,9%	3,9%	4,0%	5,0%	5,7%

Uitsplitsing aantal pensioengerechtigden

Aantal gewezen deelnemers

	2018	2017	2016	2015	2014
Mannen	313.347	308.939	304.552	299.524	305.402
Vrouwen	174.762	170.881	163.690	156.093	130.675
Totaal	488.109	479.820	468.242	455.617	436.077

Hoogte ingegaan ouderdomspensioen

Het gemiddelde ingegane ouderdomspensioen bedraagt € 4.884. In onderstaande tabel is het aantal uitkeringen per uitkeringshoogte weergegeven.

Flexibiliseringsmogelijkheden

In onze regeling is een groot aantal flexibiliseringsmogelijkheden opgenomen. In onderstaande tabel is weergegeven in welke mate daar bij de pensioeningang gebruik van wordt gemaakt.

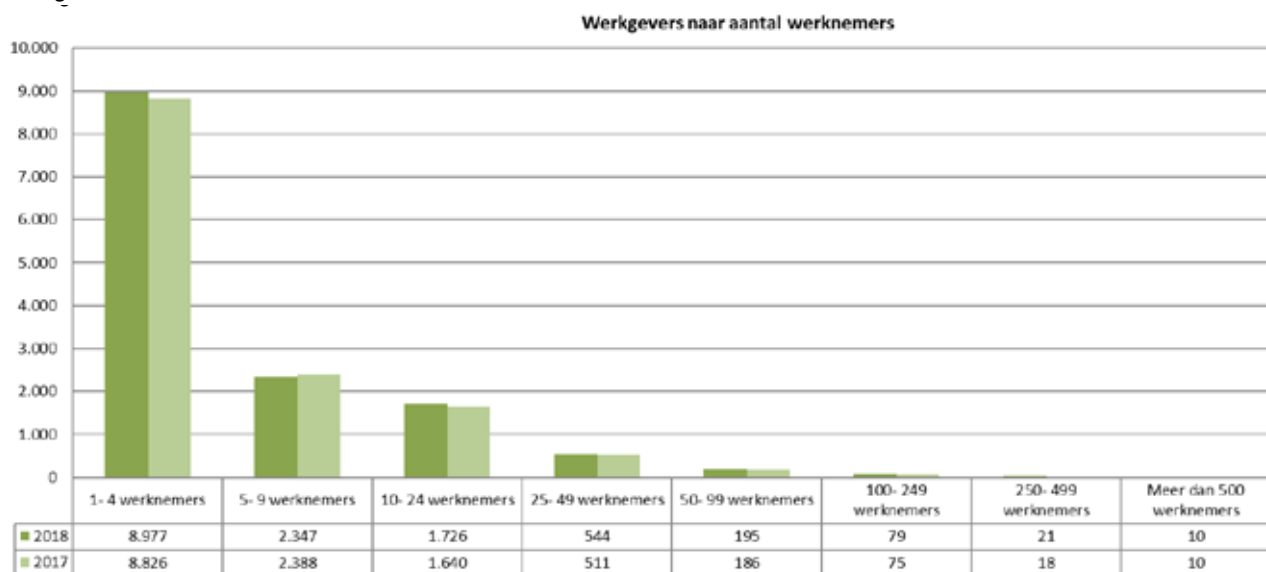
	2018	2017
Aantal ingegane ouderdomspensioenen	5.853	9.391
Waarvan afgekocht	1.947	3.329
Waarvan niet opgevraagd	3	1.988
Waarvan ingegaan zonder uitruil	347	146
Waarvan ingegaan met uitruil	3.556	3.928
Totaal	5.853	9.391
De volgende uitruilkeuzes zijn gemaakt:		
Hoog-laag	460	468
Laag-hoog	0	0
Vervroegen	3.324	3.886
AOW-compensatie	159	137
Uitruil OP-PP	61	29
Uitruil PP-OP-keuze	590	757
Uitruil PP-OP-geenPartner	510	0
Deeltijdpensioen	84	58
Totaal	5.104	5.277

Onze deelnemers maken vooral gebruik van de mogelijkheid vervroegd met pensioen te gaan. De meest genoemde reden is dat de deelnemer al voor zijn 68^e AOW ontvangt en het pensioen tegelijk in wil laten gaan. Uitruil van partnerpensioen voor een hoger ouderdomspensioen is een andere mogelijkheid die veel benut wordt. Het totale aantal deelnemers dat gebruikmaakt van een van de uitruilmogelijkheden is hoger dan het aantal dat is weergegeven in de tabel. Dat komt doordat deze deelnemers gebruikmaakten van meerdere flexibiliseringsmogelijkheden en slechts eenmaal geteld worden.

3.3.2 Overzicht werkgevers

De volgende tabellen geven een weergave van de ontwikkeling van het aantal werkgevers.

Werkgevers naar aantal werknemers

Aantal werkgevers en werknemers per subsector (inclusief werknemers 21- en 67+)

	2018		2017	
	aantal werkgevers	aantal werknemers	aantal werkgevers	aantal werknemers
Glastuinbouw	2.351	23.324	2.389	22.122
Landbouwwerktuigen Exploiterende Ondernemingen	2.129	21.063	2.091	19.874
Hoveniersbedrijven	2.921	17.369	2.756	14.902
Open teelten Tuinbouw	1.017	2.691	1.003	6.202
Open teelten Boomkwekerij	937	5.458	964	5.077
Dierhouderij	2.603	7.431	2.575	6.894
Open teelten Bloembollen	465	2.591	477	2.518
Tuinzaadbedrijven	85	5.311	80	4.752
Open teelten Landbouw	1.428	6.633	1.475	2.476
Bos en Natuur	198	2.822	194	2.629
Bedrijfsverzorgingsdiensten	42	2.790	47	2.869
Paddenstoelen	122	2.089	133	2.259
Bloembollengroothandel	99	1.383	96	1.456
Groente- en Fruitverwerkende Industrie	62	4.424	60	3.624
Golfaccomodaties	31	285	29	261
Geen cao van toepassing	82	4.374	75	2.438
Overig (vooral vrijwillig toegetreden)	126	7.648	117	5.819
Totaal	14.698	117.686	14.561	106.172

Verdeling loonsom per subsector

	2018	2017	2016
Glastuinbouw	608.487.340	574.464.034	543.759.589
Landbouwwerktuigen Exploit. Ondernem.	697.678.266	655.904.484	626.584.121
Hoveniersbedrijven	479.321.041	441.599.254	407.532.903
Open teelten Tuinbouw	63.897.008	146.084.916	133.626.869
Open teelten Boomkwekerij	131.716.970	123.131.915	117.599.712
Dierhouderij	178.907.895	166.703.025	159.837.113
Open teelten Bloembollen	61.852.243	57.777.019	53.882.675
Tuinzaadbedrijven	257.409.094	237.167.195	215.803.236
Open teelten Landbouw	157.482.196	59.563.873	56.255.969
Bos en Natuur	103.957.758	96.884.472	97.630.935
Bedrijfsverzorgingsdiensten	85.925.441	85.303.857	85.020.087
Paddenstoelen	44.355.703	43.871.743	42.069.342
Bloembollengroothandel	47.509.867	53.586.251	54.171.570
Groente- en fruitverwerkende industrie	157.471.768	144.745.497	129.775.807
Varkensverbetering	26.897.752	25.634.148	24.906.323
Overig (voornamelijk vrijwillig toegetreden)	391.339.077	312.587.200	248.415.046
Totaal	3.494.209.419	3.225.008.883	2.996.871.295

A hand holding a tablet computer is the central focus, with a network of white icons connected by lines, representing various aspects of agriculture and technology. The icons include a tractor, a person with a dog, a location pin, a map, a sun, a wind turbine, a person in a hat, a bar chart, a Wi-Fi symbol, a circular arrow, a shovel, a house, and a person. The background is a blurred field of green plants, and a large green plus sign is visible in the top right corner.

Communicatie

4.1 Communicatiebeleidsplan 2018 tot en met 2021

Met een heldere communicatieambitie voor ogen, zijn in het communicatiebeleidsplan 2018 – 2020 onze communicatievisie en communicatiedoelen beschreven. We vinden het belangrijk dat werkgevers en werknemers zich serieus genomen en écht geholpen voelen. Als er een situatie zou ontstaan van vrije keuze voor een pensioenfonds, dan zouden ze vrijwillig voor ons kiezen en ons zelfs aanbevelen. De twee centrale communicatiethema's van de komende drie jaar zijn 'positionering' en 'proactieve communicatie op maat'. Digitalisering en segmentatie spelen daarbij een belangrijke rol, maar zijn geen doelen op zich. Onze communicatie en onze communicatiemiddelen sluiten aan bij de (mogelijke) behoefte van de ontvanger.

4.2 BPL Pensioen zorgt voor een leefbare toekomst én een goed pensioen

Het is van groot belang de relatie met onze (ex-)deelnemers, werkgevers en pensioengerechtigden te versterken. Daarvoor laten we onze toegevoegde waarde zien in onze houding, ons gedrag én onze communicatie.

We communiceren over onze unieke eigenschappen en vergroten het bewustzijn over onze groene beleggingen en de voordelen daarvan

Voor werkgevers en werknemers die zijn aangesloten bij BPL Pensioen zijn het milieu en duurzaamheid belangrijke onderwerpen. Daarom is het voor ons niet meer dan normaal dat we vooroplopen met onze maatschappelijk verantwoorde beleggingen. We willen een belangrijk steentje bijdragen zodat onze deelnemers van hun pensioen kunnen genieten in een leefbare wereld. 'Maatschappelijk verantwoord' vertaalt zich ook naar onze eigen deelnemers. Onze pensioenregeling houdt rekening met specifieke eigenschappen van onze sector, zoals seizoensarbeid en salaris over meerdere componenten. Onze unieke eigenschappen en het belang van groene beleggingen maken we zichtbaar via verschillende communicatiemiddelen, in presentaties en interviews.

We toetsen ons imago

Deelnemers voelen zich begeleid en geholpen vanaf het moment dat ze pensioen gaan opbouwen bij ons tot het aanvragen van hun pensioen. In ons jaarlijkse online communicatieonderzoek vragen we deelnemers welke steekwoorden ze bij BPL Pensioen vinden passen: 'betrouwbaar', 'speciaal voor de groene keten', 'toegankelijk' en 'deskundig' scoren het hoogst. Als het niet verplicht zou zijn bij ons pensioen op te bouwen zou in ieder geval 45% van de deelnemers bij ons blijven, 40% van de deelnemers zou zelf gaan sparen.

Deelnemers weten dat samen pensioen opbouwen beter is

Samen pensioen opbouwen levert meer op, maar helpt ook bij het opvangen van 'slechtere tijden'. Deze boodschap komt terug in meerdere communicatiemiddelen. We zijn eerlijk en transparant over de toekomstige risico's, in persoonlijke correspondentie en middels de maandelijks update van onze dekkingsgraad op de website.

4.3 Relevante, proactieve informatie via het kanaal van voorkeur

Mensen zijn in het algemeen vooral geïnteresseerd in de (gevolgen voor) de eigen situatie. Daarom voorzien wij (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers proactief van informatie op het moment dat dat voor hen belangrijk is. Onze communicatie sluit aan bij hun verwachtingen en is ondersteunend en activerend waar dat nodig is.

We voorzien werkgevers, (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden op het juiste moment van voor hen relevante, transparante informatie via het kanaal van hun voorkeur

Pensioen moet niet ingewikkeld of 'ver van het bed' zijn, maar laagdrempelig. Dat begint met begrijpelijke communicatie op het moment dat iemand er daadwerkelijk iets aan heeft. We toetsen nieuwe communicatiemiddelen bij ons panel en zijn in 2018 gestart met de eerste zogenaamde klantreizen. Daarbij kijken we naar wat onze (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers op bepaalde momenten of bij gebeurtenissen in hun leven van ons verwachten.

Op basis van de uitkomsten stuurden we bijvoorbeeld in 2018 al een (digitale) kaart over de keuzemogelijkheden aan alle 60-jarigen. Nieuwe communicatiemiddelen proberen we graag uit. Videosprekuren bleken bij kleinschalige implementatie al erg succesvol met een gemiddelde beoordeling van een 8,3. In 2019 wordt mogelijke implementatie verder onderzocht. Ook het voor werkgevers georganiseerde Webinar werd zeer positief beoordeeld. We vinden het belangrijk dat iedereen geïnformeerd wordt op de manier die hij of zij prettig vindt. Daarom is digitalisering geen doel op zich, maar vragen we een communicatievoorkeur door te geven.

Begin 2018 hadden in totaal 102.021 personen hun postvoorkeur doorgegeven. Aan het eind van het jaar was het aantal geregistreerde voorkeuren bijna 14.000 meer. Bijna 70% van de pensioengerechtigden gaf een postvoorkeur door. In totaal waren eind 2018 ruim 112.000 emailadressen geregistreerd, ten opzichte van 94.000 begin van het jaar. In 2019 benaderen we iedereen die nog geen postvoorkeur doorgaf en/of emailadres registreerde.

	Actieven		Ex-deelnemers		Pensioengerechtigden		Totaal
	Jan	Dec	Jan	Dec	Jan	Dec	
Digitaal	10.615	12.928	21.716	25.092	7.474	9.149	47.169
Post	8.035	9.719	20.040	21.880	34.141	36.972	68.571
Totaal postvoorkeur	18.650	22.647 (± 20 %)	41.756	46.972 (± 10 %)	41.615	46.121 (± 69 %)	115.740 (+ 13.719)

We onderzoeken of wij kunnen helpen bij het in kaart brengen van de (toekomstige) financiële situatie

Deelnemers voelen zich begeleid en voorbereid op het moment van 'met pensioen gaan'. In 2018 startte een onderzoek naar een online instrument waarmee een deelnemer zijn of haar (toekomstige) persoonlijke financiële situatie in kaart kan brengen. Dit onderzoek wordt in 2019 voortgezet.

We wijzen werkgevers op de mogelijkheid van contact met een pensioenconsulent

Werkgevers die dat willen helpen we om de vragen van hun werknemers te kunnen beantwoorden. En als ze dat liever aan ons overlaten, doen we dat natuurlijk ook graag. Onze pensioenconsulenten gaan langs bij werkgevers om onder andere presentaties aan werknemers te geven, voor een-op-eengesprekken met werknemers en voor het beantwoorden van werkgeversvragen. In alle relevante communicatiemiddelen wijzen we werkgevers op die mogelijkheden.

4.3 Werkgevers en werknemers zijn blij met ons

Onze primaire taak is ervoor te zorgen dat iedere werknemer die begint met pensioen opbouwen, straks kan rekenen op een waardevast pensioen. Daarnaast vinden we de relatie met onze deelnemers en werkgevers belangrijk. Betrouwbaarheid is de basis van een relatie. Dit doen we door zichtbaar, transparant en proactief te zijn en te laten zien dat we écht willen helpen.

Bij vrije keuze van een pensioenfonds kiezen onze werknemers en werkgevers voor ons

Onze werkgevers en werknemers hebben geen reden om bij ons weg te gaan, omdat wij voldoen aan hun verwachtingen. Dat vraagt om een blijvend kritische blik op onze pensioenregeling, onze besluiten en onze communicatie.

We scoren een ruime voldoende bij (ex-)werknemers, pensioengerechtigden en werkgevers

In ons jaarlijkse communicatieonderzoek beoordeelden werkgevers ons gemiddeld met een 6,7. Onder (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden scoorden we gemiddeld een 6,9. Die cijfers liggen onder onze ambitie van respectievelijk een 7,5 en een 7,2. Bij de zes deelnemersbijeenkomsten die we in 2018 organiseerden, scoorden we gemiddeld een 7,6, zei 92% van de aanwezige (ex-)deelnemers er op te vertrouwen dat ze een goed pensioen bij ons opbouwt en vindt 87% dat ze goed geïnformeerd wordt.

5

Vermogensbeheer

Vermogensbeheer

5.1 Marktontwikkelingen 2018

Sterke economische ontwikkelingen begin 2018 leidden tot verdere normalisatie van het monetaire beleid

Macro-economisch gezien was met name het begin van 2018 een goed jaar. De wereldwijde economie groeide in 2018 met 3,6%. Vooral de Amerikaanse economie stond er goed voor. De inflatie schommelde in de Verenigde Staten rond de doelstelling van de Amerikaanse centrale bank. In de eurozone liep de inflatie op, maar bleef per saldo gematigd. De doelstelling is een inflatie van net onder de 2%. Centrale banken, onder aanvoering van de Amerikaanse centrale bank (Fed), gingen verder met het normaliseren van het monetaire beleid. De Fed verhoogde de beleidsrente in totaal vier keer met 0,25%. Het rentetarief was per eind december 2,5%. Daarnaast verkleinde de Fed de omvang van de balans. De Europese Centrale Bank (ECB) voerde in 2018 nog steeds een ruim monetair beleid. Wel werd de omvang van het opkoopprogramma voor obligaties teruggebracht. Met ingang van 2019 stopt de ECB naar verwachting helemaal met dit opkoopprogramma. Obligaties die aflopen, worden wel herbelegd.

De economische groei is over het hoogtepunt heen

In de tweede helft van 2018 werd duidelijk dat de wereldwijde economische groei over het hoogtepunt heen is. Diverse vertrouwensindicatoren duiden op een lager groeitempo in 2019. Vooral in de eurozone is sprake van een terugval van de economische groei. De Duitse economie haperde in het derde kwartaal en in Italië was zelfs sprake van een krimp. Ook in de Verenigde Staten en China zwakte de economische groei af. In de Verenigde Staten loopt het gunstige effect van de fiscale en begrotingsstimulansen ten einde. De gevolgen van dit beleid zijn vooral in de rentegevoelige sectoren, zoals de huizenmarkt, voelbaar.

Diverse politieke risico's compliceren de beleggingsomgeving

Gedurende 2018 overschaduwden tal van risico's de macro-economische ontwikkelingen. Handelsconflicten tussen de Verenigde Staten en andere regio's laaiden regelmatig op. Vooral het conflict tussen de Verenigde Staten en China dreigde te escaleren. Over en weer werden importtarieven ingevoerd. Hierover zijn de landen met elkaar in gesprek, maar een structurele oplossing is nog niet bereikt. In Europa stonden de naderende Brexit en de Italiaanse begrotingsdiscussie centraal. Er ligt nog geen goedgekeurd Brexitakkoord, terwijl het moment van uittreding dichterbij komt (eind oktober 2019). De Italiaanse regering ging de confrontatie aan met de Europese Commissie door de Europese begrotingsregels te overtreden. Ondertussen is er een compromis bereikt, maar de overheidsfinanciën van Italië blijven zorgwekkend. Dit geldt echter voor meer landen in de eurozone, waaronder Frankrijk.

5.2 Portefeuillewaarde

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in onderstaande tabel:

Bedragen x € 1.000.000	2018			2017	
	Bedrag	Percentage	Normportefeuille	Bedrag	Percentage
Aandelen	6.313	37,1%	38,5%	6.392	38,1%
Vastrentende waarden	7.862	46,2%	46,0%	8.101	48,3%
Alternatieve beleggingen	148	0,9%	1,0%	164	1,0%
Vastgoed	2.178	12,8%	12,0%	2.110	12,6%
Liquide middelen	507	3,0%	2,5%	10	0,1%
Totaal	17.010	100%	100,0%	16.777	100%
Waarde rente- en valuta-afdekking	281			368	
Totaal inclusief rente en valuthedge	17.291			17.145	

Rendementen

Onderstaande tabel geeft de performance weer, uitgesplitst naar de verschillende beleggingscategorieën waarin door BPL Pensioen wordt belegd.

	2018 Portefeuille	2018 Benchmark
Aandelen	-6,92%	-6,66%
Vastrentende waarden	0,86%	0,80%
Alternatieve beleggingen	7,39%	3,37%
Vastgoed	17,75%	17,90%
Liquide middelen	-0,43%	-0,36%
Totaal	-0,29%	0,13%
Rente- en valutahedge	-0,29%	
Totaal inclusief rente- en valutahedge	-0,58%	

Inclusief de bijdrage van de rente- en valuta-afdekking bedroeg het rendement -0,58%. Dit weerspiegelt de negatieve rendementen van de meeste beleggingscategorieën. Exclusief de bijdrage van de rente- en valuta-afdekking was het rendement -0,29%. Het rendement kwam licht onder het benchmarkrendement van -0,13%. De underperformance van -0,16% was voornamelijk het gevolg van de resultaten van de vermogensbeheerders bij aandelen, met name aandelen small cap en obligaties uit opkomende markten. Tevens leverde de overweging van aandelen en de onderweging van obligaties een negatieve bijdrage aan het rendement. Hieronder wordt verder op de resultaten ingegaan. Per saldo steeg de euro ten opzichte van andere valuta's in waarde. Dit zorgde voor een negatief resultaat op de valuta-afdekking van -0,92%. De licht gedaalde rente zorgde voor een positief resultaat van 0,65% op de rente-afdekking, maar zorgde ervoor dat de pensioenverplichtingen stegen als gevolg van de gedaalde rente. Doordat we het renterisico slechts gedeeltelijk afdekken, zorgde deze rentedaling voor een daling van de dekkingsgraad.

Afdekking renterisico

Renterisico is een van de grootste en belangrijkste risico's op de balans van een pensioenfonds. We beheersen dit risico door te beleggen in Staatsobligaties euro, Niet-staatsobligaties euro, Hypotheken en renteswaps. We maken gebruik van een dynamische renteafdekking, wat betekent dat de mate van renteafdekking gekoppeld is aan de hoogte van de rente. Bij lage rentestanden wordt minder van het renterisico afgedekt en bij hoge rentestanden wordt een groter deel van het renterisico afgedekt. Gedurende 2018 was het afdekkingspercentage 40%.

In 2018 daalde de 30-jaars swaprente van 1,48% naar 1,37%. Ook op andere looptijden is de swaprente met ongeveer 0,11% gedaald. Het renterisico wordt niet volledig afgedekt, waardoor de waarde van de technische voorziening sterker in waarde toenam dan de waarde van de beleggingen. Dit had een negatieve impact op onze dekkingsgraad. De technische voorziening steeg bovendien sterker in waarde door de verdere verlaging van de UFR-rentecurve.

Afdekking valutarisico

We lopen valutarisico doordat belegd wordt in beleggingen die in buitenlandse valuta's genoteerd zijn. Valutarisico is het risico dat de buitenlandse valuta's dalen en de beleggingen, omgerekend in euro's, in waarde dalen. Belangrijke buitenlandse valuta's waarin we beleggen zijn de Amerikaanse dollar, Japanse yen en Britse pond. Het valutarisico van deze valuta's wordt binnen de categorie Aandelen voor 50% afgedekt naar de euro. Binnen de categorie Obligaties in Opkomende Markten in harde valuta wordt het valutarisico voor 100% afgedekt. Voor de beleggingscategorieën Global High Yield en Infrastructuur wordt het valutarisico volledig afgedekt binnen de beleggingsinstellingen. Andere valutarisico's worden niet afgedekt.

Per saldo droeg de valuta-afdekking negatief bij aan het resultaat van de portefeuille over 2018. De Amerikaanse dollar en Japanse yen stegen met respectievelijk ongeveer 5% en 7% ten opzichte van de euro. Het Britse pond daalde daarentegen met ongeveer 1%. De stijging van de Amerikaanse dollar was bepalend voor het resultaat van de valuta-afdekking, omdat dit de grootste valutapositie is.

5.3 Rendementen per beleggingscategorie

5.3.1 Vastrentende waarden

De vastrentende waardenportefeuille heeft met een rendement van 0,86% versus een benchmarkrendement van 0,80% een outperformance van 0,06% behaald.

In 2018 daalde de 30-jaars swaprente van 1,48% naar 1,37%. Ook op andere looptijden is de swaprente met ongeveer 0,11% gedaald. Het renterisico wordt niet volledig afgedekt, waardoor de waarde van de technische voorziening sterker in waarde toenam dan de waarde van de beleggingen. Dit had een negatieve impact op onze dekkingsgraad. De technische voorziening steeg sterker in waarde door de verdere verlaging van de UFR-rentecurve.

Staatsobligaties BPL Pensioen

Het doel van staatsobligaties, bedrijfsobligaties en hypotheekleningen is om een veilige basis te bieden binnen de beleggingsportefeuille en zo aan onze nominale verplichtingen te kunnen voldoen. De staatsobligaties van de veilige landen profiteerden van de politieke onrust in de eurozone. De Duitse kapitaalmarktrente bleef laag en daalde ten opzichte van het begin van het jaar. Ondanks de lage rente bedroeg het totaalrendement op Duitse staatsobligaties meer dan 2%. De 30-jaarsswaprente in de eurozone daalde per saldo met 12 basispunten en sloot het jaar af op 1,38%.

De portefeuille heeft over 2018 een outperformance behaald van circa 0,12%. De rente is per saldo afgelopen jaar iets gestegen. Uiteindelijk daalde de Duitse rente van 0,43% naar een niveau van 0,24%. Dankzij de gerealiseerde outperformance bedroeg het portefeuillerendement: 3,59%. De outperformance kwam onder andere door een onderwogen positie in Franse staatsleningen. Tevens droeg de verkoop van Italiaanse staatsleningen in de eerste helft van 2018 bij aan de outperformance. Deze verkoop vond plaats voordat de spread van Italië fors opliep.

Bedrijfsobligaties

Het afgelopen jaar hielden we over het algemeen een neutrale of licht overwogen risicopositie aan. Hiermee is geen waarde toegevoegd. Met de titelselectie is wel waarde toegevoegd, met name binnen banken, verzekeraars en energiebedrijven maar ook binnen gedekte obligaties. In totaal is er een outperformance behaald van -0,46%, dit is een outperformance van 0,35% ten opzichte van de voor ons op maat gemaakte benchmark met uitsluitingen.

Hypotheekleningen

De hypotheekleningenportefeuille wordt beheerd door de managers Saref en Dynamic Credit en is in 2018 verder gegroeid. Op de hypotheekleningenportefeuille van Saref en Dynamic Credit werd een rendement behaald van respectievelijk 1,18% en 2,05%.

High Yield

Bedrijfsobligaties met een lage kredietwaardigheid (High Yield) hadden voor het eerst sinds 2015 een negatief rendement. Het totaalrendement van de wereldwijde index bedroeg -4,7%. De eerste drie kwartalen was de markt vrij vlak, maar in het vierde kwartaal veranderde dit door eerdergenoemde marktontwikkelingen. De rentevergoeding steeg sterk in het vierde kwartaal, maar ligt nog steeds onder het langjarig-gemiddelde. Over het jaar gemeten was het rendement op de benchmark -4,71%. Het rendement op de portefeuille, na aftrek van alle kosten, bedroeg -4,00%. De benchmark is met 0,71% verslagen.

Schuld papier opkomende landen

In het tweede kwartaal kwam er een kentering in het positieve sentiment voor opkomende landen. Het tweede kwartaal was het meest negatieve kwartaal in de historie van deze beleggingscategorie. De aanleiding voor deze omslag was een sterkere Amerikaanse dollar en de sterkere Amerikaanse groei. Dit zorgde voor zwakkere valuta's in opkomende landen. De economische omstandigheden in met name Argentinië en Turkije resulteerden in een verdere verzwakking van de valuta. De negatieve bijstellingen in groeicijfers in opkomende landen zorgden voor verdere neerwaartse druk op de categorie.

5.3.2 Aandelen

Aandelen Wereldwijd

Over het gehele kalenderjaar gemeten noteerden de aandelenmarkten voor ontwikkelde landen ruim 4% lager, in euro gemeten. Wereldwijde aandelenmarkten begonnen het kalenderjaar 2018 voortvarend. In 2018 werd duidelijk dat de mondiale economische

groei afnam. De groeivertraging was vooral in Europa en China te zien.

Voor ontwikkelde markten hebben we Edhec en FTSE in respectievelijk 2016 en 2017 aangesteld als leveranciers van een gespreide index die wordt samengesteld uit de factorpremies: waarde, kwaliteit en laag volatiele aandelen. Bij de samenstelling van de indices is er veel aandacht voor MVB. De indices worden passief gevolgd. Het rendement op de ontwikkelde aandelenportefeuille bleef per saldo achter bij de MSCI Wereldindex. Dit werd met name veroorzaakt door het feit dat de factorwaarde in 2018 5,5% achterbleef.

Small Cap aandelen

We beleggen in small cap aandelen bij Kempen (Europees mandaat) en bij AXA Rosenberg (Wereldwijd mandaat). Ook hier zijn MVBoverwegingen belangrijk in het beleggingsproces. Small Caps bleven per saldo achter bij het totaal van de markt. De beheerders voegden geen waarde toe in 2018.

Aandelen opkomende markten

De portefeuille van opkomende markten bestaat uit een actief mandaat bij Robeco en een passief beleggingsfonds van State Street. Binnen opkomende markten werd een lager rendement dan de benchmark behaald. Ook hier speelde het feit dat de waarde-aandelen achterbleven in 2018.

De aandelenportefeuille heeft in 2018 een rendement behaald van -6,92%. De benchmark haalde een rendement van -6,66%. De portefeuille bleef hiermee 0,25% achter bij de benchmark.

5.3.3. Alternatieve beleggingen

De portefeuille alternatieve beleggingen heeft een rendement behaald van 7,39%. De portefeuille bestond in 2018 uit de drie hierna beschreven categorieën.

Private equity

De opbrengst uit verkopen in 2018 overtrof ruimschoots de bedragen aan nieuwe investeringen. Het bestaande private equity programma zit in de afbouwfase. Er werden geen nieuwe verplichtingen met fondsen aangegaan. Het bestaande bedrag aan uitstaande verplichtingen ("commitments") zal naar verwachting niet meer worden opgevraagd. De portefeuille behaalde over 2018 een rendement van 0,52%, de benchmark behaalde een rendement van 4,51%.

Infrastructuur

In 2018 liet de infrastructuurportefeuille een rendement zien van 10,78%, terwijl de benchmark een rendement van 2,62% behaalde. De benchmark bestaat uit een kasgeldrendement met een opslag. De infrastructuurbeleggingen bevinden zich in de afbouwfase en onderliggende investeringen worden afgestoten. Het klimaat voor deze beleggingen is goed, dus de verkoopopbrengsten zijn hoog.

Fagoed

De afgelopen jaren zijn verschillende mogelijkheden voor de opbouw van Fagoed (financiering landbouwgronden) onderzocht. Gebleken is dat er onvoldoende basis is om Fagoed in de huidige vorm voort te zetten.

5.3.4 Vastgoed

Ontwikkelingen vastgoedportefeuille

Eind 2018 was de omvang van de vastgoedportefeuille bijna € 2,2 miljard. Vastgoedbeleggingen bieden diversificatievoordelen in de totale beleggingsportefeuille.

We dragen bij aan CO₂-reductie

Ten behoeve van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) hebben wij voor vastgoed de volgende overtuigingen:

- Naast een aantrekkelijk rendementsrisicoprofiel hebben vastgoedbeleggingen maatschappelijke impact. Met nieuwe beleggingen in steden kan gelijktijdig een bijdrage worden geleverd aan MVB-beleid (richtlijnen op het gebied van Milieu, Sociaal & Governance) door objecten te verduurzamen en CO₂besparingen te realiseren.
- Duurzaam vastgoed rendert op de lange termijn beter.
- Duurzaam vastgoed heeft een zo laag mogelijke milieubelasting en blijft op de lange termijn aantrekkelijk voor zowel de eigenaar als de gebruiker.

De strategische allocatie naar vastgoed bedraagt 16,5% van de beleggingsportefeuille. De ambitie is om te groeien naar een

portefeuilleomvang van € 2,65 miljard in 2020. Wij hebben als doel om de portefeuille verder uit te bouwen naar een kwalitatief goede en duurzame vastgoedportefeuille met een core rendementsrisicoprofiel. Om dit te bereiken is het beleggingsbeleid erop gericht om een hoog percentage woningen (meer dan 90%) in de portefeuille te hebben. Hierbij wordt ook zorgvastgoed ingezet ten behoeve van diversificatie en een hoger rendement.

We verduurzamen onze woningportefeuille

In 2018 is de kwaliteit van de vastgoedportefeuille door aan- en verkopen en verduurzaming van bestaande objecten verder verbeterd. Er is voor € 135 miljoen aan nieuw vastgoed gekocht voor de ontwikkeling van ongeveer 500 nieuwe appartementen en woningen in onder andere Maastricht, Delft, Tilburg, Arnhem en Zwolle. Nieuwe aankopen voldoen daarbij aan strenge duurzaamheidscriteria. Zij hebben een energielabel A en zijn gasloos.

De commerciële vastgoedportefeuille (winkel- en kantoorbeleggingen) is volgens het beleggingsbeleid verder afgebouwd (eind 2018 nog 4,5%). Het winkelcentrum De Terp in Rijswijk is verkocht. Ook participaties in De Planeet in Utrecht en twee kantoorobjecten in Zoetermeer zijn verkocht. Ten slotte is geprofiteerd van de gunstige marktomstandigheden op de woningmarkt door zes objecten met 350 woningen in een verkoop verspreid over diverse gemeenten te verkopen. Deze veelal oudere woningen voldeden niet meer aan het gewenste rendementsrisicoprofiel.

Duurzaamheid

Onze ambitie is de kernwoningportefeuille in 2020 volledig te laten bestaan uit woningen met groene energielabels. Daarom is in 2018 de investering voor het verduurzamen van woningobjecten voortgezet. In 2018 werd al bij dertien exploitatieobjecten een verbetering gerealiseerd van energielabel C naar label B of A. Een haalbaarheidsonderzoek wordt uitgevoerd om meer woningobjecten met een energielabel C te verduurzamen naar energielabel A. Eind 2018 beschikte meer dan 90% van de totale vastgoedportefeuille over een groen energielabel. We streven ernaar om de samenstelling van de kernwoningportefeuille in 2030 voor 50% energieneutraal te hebben.

Het duurzaamheidsbeleid voor de vastgoedportefeuille wordt jaarlijks getoetst middels de internationale duurzaamheidsbenchmark GRESB. In 2018 is de score van de vastgoedportefeuille opnieuw verbeterd en hebben we een overall score van 81 behaald (2017: 77) en een waardering van 4 sterren. De stijging van 4 punten is hoger dan de stijging van vorig jaar (3 punten).

Rendement 2018

Het rendement op de vastgoedportefeuille van 17,75% was dit jaar relatief hoog, ook in historisch perspectief. Dit rendement is opgebouwd uit een direct rendement van 3,4% en een indirect rendement van 14,35 %. Het rendement op de ROZ/IPD-benchmark was 17,9%.

5.4 Verantwoord beleggen

Wij zijn ervan overtuigd dat maatschappelijk verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed pensioen en een goede toekomst voor het fonds en onze deelnemers. Om die reden zijn ecologische, sociale en governance (ESG) normen voor alle beleggingsactiviteiten belangrijk en voeren wij sinds 2007 een actief verantwoord beleggen beleid. Ons verantwoord beleggen beleid is geen doel op zich, maar vooral een middel om een optimaal rendement tegen aanvaardbare risico's en een betaalbare prijs mogelijk te maken. Onderdeel van het verantwoord beleggen beleid is het uitsluitingsbeleid. Wij wensen niet te beleggen in ondernemingen en landen die in strijd handelen met kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en corruptie.

Overwegingen over verantwoord beleggen leggen we vast en ze zijn beschikbaar voor belanghebbenden. Periodiek toetsen we het draagvlak onder onze deelnemers voor de keuzes die wij maken bij onze verantwoorde beleggingen. Continu ontwikkelen we ons verantwoord beleggen beleid. We beoordelen op welke wijze en in welke mate de beleggingsbeginselen over 'maatschappelijke verantwoordelijkheid' beheerst in praktijk gebracht kunnen worden. Deze aanpak vanuit de basis heeft in de afgelopen jaren tot veel waardering voor het verantwoord beleggen beleid geleid.

Zo behoorden we ook in 2018 tot de drie best presterende pensioenfondsen in Nederland op het gebied van verantwoord beleggen. Dat blijkt uit onderzoek van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Elk jaar wordt door de VBDO een benchmark gepubliceerd waarin Nederlandse pensioenfondsen gerangschikt worden op basis van verantwoord beleggen beleid en prestaties.

5.4.1 Aanscherping verantwoord beleggen beleid

Om de samenhang, de eigenheid en de kwaliteit van het verantwoord beleggen beleid te borgen, beschreven we ons verantwoord beleggen in een overkoepelend verantwoord beleggen beleid. Hierin staat op welke grondslagen de overtuiging over maatschappelijke verantwoordelijkheid gebaseerd is en met welke uitgangspunten, beleidsinstrumenten en bijpassende ambities het beleid in praktijk wordt uitgevoerd. Het document is in 2018 herzien om recht te doen aan de verdere eigen ontwikkeling van het MVB-beleid en om te anticiperen op aanstaande marktontwikkelingen. Met dit beleid kan de overtuiging ten aanzien van verantwoord beleggen ook in de komende jaren op realistische, maar ook ambitieuze wijze in praktijk gebracht worden en kunnen we onze positie als voorloper op het gebied van verantwoord beleggen blijven bewijzen. Aanscherpingen ten aanzien van de duurzame ontwikkelingsdoelen en het IMVB-convenant worden hieronder nader uitgelicht.

Wij leveren een positieve bijdrage aan de SDG-doelen

De duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals – SDG's) zijn opgebouwd rondom thema's zoals: armoede- en hongerbestrijding, gezondheid, onderwijs, innovatie, gelijkheid en milieu. Volgens de Verenigde Naties zijn dit de belangrijkste uitdagingen waar de wereld mee geconfronteerd wordt. Er zijn 17 doelstellingen en 169 specifieke doelen voor die doelstellingen².

Hoewel de SDG's met name richting en inhoud geven aan het beleid van landen, speelt de private sector een cruciale rol in het behalen van de SDG's. Via ons engagementbeleid kunnen wij het beste bijdragen aan het verwezenlijken van individuele doelstellingen. Via engagement kan het meest realistisch en geloofwaardig een mogelijke bijdrage geleverd worden aan het stimuleren van ondernemingen om producten en diensten te leveren die bijdragen aan het realiseren van de SDG's.

In onze ogen zijn alle SDG's belangrijk en hangen deze met elkaar samen. Het is niet haalbaar om alle SDG-doelen na te streven en wij geven daarom prioriteit aan SDG-doelstellingen die dicht bij ons eigen speerpuntenbeleid liggen. Vooral relevant zijn daardoor (sub)doelstellingen gericht op het verhogen van de efficiëntie van het watergebruik in alle sectoren, het verhogen van het aandeel hernieuwbare energie in de globale energiemix en het verbeteren van de energie-efficiëntie.

IMVB-convenant

Convenanten voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO-convenanten) zijn een samenwerking tussen bedrijven, overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties. Samen gaan ze aan de slag om misstanden zoals uitbuiting, dierenleed of milieuschade te voorkomen.

Pensioenfondsen beleggen in internationaal opererende bedrijven en kunnen door middel van die beleggingen mogelijk invloed uitoefenen op die bedrijven. Daarom wordt in de context van pensioenfondsen gesproken over een Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB-)convenant. De IMVB-afspraken zijn erop gericht om bij te dragen aan het waarborgen van een goed en betaalbaar pensioen, een stabiele economie en een duurzame, veilige en rechtvaardige wereld. Ook wij ondertekenden het IMVB-convenant en kozen ervoor deel te nemen aan het 'diepe spoor'.

De basis van de IMVB-convenanten wordt gevormd door de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Dit zijn aanbevelingen aan ondernemingen waarin verwachtingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) uiteengezet zijn. Ze bieden daarmee een handvat voor ondernemingen om met maatschappelijke kwesties als kinderarbeid, milieu en corruptie om te gaan. Maar ook met kwesties als consumentenbelangen, concurrentiebeperkende afspraken en het afdragen van belastingen aan een gastland. De uitgangspunten van de OESO-richtlijnen zijn opgenomen in het overkoepelend MVB-beleid en komen met name tot uiting in ons engagementbeleid.

² Eind september 2015 gaven de regeringsleiders van 193 lidstaten van de Verenigde Naties in New York goedkeuring aan de resolutie "Onze wereld transformeren: de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling". De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals, hierna in het Engels af te korten tot SDG's, vormen de kern van deze resolutie.

5.4.2 Speerpuntenbeleid

Binnen het verantwoord beleggen beleid zijn speerpunten rond de thema's klimaatverandering en water belangrijk. Naast de uitgangsprincipes van het VN Global Compact en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen hanteren wij deze specifieke speerpunten voor de verdere verankering van duurzaamheid in onze beleggingsactiviteiten. Dit doen wij vanuit de overtuiging dat een heldere focus op speerpunten bijdraagt aan het vergroten van onze impact en dat de speerpunten bijdragen aan de herkenbaarheid van het beleid bij de eigen deelnemers. We wenden onze invloed als institutionele belegger aan om een positieve bijdrage te leveren aan de benoemde speerpunten. Door het actief ondersteunen van (bestaande) initiatieven rond klimaatverandering en water, dragen we bij aan het vergroten van bewustwording en het gevoel voor urgentie. Door de speerpunten explicieter te benoemen in het beleggingsbeleid, verwachten we de negatieve gevolgen voor de samenleving te beperken.

5.4.3 Verantwoord beleggen 2018

Ieder halfjaar leggen we op onze website verantwoording af over de verantwoord beleggen prestaties. Ook staat er een aantal documenten op de website zoals:

- het overkoepelend verantwoord beleggen beleid;
- het uitsluitingsbeleid;
- het stembeleid;
- lijst van ondernemingen waarin wordt belegd.

Voor de beleidsinstrumenten engagement en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen worden op hoofdlijnen de prestaties hieronder toegelicht, evenals de ontwikkelingen in de vastgoedportefeuille.

Engagement

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen, het centrale middel in het verantwoord beleggen beleid. Met het aangaan van de dialoog willen we het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten.

Ons engagementprogramma is op te splitsen in drie onderdelen:

1. Global Compact engagement;
2. Thema engagement;
3. PRI- (Principle Responsible Investing) collectieve engagement.

Engagementthema's die in 2018 van start zijn gegaan zijn gericht op klimaatrisico's in de transportsector en op leefbaar loon. Binnen dit laatste thema gaat de aandacht specifiek uit naar de kledingindustrie en supermarktketens. Daarnaast is er een aantal andere lopende engagementthema's voortgezet zoals:

- sociale kwesties in de voedingsmiddelen en landbouwketen;
- cultuur en toezicht in de bancaire sector;
- klimaatuitdagingen voor de olie- en gassector.

Ook is de dialoog gevoerd met 48 ondernemingen die de principes van het Global Compact dreigen te schenden.

Corporate governance

Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen zijn een onderdeel van het verantwoord beleggen beleid.

Als wereldwijde aandelenbelegger kozen we ervoor het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen uit te besteden aan Achmea Investment Management. Bij het uitoefenen van het stemrecht wordt gebruikgemaakt van de stemanalyses en stemadviezen van Institutional Shareholder Services.

5.5 Aanpassingen beleggingsbeleid

ALM-studie en normportefeuille

In 2018 is een ALM-studie uitgevoerd waar getoetst is of het huidige strategische beleggingsbeleid nog passend is. In de ALM wordt een verdeling van de portefeuille over de belangrijkste beleggingscategorien bepaald alsmede de mate van afdekking van het renterisico en het valutarisico op basis van de risicohouding en de rendementsdoelstelling. In deze ALM-studie zijn economische scenario's doorgerekend waarbij 15 jaar vooruit is gekeken. Daarbij zijn zowel gunstige als minder gunstige economische scenario's doorgerekend.

De belangrijkste conclusie uit de ALM-studie ten aanzien van de renteafdekking is dat deze passend is. Zodoende is besloten om de huidige renteafdekking te handhaven. Nadere analyse in de ALM-studie heeft aangetoond dat een maximale afdekking van 90% bij een rente van 5,0% (licht) betere resultaten geeft. De rentestafel is hierop aangepast. Wat betreft de verdeling van de portefeuille over de verschillende beleggingscategorieën, is besloten tot handhaving van het huidige beleid. De aantrekkelijke rendementsverwachting van vastgoed ten opzichte van het risico zorgt voor een verbetering van het risicorendementsprofiel van de totale portefeuille. Hierbij is uitbreiding van de portefeuille direct vastgoed naar de strategische allocatie uitgaande van een realistisch gewicht, nader onderzocht.

Bij de totstandkoming van de normportefeuille houden we rekening met de verwachtingen op middellange termijn (vijf jaar). Aangezien de verwachte rendementen voor de middellange termijn afwijken van de verwachtingen op de lange termijn, leidt dit tot een verdeling over de beleggingscategorieën in de normportefeuille. Ten opzichte van de strategische portefeuille is in 2018 de volgende positionering in de normportefeuille gehanteerd:

- Aandelen opkomende markten waren overwogen ten laste van staatsobligaties euro, en obligaties opkomende markten (in lokale munt) waren overwogen ten laste van global high yield. Deze positionering is ingenomen met oog op het hogere verwachte rendement hiervan.
- Daarnaast heeft de categorie vastgoed een lager gewicht in de normportefeuille. Dit lagere gewicht is het gevolg van het feit dat het in de huidige marktomstandigheden moeilijk is om voldoende, kwalitatief goed vastgoed te verwerven. Deze allocatie zal worden ingevuld volgens het portefeuilleplan voor vastgoed. In het vastgoed portefeuilleplan wordt gekeken naar de meest optimale planning voor de komende jaren om te komen tot het strategische beoogde gewicht.

Hypotheekportefeuille

Gedurende het afgelopen jaar is verdere invulling van de hypotheekportefeuille vormgegeven. In 2018 zijn nieuwe financiële toezeggingen afgegeven aan het SAREF Particuliere Hypothekenfonds en aan het Dynamic Credit Dutch Mortgage Fund om meer hypotheeklen te kunnen verstrekken en daarmee te groeien richting het strategische portefeuillegewicht van hypotheeklen.

Evaluatie beleggingscategorieën

Gedurende 2018 zijn wederom alle beleggingscategorieën waarin wordt belegd geëvalueerd. De categorieën zijn onder meer beoordeeld op basis van het verwachte en gerealiseerde rendement. Daarnaast is het verwachte rendement van de gekozen strategie beoordeeld en heeft een toets plaatsgevonden op basis van de investment beliefs. Uit de evaluatie blijkt dat Private Equity en Infrastructuur op te veel punten niet in lijn zijn met onze investment beliefs. Om die reden zijn deze categorieën ook niet meegenomen in de ALM-studie 2018 en worden deze categorieën in de komende jaren afgebouwd. Infrastructuur wordt in de toekomst alleen overwogen wanneer er sprake is van de mogelijkheid van impact investing.

Aanscherping verantwoord beleggen beleid

Onze ambitie is om te investeren in innovatieve en/of duurzame projecten of ondernemingen via zogenaamde doelinvesteringen (impact investing). Daarbij gaat het om beleggingen die niet alleen een goed rendement opleveren tegen een aanvaardbaar risico maar ook bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke kwesties zoals klimaatverandering. Zo is het afgelopen jaar aandacht besteed aan het in praktijk brengen van het aangescherpte stembeleid voor de aandelen factorportefeuille en het inzichtelijk maken van de impact die uitgaat van beleggingen (in termen van CO₂-emissies).

Inregelen central clearing European Market Infrastructure Regulation EMIR

We zijn voorbereid op het kunnen handelen van renteswaps met een CCP (een centrale tegenpartij) en hebben in 2018 reeds een aantal swaps afgehandeld met een centrale tegenpartij. Er is een nieuw tegenpartijbeleid opgesteld waarin hier rekening mee gehouden is.

MiFID II

MiFID is Europese regelgeving en staat voor Markets in Financial Instruments Directive. Het doel van MiFID is het efficiënter en transparanter maken van de Europese financiële markten en het vergroten van de bescherming van beleggers. In verband met MiFID II wijzigt bepaalde regelgeving voor beleggingsondernemingen en handelsplatformen. Deze wijzigingen hebben invloed op de Europese over-the-counter (OTC) derivaten- en effectenmarkten. Zowel uitgevende partijen als institutionele beleggers zoals pensioenfondsen krijgen hiermee te maken. In 2018 volgden we de ontwikkelingen en hebben daar waar nodig het beleid hierop aangepast.

Onderzoek eurocrisis

We onderzochten in 2018 het risicoscenario van het uiteenvallen van de euro. De conclusie van dit onderzoek was dat er nog steeds een reële kans is op een eurocrisis en dat de zuidelijke Europese landen daar het meest door worden getroffen. Begin 2018 bouwden we het risico op de zuidelijke Europese landen af. Dit was bij toeval net voor het moment dat de koersen van de obligaties uit deze landen fors in koers daalden vanwege de begrotingsperikelen in Italië. De uit de verkoop van staatsleningen van Spanje en Italië vrijkomende middelen zijn herbelegd in staatsleningen van veiliger geachte landen, zoals Nederland, Duitsland en Frankrijk.

Impact Brexit

Gekeken is naar de mogelijke gevolgen van een no-deal scenario in de Brexit-onderhandelingen. Centraal staan de risico's die zich in dat geval voordoen, en de mogelijk mitigerende maatregelen die getroffen kunnen worden. Er ligt nog geen goedgekeurd Brexitakkoord, terwijl het moment van uittreding dichterbij komt (eind oktober 2019).

5.6 Z-score

De z-score maakt deel uit van de performancetoets. Deze score wordt grotendeels bepaald door het verschil tussen het werkelijk behaalde rendement en het rendement van de normportefeuille. Daarmee is het een indicator voor de mate van out- of underperformance op de beleggingen. Het rendement geeft na correctie voor beleggingskosten en beleggingsrisico een z-score over 2018 van 0,07 negatief.

Performancetoets

Volgens de vrijstellingsregeling wordt de performancetoets toegepast in 2018 over de periode januari 2014 tot en met december 2018. Als over deze periode de uitkomst van de performancetoets lager uitkomt dan de waarde 0, dan heeft een werkgever de mogelijkheid een verzoek tot vrijstelling van verplichte deelname in te dienen. De performancetoets wordt berekend door de z-scores van de afgelopen vijf jaar bij elkaar op te tellen, dit getal te delen door de wortel van vijf en bij de uitkomst van die berekening 1,28 op te tellen. De performancetoets bedraagt 1,14. Hiermee voldoet de score ruimschoots aan de minimumgrens.

6

Risicobeheer

Risicobeheer

In het boekjaar heeft het bestuur besloten om het risicomanagement opnieuw te evalueren en waar nodig te actualiseren met als doel om het risicomanagement op een hoger volwassenheidsniveau te brengen. Een belangrijke reden om deze evaluatie te starten is de invoering van IORP II, waarmee vanuit wet- en regelgeving additionele eisen worden gesteld aan het risicomanagement. Dit evaluatieproces zal in de loop van 2019 worden afgerond.

6.1 Risicomanagementproces

Het risicomanagementproces kent de volgende bouwstenen:

1. Risicostrategie en risicobereidheid;
2. Risico-identificatie, beoordeling en prioritering;
3. Risicobeheersing;
4. Risicobeleid, processen en eigenaarschap;
5. Organisatie en Governance;
6. Cultuur.

1. Risicostrategie en risicobereidheid

Vanuit onze missie, visie en strategie, is de Risk Appetite Statement (RAS) vastgesteld. De RAS is een schriftelijke vastlegging waarin per risicocategorie de risicobereidheid en risicotolerantiegrenzen worden bepaald. Aan de hand van deze RAS brachten we in kaart hoeveel risico we accepteren en waar de tolerantiegrens ligt.

2. Risico-identificatie, beoordeling en prioritering

De risico's die in de risico-identificatie worden bepaald, worden jaarlijks opnieuw beoordeeld en gedefinieerd. Hiervoor wordt periodiek een Risico Self Assessments (RSA) gemaakt. Daarbij wordt per risico bepaald welke factoren een rol spelen en onder welke scenario's dit risico zich kan materialiseren. Tevens wordt de kans dat het risico zich voordoet en de impact als gevolg van het risico ingeschat. Voor de integriteitsrisico's wordt de RSA ook wel de SIRA genoemd. De frequentie hangt af van het type risico, maar ligt tussen de één en drie jaar.

3. Risicobeheersing

Aan de hand van de RSA worden beheersmaatregelen vastgesteld. Allereerst wordt in deze stap vastgesteld of het brutorisico (het risico zonder dat er beheersmaatregelen zijn doorgevoerd) past binnen de risicobereidheid. Indien dit niet het geval is worden beheersmaatregelen doorgevoerd, waardoor het nettorisico overblijft. Vervolgens wordt vastgesteld of het nettorisico past binnen de risicobereidheid. Indien dit niet het geval is, zullen aanvullende maatregelen genomen worden.

4. Risicobeleid, processen en eigenaarschap

De ontwikkelingen in risico's en beheersing worden gemonitord. Rapportage vindt periodiek plaats en wordt voorbereid door de risicomanager. De risicomanager verzamelt informatie, toetst de risicorapportages van de uitbestedingspartijen, en rapporteert hierover door middel van het risicodashboard aan het bestuur. Het risicodashboard geeft hierdoor op integrale wijze managementinformatie aan het bestuur over de geïdentificeerde (potentiële) risico's, zodat tijdig beheersmaatregelen genomen kunnen worden. Dit gebeurt op basis van diverse indicatoren. Deze indicatoren worden vergeleken met een door het bestuur vastgestelde norm (RAS). Bij een afwijking van de norm volgt een risicobeoordeling. Het risicodashboard stelt het bestuur in staat om gericht te sturen op de prioriteiten van dat moment.

5. Organisatie en Governance

De organisatie van het risicomanagement is gebaseerd op de 3 lines of defence.

- De 1^e lijn wordt gevormd door het bestuur en de bestuurscommissie BAC en PCC.
- De 2^e lijn door de bestuurscommissie RC, een onafhankelijke risicomanager en de certificerende actuaris.
- De 3^e lijn door de auditmanager.

Het bestuur is voornemens de sleutelfunctiehouders in het kader van IORP II volgens bovenstaande lijn voor te dragen bij DNB. Onderstaand zijn de functies en rollen van betrokkenen beschreven.

Het bestuur

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering, resultaten en effectiviteit van de risicobeheersing. Het bestuur bepaalt het beleid, neemt besluiten en houdt toezicht op een adequate uitvoering van de besluiten. Risicomanagement is een vast agendapunt op de bestuurlijke agenda.

De Risicocommissie (RC)

De Risicocommissie is verantwoordelijk voor de inrichting en monitoring van het risicoraamwerk. Primair zijn de diverse commissies verantwoordelijk voor hun specifieke aandachtsgebieden. De RC toetst of alle risico's adequaat beheerst zijn. De RC rapporteert de integrale risico's aan het bestuur en adviseert het bestuur en de commissies over de integrale risico's.

Ten aanzien van het risicomanagementraamwerk is een centrale rol weggelegd voor de RC. De samenstelling, benoeming, zittingsduur, taken en bevoegdheden, aanwezige deskundigheid maar ook bijvoorbeeld de werkwijze van deze commissie zijn vastgelegd in een specifiek reglement. De RC vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het fonds.

Hoewel de overige bestuurscommissies verantwoordelijk zijn voor het risicomanagement op hun specifieke terrein, is de RC verantwoordelijk voor het integrale risicomanagement.

De RC is verder verantwoordelijk voor de coördinatie, voorbereiding en monitoring van de jaarverslaglegging en onderhoudt de (inhoudelijke) relatie met de externe accountant en certificerende actuaris.

In 2018 heeft de RC de nadruk gelegd op de volgende onderwerpen:

- De informatiebeveiliging van de uitvoerders. De belangrijkste uitvoerders voldeden aan de eisen die het bestuur hieraan stelt. Met de overige uitvoerders is het bestuur in gesprek hoe zij zo snel mogelijk aan de eisen gaan voldoen.
- De integriteitsrisico's.
- integrated reporting. Het bestuur heeft in het boekjaar de eerste stappen gezet om over te gaan naar Integrated Reporting en zal dat in de komende jaren verder uitwerken.
- De actualisatie van het risicomanagementproces in samenhang met de IORP II-kaders. Dit heeft geleid dat een governance-opzet die in 2019 met DNB zal worden besproken.

De risicomanager

De functie van risicomanager is belegd bij het bestuursbureau. Het bestuursbureau heeft integraal risicomanagement als specifiek aandachtsgebied en daarnaast de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- door middel van onder andere begeleiding van de strategische risicoanalyses en het signaleren van nieuwe typen risico's, het risicobewustzijn van het bestuur versterken;
- overzicht houden van risicomanagementprocessen en beheersmaatregelen. Dit is vastgelegd in een risicomanagementhandboek;
- overzicht behouden van alle risico's ten opzichte van elkaar en afhankelijkheden daartussen, inclusief identificatie van nieuwe risico's;
- informeren van het bestuur op basis van onderliggende risicorapportages en informatiestromen. Het bestuur ontvangt maandelijks een dashboard over de financiële ontwikkeling van het fonds en elk kwartaal een dashboard dat de integrale ontwikkeling van de financiële en niet-financiële risico's beschrijft;
- elke notitie met beleidsvoorstellen aan het bestuur wordt begeleid met een oordeel van de risicomanager over de gevolgen van dit beleid in het kader van integraal risicobeheer;
- de risicomanager rapporteert periodiek aan de RC en het bestuur over de risico's en het risicomanagementproces.

6. Cultuur

Effectief risicomanagement is onlosmakelijk verbonden met cultuur en gedrag. We zijn ons bewust van ons eigen gedrag, de (mate van) helderheid, de betrokkenheid, het bespreekbaar maken van (lastige) zaken en het elkaar aanspreken op verantwoordelijkheden. Afspraken en regels omtrent het gedrag zijn vastgelegd in het integriteitsbeleid, waaronder de gedragscode. We zien erop toe dat de gewenste cultuur en het gewenste risicobewustzijn geconcretiseerd worden in herkenbare aspecten als actieve bestuursparticipatie, monitoring en opvolging van risicomanagement, verbeteracties, de naleving van de risicotoleranties en een duidelijke (risico)governancestructuur. Openheid en vertrouwen in communicatie over risico's en voorgevallen incidenten zijn belangrijke ingrediënten voor een effectief risicomanagement.

6.2 Nadere toelichting van de risicohouding (RAS)

Onze risicohouding sluit aan bij ons risicoprofiel

Bij het vaststellen van de risicohouding zijn naast het bestuur ook deelnemers en sociale partners nauw betrokken geweest. De risicohouding van onze actieve deelnemers en pensioengerechtigden is in 2017 opnieuw onderzocht. Het draagvlak voor een regeling die gepaard gaat met een bepaalde mate van risico ten behoeve van waardevaste pensioenaanspraken op lange termijn, is toegenomen. Deelnemers zijn zich bewust van de risico's op verlaging van de aanspraken en vinden deze risico's acceptabel. Ze hebben in dit kader een voorkeur voor wat vaker een kleine verlaging dan minder vaak een grote verlaging. Tevens blijkt uit het onderzoek een groot draagvlak voor het duurzaam beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Medio 2014 is in samenspraak met de sociale partners de risicohouding bepaald. Deze wordt periodiek geëvalueerd en aangepast, mede op basis van de recente risicobereidheidsonderzoeken onder de deelnemers.

De risicohouding op drie met elkaar verbonden onderdelen van de financiële opzet (premie, ambitie en risicohouding) is als volgt opgebouwd:

- Een kwalitatieve beschrijving, welke als basis dient voor de kwantitatieve beschrijvingen;
- Een kwantitatieve kortetermijnrisicohouding, op basis van het Vereist Eigen Vermogen en de daarbij horende bandbreedtes én op basis van de Dekkingsgraad at Risk (DaR). Hiermee worden vooral de risico's rond het beleggingsbeleid vastgelegd. In het begin van het boekjaar zijn de bandbreedten van de DaR smaller gemaakt omdat deze in de praktijk zodanig ruim waren dat de DaR naar verwachting altijd binnen deze grenzen zou blijven. In de loop van het boekjaar is de DaR toch zodanig gedaald dat de DaR onder de ondergrens zakte en het pensioenfonds daardoor minder risico loopt dan het bestuur voor ogen heeft. Dit wordt veroorzaakt door afnemende volatiliteiten in de markt én doordat het risico is afgebouwd door de verkoop van obligaties van Zuid-Europese landen. Het feit dat de hoogte van de DaR is gezakt onder het minimumniveau dat het bestuur heeft vastgesteld, geeft de beperking van de DaR als risicomaat aan. BPL Pensioen kan immers het risicoprofiel niet verhogen omdat dat tevens leidt tot een toename van het VEV. Om deze reden wordt in 2019 bestudeerd wat een alternatieve risicomaat kan zijn.
- Een kwantitatieve langetermijnbeschrijving (op basis van de haalbaarheidstoets) om de effecten van het uiteindelijke vastgestelde beleid verder in kaart te brengen. De haalbaarheidstoets is daarbij tevens een instrument om met sociale partners en deelnemers in gesprek te gaan over het beleid en de bijbehorende risico's.

A. Kwalitatieve risicohouding

De belangrijkste uitgangspunten, randvoorwaarden en risicogrenzen voor het beleid zijn:

1. Om de nominale pensioenen zoveel mogelijk waardevast te houden, belegt het bestuur de middelen ook in andere beleggingscategorieën dan risicoloze beleggingen;
2. Het bestuur houdt rekening met de lange looptijd van de verplichtingen en baseert het beleid daarom op een ALM-studie. Hiermee wordt een invulling van de beleggingscategorieën op hoofdlijnen vastgesteld zodat er een optimale verhouding bereikt kan worden tussen de toekomstige pensioenresultaten enerzijds en de risico's rond korten van de aanspraken anderzijds;
3. Sociale partners en bestuur accepteren, rekening houdend met de maximale periode waarover een verlaging mag worden gespreid, een verlaging van minder dan 0,25% per jaar. Bij de beoordeling van de ALM-resultaten om tot een optimale beleggingsportefeuille te komen, zal met dit uitgangspunt rekening worden gehouden. De uitkomsten van de ALM-studie van 2018 blijkt dat het gekozen beleid uiteindelijk tot hogere kansen op verlaging en verlagingen leidt dan 0,25% per jaar. Het bestuur heeft desondanks voor dit beleid gekozen omdat een beleid dat aan deze eis voldoet tot een zodanige risicoreductie leidt dat een toekomstig herstel of indexatie nauwelijks meer mogelijk is. Deze besluitvorming heeft plaatsgevonden in samenspraak met sociale partners.
4. Bij voorwaardelijke verlagingen wordt de wettelijk maximale spreidingsperiode gehanteerd. Bij onvoorwaardelijke verlagingen wordt de spreidingsperiode zodanig gekozen dat de verlagingen minimaal 1% per jaar bedragen;
5. Het opbouwpercentage moet de komende jaren zo hoog en stabiel mogelijk zijn, voor zover dat met de feitelijke premie van 21,7% van de pensioengrondslag en de regelgeving kan;
6. De premie van 21,7% van de pensioengrondslag staat tot en met 2021 vast. Bestuur en sociale partners accepteren dit in tijden van lage rente en lage premiedekkingsgraad, maar accepteren bij hoge rente ook een hoge premiedekkingsgraad. Bij een hoge rente is de hoogte van de premiedekkingsgraad geen aanleiding om de premie te verlagen. In hoofdstuk 2.2 is uitgelegd waarom het bestuur en de sociale partners een lagere dan kostendekkende premie vinden passen bij een evenwichtige financiële opzet.

B. Kwantitatieve risicohouding korte termijn

Aan de hand van onze missie, de ALM-studie en de kwalitatieve risicohouding is een strategisch beleggingsbeleid vastgesteld. Dit beleggingsbeleid leidt tot een wettelijk Vereist Eigen Vermogen (VEV). De risicohouding op korte termijn wordt vastgelegd door het VEV en de bandbreedte hieromheen.

Het beleggingsbeleid is voor een deel dynamisch. Dit betreft met name:

- De Dynamische Asset Allocatie (DAA). Dit houdt in dat het bestuur de mogelijkheid heeft om bepaalde beleggingscategorieën te overwegen dan wel te onderwegen. In het boekjaar heeft de DAA geresulteerd in overweging van aandelen van 3% en gelijktijdige onderweging van vastrentende waarden. Tot deze aanpassing is vóór de vaststelling van de normportefeuille van 2018 besloten, zodat dit geen invloed had op bepaling van de z-score.
- De beperkte bandbreedte die de vermogensbeheerder zelfstandig mag hanteren bij de diverse beleggingscategorieën;
- De beperkte bandbreedte die de vermogensbeheerder zelfstandig mag hanteren bij de rentehedge;
- De mate van rentehedge, welke afhankelijk is van de rentestand.
- Deze dynamiek leidt automatisch tot een variërende VEV. Het strategische beleid heeft een VEV van 125% als doelstelling. Als alle bovenstaande aspecten zo zijn ingevuld dat het risico zo laag mogelijk is, bedraagt de ondergrens van het VEV 122%. Indien bovenstaande aspecten zo zijn ingevuld dat het risico zo hoog mogelijk is, bedraagt de bovengrens van het VEV 128%. Een VEV van 122% ontstaat als binnen de bandbreedte (door de vermogensbeheerder en het bestuur) bij de DAA gekozen wordt voor onderweging van aandelen én een overweging van de rentehedge. Een VEV van 128% ontstaat bij tegenovergestelde keuzes.

C. Kwantitatieve risicohouding lange termijn

Als de risicohouding van alle partijen is vertaald in een strategisch beleid, waardoor de kwantitatieve risicohouding op korte termijn is vastgelegd, kunnen aan de hand van dit beleid de gevolgen op lange termijn voor de deelnemers worden bepaald. Deze risicohouding op lange termijn wordt vastgelegd door de vaststelling van ondergrenzen bij de uitkomsten van de haalbaarheidstoets. Als in de toekomst de resultaten zodanig zijn dat deze lager zijn dan vastgesteld, wordt overleg gevoerd met sociale partners over een eventuele aanpassing van het beleid. We stelden de volgende ondergrenzen vast.

Deze grenzen worden onderschreven door de sociale partners.		Ondergrens
Vanuit feitelijke dekkinggraad	Mediaan	Minimaal 95%
Vanuit feitelijke dekkinggraad	Slechte scenario's (*)	Maximaal 50%

(*) de ondergrens van de slechtste scenario's is een relatieve maat. We accepteren dat de ondergrens van het slechtste scenario maximaal 50% onder de mediaan mag liggen.

De uitkomst van de haalbaarheidstoets per ultimo 2018 is als volgt:

		Toetsmoment		
		Ultimo 2018	Ultimo 2017	Ultimo 2016
Vanuit feitelijke dekkinggraad	Mediaan	90%	93%	95%
Vanuit feitelijke dekkinggraad	Slechte scenario's	40%	40%	42%

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets ultimo 2017 laat zien dat de mediaan lager is dan de vastgestelde grens. In het najaar van 2018 heeft overleg plaatsgevonden met sociale partners over deze kwantitatieve lange termijn risicohouding. Kernpunt in dit overleg was de hoogte van de premiedekkinggraad. Ook de uitkomsten ultimo 2018 laten wederom zien dat de mediaan lager is dan de vastgestelde grens. De verdere verlaging vloeit met name voort uit de lagere dekkinggraad en de lagere verwachte toekomstige rente. In de zomer van 2019 zal dit besproken worden met de sociale partners en zullen deze uitkomsten ook een rol spelen in de besluitvorming rond de nieuwe financiële opzet. Deze discussie zal voor het vierde kwartaal van 2019 worden afgerond.

6.3 Risico-identificatie

Het bestuur onderscheidt een aantal risico's, waarvan de belangrijkste in onderstaande tabel zijn opgenomen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

Risico	Toelichting	Beheersmaatregelen
Renterisico	Het risico dat renteveranderingen een grote invloed hebben op de dekkingsgraad.	Allereerst wordt door middel van een ALM-studie in kaart gebracht hoe dit risico de doelstellingen van het fonds beïnvloedt. Op basis daarvan wordt renteafdeckingsbeleid geformuleerd. Deze wordt door de obligatie- en de swapportefeuille gevormd. De netto impact van de renteverandering op de dekkingsgraad worden in de kwartaal- en risicorapportages inzichtelijk gemaakt.
Marktrisico-aandelen	Het risico dat de aandelenportefeuille in waarde daalt.	Ongewenste risico's zoals concentratierisico, tegenpartijrisico e.d. worden via Investing Management Agreements en beleggingsrichtlijnen gemanaged. In de periodieke risicorapportage wordt op basis van actuele marktgegevens het dekkingsgraadrisico berekend.
Marktrisico-vastgoed	Het risico op waardedaling van de vastgoedportefeuille.	Voldoende spreiding in de beleggingsprojecten, kwaliteitsselectie van de huurders en de regio's. Geen investeringen in de conjunctuurgevoelige winkel- en kantorenmarkt. Deze categorieën worden afgebouwd.
Verzekeringstechnisch risico	Het risico dat door onjuiste inschatting van de toekomstige levensduur van de deelnemer onvoldoende middelen beschikbaar zijn om de pensioenen levenslang te kunnen uitkeren.	De voorziening wordt vastgesteld aan hand van de laatste inzichten van het Actuarieel Genootschap omtrent de overlevingskansen van de gehele bevolking. Periodiek wordt bekeken of de ervaringssterfte aanpassing behoeft. Met ervaringssterfte wordt bedoeld de mate waarin onze deelnemers een afwijkende sterftekans hebben ten opzichte van de Nederlandse bevolking.

Niet-financiële risico's

Risico	Toelichting	Beheersmaatregelen
Uitbestedings- c.q. operationeel risico	Het risico dat de kerntaken van het fonds niet juist worden uitgevoerd.	Voor de uitbesteding van de kerntaken heeft het fonds o.a. een uitbestedingsbeleid vastgesteld. Hierin staan de verschillende stadia van de uitbestedingscyclus, de risico's, de beheersmaatregelen en de controlemechanismen beschreven met daarin voldoende waarborgen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering door een derde.
Integriteitsrisico	Het risico dat het fonds door belangenverstrengeling, strafbare feiten en onbetamelijk gedrag financiële schade en belangrijk gezichtsverlies lijdt.	Het fonds heeft een integriteitsbeleid vastgesteld. Onderdeel hiervan zijn de gedragscode, klokkenluidersregeling en incidentenregeling. De opgenomen bepalingen dragen bij aan de beheersing van alle onderliggende subrisico's.
IT-beveiligingsrisico	Het risico dat door onvolkomenheden in de IT-structuur de kerntaken van het fonds (pensioen- en vermogensbeheer) onvoldoende worden uitgevoerd.	Er wordt jaarlijks gerapporteerd over IT-controls in de ISAE 3402 type II rapportage van de uitvoeringsorganisaties. Deze worden intensief beoordeeld. In 2017 is het volwassenheidsniveau van de COBIT-processen bij de uitvoerders TKP en Achmea IM onderzocht. Uit het onderzoek blijkt dat het volwassenheidsniveau voldoen aan de eisen van het bestuur en DNB. In 2018 is het onderzoek uitgebreid naar de andere uitvoerders. Een aantal van deze uitvoerders voldoen niet (volledig) aan de eisen van bestuur en DNB. Met hen zijn afspraken gemaakt om in de loop van 2019 wel volledig aan de eisen te voldoen. Wij actualiseren zelf ons ITbeleid, governance rond IT en de risicobereidheid.

6.4 Impactanalyse

De risico's zijn in kaart gebracht door enerzijds de waarschijnlijkheid en anderzijds de gevolgen (impact) te analyseren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de bruto risico's en de netto risico's. De bruto risico's zijn de oorspronkelijke risico's en de netto risico's zijn de risico's die resulteren nadat de beheersmaatregelen zijn doorgevoerd. Bij de indeling naar waarschijnlijkheid en gevolgen zijn onderstaande criteria gebruikt. Bij financiële risico's zijn de gevolgen afgemeten aan de mogelijke wijziging van de dekkingsgraad. Bij niet-financiële risico's zijn de gevolgen ingeschat op basis van een zuiver kwalitatieve inschatting. Daarbij is vooral gekeken naar de gevolgen voor de operationele kwaliteit en daarmee samenhangende reputatie.

Laag	
<i>Kans</i>	Onwaarschijnlijk dat het risico zich voordoet in de komende vijf jaar of het heeft zich niet eerder voorgedaan.
<i>Impact financiële risico's</i>	De dekkingsgraad wordt niet negatief beïnvloed.
<i>Impact niet-financiële risico's</i>	Makkelijk te herstellen, geen invloed op tevredenheid deelnemers.
Beperkt	
<i>Kans</i>	Het risico concretiseert zich mogelijk voor of binnen drie jaar of heeft zich reeds voorgedaan in de afgelopen vijf jaar.
<i>Impact financiële risico's</i>	De dekkingsgraad daalt met maximaal 5%.
<i>Impact niet-financiële risico's</i>	Kans op negatieve publiciteit, herstelbaar, beperkte invloed op tevredenheid deelnemers.
Aanzienlijk	
<i>Kans</i>	Het risico heeft de potentie om op te treden binnen het komende jaar of heeft zich voorgedaan in de afgelopen twee jaar.
<i>Impact financiële risico's</i>	De dekkingsgraad daalt met maximaal 10%.
<i>Impact niet-financiële risico's</i>	Behoorlijke kans op negatieve publiciteit, negatieve reactie DNB, behoorlijke daling tevredenheid deelnemers, moeilijk te herstellen.
Hoog	
<i>Kans</i>	Het treedt op in het komende jaar of heeft zich in het afgelopen jaar voorgedaan.
<i>Impact financiële risico's</i>	De dekkingsgraad daalt met meer dan 10%.
<i>Impact niet-financiële risico's</i>	Grote kans op negatieve publiciteit, negatieve reactie DNB, grote daling tevredenheid deelnemers, erg moeilijk te herstellen.

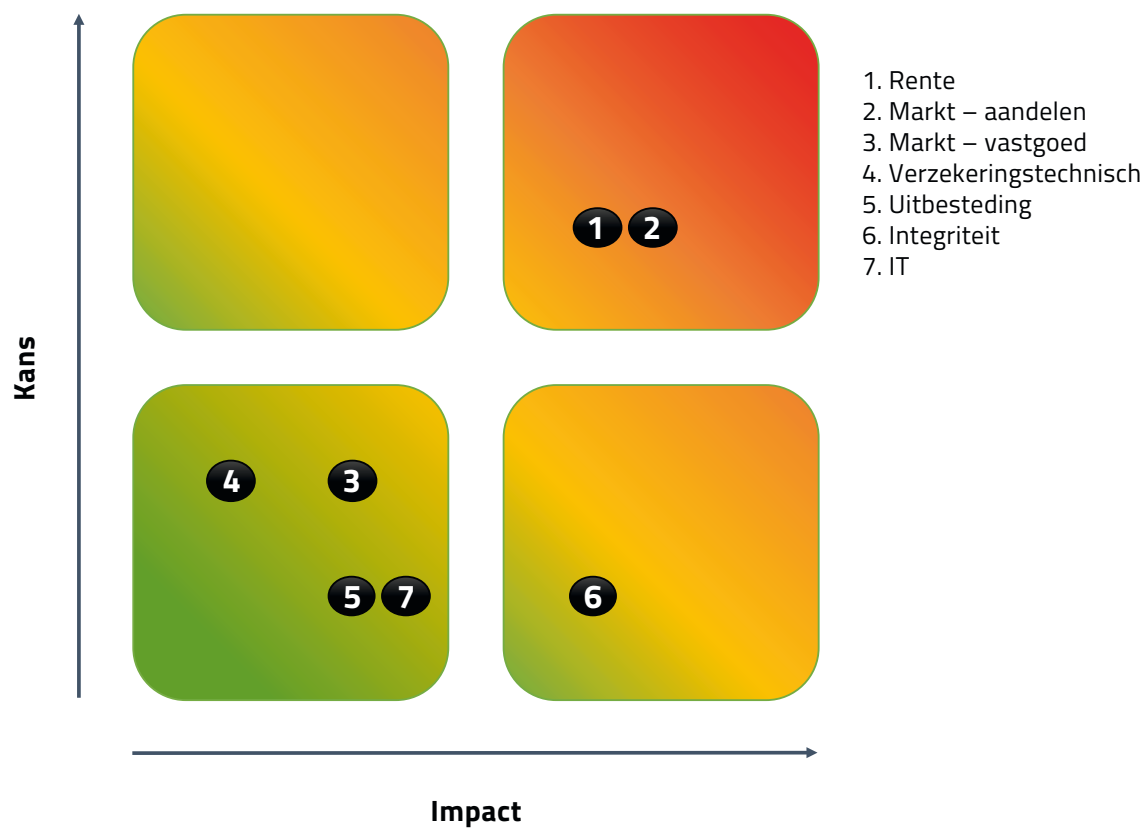
Financiële risico's

	Kans		Impact	
	Bruto	Netto	Bruto	Netto
Renterisico	Hoog	Hoog	Hoog	Aanzienlijk
Marktrisico – aandelen	Hoog	Hoog	Hoog	Aanzienlijk
Marktrisico – vastgoed	Beperkt	Beperkt	Aanzienlijk	Beperkt
Verzekeringstechnisch risico	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Laag

Niet-financiële risico's

	Kans		Impact	
	Bruto	Netto	Bruto	Netto
Uitbestedings- en operationeel risico	Aanzienlijk	Laag	Aanzienlijk	Beperkt
Integriteitsrisico	Laag	Laag	Aanzienlijk	Aanzienlijk
IT-risico	Aanzienlijk	Laag	Aanzienlijk	Beperkt

In onderstaand figuur is de netto kans afgezet tegen de netto impact. Wij zien het renterisico en het marktrisico - aandelen als de grootste risico's.

7

Uitvoeringskosten

Uitvoeringskosten

KOSTEN PENSIOENBEHEER

We hebben inzicht in onze kosten, deze zijn acceptabel en conform benchmarks

We monitoren onze kosten en rapporteren daarover jaarlijks in het jaarverslag. Onze regeling voeren we uit tegen acceptabele kosten conform DNB-benchmark van ander bedrijfstakpensioenfondsen. Onderzoek geeft ons inzicht in de kosten ten opzicht van de geleverde dienstverlening en diensten.

Ontwikkeling kosten pensioenbeheer 2018

Pensioenuitvoeringskosten (x € 1.000)	2017	2018
Bestuurskosten	958	938
Kosten VO en RvT	158	217
Administratiekostenvergoeding	13.807	13.483
Accountantskosten	502	702
Controle- en advieskosten (excl. acc. kosten)	438	532
Contributies en bijdragen	877	963
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	1.430	1.315
Bestuursondersteuning	1.911	1.945
Totaal	20.081	20.095

In bovenstaand overzicht is te zien dat in 2018 de kosten toenamen met € 14.000. De ontwikkeling van de kosten pensioenbeheer kan als volgt worden verklaard.

Bestuurskosten

De vergoeding aan het bestuur wordt jaarlijks geïndexeerd met het prijsindexcijfer voor de zakelijke dienstverlening. Desondanks zijn de bestuurskosten licht gedaald omdat er in 2018 een aantal bestuursleden afscheid hebben genomen en deze worden vervangen door bestuursleden die voordat zij worden benoemd als aspirant-bestuursleden zitting nemen in het bestuur. De vergoeding voor aspirant-bestuursleden is lager dan voor de reguliere bestuursleden.

Kosten Verantwoordingsorgaan en Raad van toezicht

De kosten voor het Verantwoordingsorgaan en de Raad van toezicht zijn toegenomen omdat een deel van de kosten in 2017 zijn verantwoord in 2016.

Administratiekostenvergoeding

De administratiekostenvergoeding vertoont een daling. Deze daling is te verklaren door het feit dat per oktober 2018 de pensioenconsulenten bij TKP uit dienst zijn gegaan en bij het bestuursbureau in dienst zijn getreden. Vanaf dat moment worden deze kosten verantwoord bij de bestuursondersteuning.

Accountantskosten

De accountantskosten zijn in 2018 aanzienlijk toegenomen omdat in 2018 meer looncontroles zijn verricht.

Controle- en advieskosten (excl. acc. kosten)

De Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten) zijn in 2018 met ruim 20% toegenomen. Dit is met name te verklaren door investeringen in tools waarmee de deelnemer op digitale wijze meer inzicht krijgt in zijn totale financiële positie en vandaaruit keuzes kan maken.

Contributies en bijdragen

De contributies en bijdragen zijn toegenomen omdat pensioenfondsen vanaf 2018 een bijdrage moet leveren aan de kosten van het beheer en exploitatie van Mijn Overheid (2018: € 50) en een bijdrage leveren aan de Stichting Zelfregulering Pensioenfondsen (2018: € 12).

Overige

De daling van de post 'Overige' is voor een belangrijk deel te verklaren door de lagere kosten voor communicatie.

Bestuursbureau

De kosten voor het bestuursbureau zijn in licht gestegen omdat de pensioenconsulenten in de laatste maanden van 2018 in dienst zijn getreden van het bestuursbureau. Daarvoor waren zijn in dienst van de pensioenuitvoerder TKP.

De kosten van pensioenbeheer worden voor een deel toegewezen aan de kosten voor vermogensbeheer. Daarvoor zijn de volgende verdelingsfactoren vastgesteld.

- De verdeling van de kosten van het bestuursbureau is gebaseerd op een interne urenregistratie en de directe kosten (facturen).
- De bestuurskosten, de kosten van de RvT, de kosten van het Verantwoordingsorgaan, de kosten van de accountantscontrole van de jaarrekening en de certificerende actuaris worden voor 25% toebedeeld aan vermogensbeheer. Deze verdeling van de kosten over pensioenbeheer en vermogensbeheer is gebaseerd op een globale inschatting van het tijdsbeslag dat alle partijen aan pensioenbeheer en vermogensbeheer besteden.
- De kosten voor DNB, AFM en Pensioenfederatie worden voor 50% toebedeeld aan vermogensbeheer.

In totaal worden van de € 20.095 totale kosten € 1.373 toebedeeld aan vermogensbeheer, zodat de kosten voor pensioenbeheer uiteindelijk € 18.722.000 bedragen.

Ontwikkeling deelnemersbestand 2018

Uit een analyse van de ontwikkeling van ons deelnemersbestand blijkt het volgende:

	2017	2018	Toe-/ afname
Actieven	111.809	116.437	4.628
Gepensioneerden	67.245	68.262	1.017
Totaal actieven en gepensioneerden³	179.054	184.699	5.645
Slapers	479.820	488.109	8.289
Totaal incl. slapers	658.874	672.808	13.934

Voor de berekening van de kosten per deelnemer zijn de aantallen actieven en gepensioneerden relevant. In de berekening zoals deze door de Pensioenfederatie is uitgewerkt, worden de kosten niet over de slapers omgeslagen.

Ontwikkeling kosten per deelnemer in 2018 ten opzichte van 2017

Bij de ontwikkeling van de kosten moet worden gecorrigeerd voor het deel van de bestuurskosten en bestuursondersteuning dat kan worden toegewezen aan Vermogensbeheer. Op basis van de verdelingsmethode die door het bestuur is vastgesteld, bedragen deze in 2017 en 2018 respectievelijk € 1.309 en € 1.373.

De aan pensioenbeheer toe te wijzen kosten bedragen dan in 2017 en 2018 respectievelijk € 18.772 en € 18.722. Met deze bedragen worden de kosten per deelnemer bepaald.

De kosten per deelnemer zijn niet alleen afhankelijk van het verschil in de pensioenbeheerkosten, maar ook van de ontwikkeling van het deelnemersbestand. Hieronder is de ontwikkeling van de kosten per deelnemer weergegeven, uitgesplitst naar de oorzaak.

Bij een ongewijzigd deelnemersbestand zouden de kosten per deelnemer ten opzichte van 2017 zijn afgenomen met € 0,- ((kosten 2018/ aantal deelnemers 2017) -/-(kosten 2017/ aantal deelnemers 2017)).

³ Uitgangspunt voor berekening kosten per deelnemer volgens definitie Pensioenfederatie.

Bij een ongewijzigd kostenniveau zouden de kosten per deelnemer ten opzichte van 2017 zijn afgenomen met € 3,- ((kosten 2017/ aantal deelnemers 2018) -/-(kosten 2017/ aantal deelnemers 2017)).

Kosten per deelnemer 2017	Vershil agv ontwikkeling pensioenbeheerkosten	Vershil agv ontwikkeling deelnemersbestand	Afrondingsverschillen	Kosten per deelnemer 2018
€ 105	0	3	1	€ 101

KOSTEN VERMOGENSBEHEER

in € x 1.000	2018	2017
Gemiddeld belegd vermogen	17.380.000	16.460.000
Totale kosten (excl. transactiekosten)	41.630.000	41.070.000
Totale kosten (incl. transactiekosten)	53.410.000	51.620.000
Kosten % (excl. transactiekosten)	0,24%	0,25%
Kosten % (incl. transactiekosten)	0,31%	0,31%

Het gemiddelde belegd vermogen is bepaald op basis van de definitie die de Pensioenfederatie aanbeveelt. In deze definitie wordt het gemiddeld belegd bepaald aan de hand van de maandultimo's gedurende het jaar.

De totale kosten voor vermogensbeheer in bovenstaande tabel zijn gelijk aan de kosten die worden gerapporteerd aan de Toezichthouder (jaarstaat J402). Bij het transparant maken van de kosten vermogensbeheer 2018 zijn de aanbevelingen en definities van de Pensioenfederatie in acht genomen. Dat wil zeggen dat de cijfers zijn gebaseerd op werkelijke kosten (indien aanwezig), of een resultaat zijn van schattingen die qua methodiek minimaal voldoen aan de vereisten van de Pensioenfederatie. De kosten vermogensbeheer zijn te onderscheiden naar de kostencomponenten:

- beheerkosten;
- performance gerelateerde kosten;
- transactiekosten.

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden geen aparte kosten worden berekend, maar deze zitten in het verschil tussen de bied- en laat-spread. De volgende paragrafen gaan dieper in op de kosten over het afgelopen jaar 2018, waarbij een vergelijking wordt gemaakt ten opzichte van 2017.

Tabel 1. Kosten vermogensbeheer (in € x 1.000) in 2018

	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie-kosten	Totaal
Vastgoed	12.046	-	1.821	13.866
Aandelen	8.750		4.752	13.502
Vastrentende waarden	11.237		4.836	16.073
Alternatieve beleggingen	2.582	715	9	3.306
Overige beleggingen	230		152	382
Derivaten	1.147		213	1.360
Kosten fiduciair beheer	2.537			2.537
Kosten bewaarloon	1.617			1.617
Kosten bestuursbureau	1.373			1.373
Overige kosten	-603			-603
Totaal	40.917	715	11.783	53.414

Nb: door afronding tellen de afzonderlijke bedragen niet op tot het totaal. De totalen zelf zijn correct.

In de jaarrekening zijn kosten vermogensbeheer opgenomen van 28.599. In onderstaande tabel worden de kosten in bovenstaande tabel aangesloten met de kosten die zijn opgenomen in de jaarrekening.

TOTAAL DIRECTE KOSTEN VERMOGENSBEHEER (JAARREKENING)	28.599
TOTAAL INDIRECTE KOSTEN VERMOGENSBEHEER	13.033
TOTAAL TRANSACTIEKOSTEN	11.782
TOTAAL VERMOGENSBEHEERKOSTEN	53.414

De indirecte kosten en transactiekosten worden verwerkt in het beleggingsresultaat.

Tabel 2. Kosten vermogensbeheer (in € x 1.000) in 2017

	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie-kosten	Totaal
Vastgoed	11.463		2.074	13.537
Aandelen	9.798		3.409	13.207
Vastrentende waarden	10.567		4.440	15.008
Alternatieve beleggingen	2.776	-63	196	2.909
Overige beleggingen	-151		108	-43
Derivaten	1.028		321	1.349
Kosten fiduciair beheer	2.367			2.367
Kosten bewaarloon	1.391			1.391
Kosten bestuursbureau	1.309			1.309
Overige kosten	587			587
Totaal	41.136	-63	10.548	51.622

Nb: door afronding tellen de afzonderlijke bedragen niet op tot het totaal. De totalen zelf zijn correct.

Inzicht in beheerkosten

Er zijn meerdere factoren die van invloed zijn op de hoogte van kosten. Onderstaand wordt een algemene beschouwing gegeven op factoren die in belangrijke mate impact hebben op de kosten.

Beleggingsmix

Het type belegging is in belangrijke mate bepalend voor de omvang van de beheerkosten. De belangrijkste drivers tussen verschillende type beleggingen zijn afwegingen tussen zakelijke waarden en vastrentende waarden, liquide versus illiquide beleggingen, traditionele versus alternatieve beleggingen en beleggingen in ontwikkelde markten versus opkomende markten. Bepaalde categorieën zijn weliswaar duurder, maar zijn geselecteerd omdat ze naar verwachting bijdragen aan een betere rendementrisicoverhouding van de totale beleggingsportefeuille.

Schaalgrootte

Wanneer door het pensioenfonds of door de fiduciaire beheerder schaalvoordelen behaald kunnen worden, vallen de kosten doorgaans lager uit.

Actief / passief beleggen

Bij actief beheer krijgt de manager de doelstelling mee om de relevante benchmark te verslaan, wat een hoger verwacht rendement betekent. Hier staan hogere kosten tegenover, omdat er veel tijd en energie gestoken wordt in onder andere het beleggingsproces, research en analisten.

Overige factoren

Het beheer door een enkele manager of juist meerdere managers heeft impact op de kosten. Daarnaast is er de keuze tussen een discretionaire oplossing en/of een beleggingsfonds die invloed kan hebben op de hoogte van de kosten.

Beheerkosten

Onderstaand wordt per categorie inzicht gegeven in de hoogte van de kosten aan de hand van de genoemde factoren. Hierbij wordt ook gekeken naar de kosten ten opzichte van het voorgaande jaar.

Vastgoed

De beheerkosten van vastgoed bedroegen in 2018 € 12.000, dit is een lichte stijging van € 600 ten opzichte van 2017.

Aandelen

De beheerkosten van aandelen bedroegen in 2018 € 8.750, dit is ruim € 1.000 lager dan 2017. Het jaar 2018 was het eerste volledige jaar met de nieuwe inrichting van de aandelenportefeuille. Daardoor is de beheervergoeding lager dan in 2017, waar in het eerste kwartaal nog een deel van de aandelen op een andere wijze werd beheerd.

Vastrentende waarden

De beheerkosten van vastrentende waarden bedroegen in 2018 € 11.200, dit is een lichte stijging van € 600 ten opzichte van 2017. Deze stijging is met name binnen de opkomende markten portefeuille veroorzaakt, waar het belegd vermogen fors is toegenomen.

Alternatieve beleggingen (incl Performance gerelateerde kosten)

De beheerkosten van alternatieve beleggingen bedroegen in 2018 € 3.300 inclusief € 700 performance gerelateerde kosten. Dit is een stijging van € 600 ten opzichte van 2017. Deze stijging is het gevolg van goede resultaten in de private equity en infrastructuurportefeuille waardoor daar een performance gerelateerde vergoeding mocht worden geheven.

De totale performance gerelateerde kosten bedroegen in 2018 € 700, volledig toe te wijzen aan private equity (€ 150) en infrastructuur (€ 550).

Derivaten

De beheerkosten van derivaten bedroegen in 2018 € 1.100. Daarmee zijn de beheerkosten licht hoger dan de beheerkosten in 2017 (ruim € 1.000).

Kosten fiduciair

De kosten van het fiduciair beheer bedroegen in 2018 € 2.500, ongeveer € 200 hoger dan in 2017.

Kosten bewaarloon

De kosten van de bewaarneming bedroegen in 2018 € 1.600, ongeveer € 200 hoger dan in 2017. De vergoeding aan gelijk gebleven.

Kosten bestuursbureau

De kosten voor het bestuursbureau zijn met € 1.300 vergelijkbaar met 2017.

Overige vermogensbeheerkosten

Deze kosten zijn in 2018 negatief. Dat heeft te maken met het feit dat de rente op kort geld negatief is. De vergoeding die het fonds moet betalen op diverse onderpandverplichtingen is daarmee feitelijk een opbrengst.

Transactiekosten

Transactiekosten zijn de kosten die aan de beurs of aan een broker betaald moeten worden om een transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn niet altijd direct helder en zichtbaar, omdat ze onderdeel kunnen zijn van een prijs waarin de transactiekosten al zijn meegenomen. De transactiekosten zijn dan onderdeel van de zogenaamde nettoprijs. Vermogensbeheerders zijn vanuit toezichtwetgeving verplicht om te komen tot een beste uitvoeringprijs. Hierdoor wordt per transactie bijgedragen aan het bereiken van lage kosten. De (deels geschatte) transactiekosten in 2018 bedroegen € 11.800 (2017: € 10.500). Uitgedrukt als percentage van het totaal gemiddeld vermogen komt dit neer op 0,068% (2017: 0,064%).

Vastgoed

De transactiekosten van vastgoed waren in 2018 met € 1.800 licht lager dan in 2017 (€ 2.000).

Aandelen

De transactiekosten van aandelen waren in 2018 € 4.700 (in 2017 € 3.400). De stijging heeft vooral te maken met de toename van de transactiekosten in het small cap mandaat

Vastrentende Waarden

De transactiekosten van vastrentende waarden waren in 2018 € 4.800. Een toename van € 400 vergeleken met 2017.

Overige transactiekosten:

De transactiekosten van alternatieve beleggingen, derivaten en overige beleggingen waren in totaal € 400 (in 2017: € 600). De kosten voor derivaten en alternatieve beleggingen zijn lager geworden.

Aansluiting met de jaarrekening

De aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen de vermogensbeheerkosten en transactiekosten. In de jaarrekening zijn alleen de kosten die direct bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht, opgenomen. De deels geschatte direct toe te rekenen beleggingskosten binnen de beleggingsfondsen en transactiekosten maken in de jaarrekening onderdeel uit van de waardeveranderingen van de beleggingen. In voorgaande opstelling van de vermogensbeheerskosten zijn daarnaast de kosten opgenomen van advisering inzake vermogensbeheer.

J.M. Buckens Werkgeversvoorzitter	E. Lundgren Werknemersvoorzitter
J. den Dekker Algemeen bestuurder	M.J.A.M. Daamen Algemeen bestuurder
W.P.C. van den Nieuwenhof Algemeen bestuurder	H. Onstwedder Algemeen bestuurder
S.M. van Meer Algemeen bestuurder	H. de Vaan Algemeen bestuurder
H.F.M. Gertsen Algemeen bestuurder	M.H. Rosenberg Algemeen bestuurder

8

Intern toezicht

Intern toezicht

8. Verslag Raad van toezicht

8.1. Inleiding

De Raad van toezicht geeft met dit verslag inzicht in zijn werkzaamheden en observaties met betrekking tot het verslagjaar 2018 en legt hiermee verantwoording af. Voorafgaand aan elk jaar stelt de Raad van toezicht een plan van aanpak op, in afstemming met het verantwoordingsorgaan en het bestuur. In dit plan zijn onder meer de onderwerpen opgenomen waaraan de raad specifieke aandacht zal geven in het desbetreffende jaar.

In dit verslag wordt ingegaan op de volgende onderwerpen:

1. De opdracht aan de Raad van toezicht;
2. De gehanteerde werkwijze;
3. De observaties en aanbevelingen met betrekking tot het verslagjaar 2018.

8.2. Opdracht

8.2.1. Algemene opdracht

De Raad van toezicht heeft de wettelijke taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De Raad van toezicht geeft een algemeen oordeel over het functioneren van het bestuur en is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De Raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde. De Raad van toezicht legt voorts verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het Verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. BPL Pensioen is een van de grotere bedrijfstakpensioenfonds in Nederland. De Raad van toezicht neemt het hoge ambitieniveau dat hierbij past als uitgangspunt. Hij heeft hierbij aandacht voor doelgerichtheid, efficiëntie en transparantie.

In de wetgeving en statuten is vastgelegd welke besluiten van het bestuur zijn onderworpen aan de goedkeuring van de Raad van toezicht. Naast het wettelijk kader worden ook de Code Pensioenfonds en de Toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP-code) nageleefd. Voor de werkwijze van de Raad van toezicht is het eigen reglement leidend.

Uitoefening goedkeuringsrecht en adviezen Raad van toezicht

In het verslagjaar heeft de Raad van toezicht goedkeuring verleend aan de voorgenomen besluiten van het bestuur betreffende:

- de vaststelling van het Jaarverslag en de jaarrekening 2017;
- de profielschets voor een kandidaat bestuurder voor herbenoeming met specifieke deskundigheid voor lidmaatschap van de Beleggingsadviescommissie (BAC)
- de profielschets voor een kandidaat bestuurder voor benoeming met specifieke deskundigheid voor lidmaatschap van de Pensioen en Communicatie Commissie (PCC)
- de profielschets voor de nieuwe werkgeversvoorzitter van het bestuur;
- de collectieve waardeoverdracht aan BPL Pensioen van de van de per 31 december 2018 bij Stichting Pensioenfonds Norit opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten.

De Raad van toezicht heeft in het verslagjaar meerdere keren gebruik gemaakt van zijn bevoegdheid om het bestuur uit eigen beweging te adviseren. Ook heeft de Raad van Toezicht als onderdeel van de taakopdracht kandidaat-bestuurders getoetst aan de functieprofielen.

8.2.2. Specifieke aandachtspunten in het verslagjaar

De Raad van toezicht heeft voor het verslagjaar 2018 aandachtspunten geformuleerd in zijn plan van aanpak. Naast de aangekondigde onderzoeken van De Nederlandsche Bank (DNB) en de toezichtthema's van DNB heeft de Raad van toezicht de volgende toezichtthema's benoemd, die in 2018 nauwlettend gevolgd zijn vanwege het strategische belang voor het fonds:

- Concretisering van de risicobereidheid/ -tolerantie in het kader van uitvoering van de strategie;
- implementatie Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- ontwikkelingen in het veranderprogramma bij TKP (TKP Connect);
- implementatie van de Europese richtlijn voor pensioenfonds en premie-pensioeninstellingen (IORP II richtlijn);
- continuïteit van het bestuur.

De aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan aan de Raad van toezicht om de financiële situatie verder te blijven monitoren in 2018 en toe te zien op de continuïteit van een kwalitatief goed bestuur, zijn door de Raad van Toezicht overgenomen. In paragraaf 4 ('observaties') worden de door de Raad van Toezicht geformuleerde aandachtspunten per toezichtthema benoemd.

8.3. Werkwijze Raad van toezicht

8.3.1. Beschrijving aanpak Raad van toezicht

De Raad van toezicht heeft in 2018 acht maal vergaderd met de raad. Tijdens deze vergaderingen zijn de manager van het bestuursbureau en de secretaris van de raad aanwezig geweest. Voorts heeft de Raad van toezicht in 2018 drie maal vergaderd met het bestuur en meerdere malen met de voorzitters van het bestuur. Ook is de raad twee keer aanwezig geweest bij vergaderingen van het Verantwoordingsorgaan en heeft de raad een keer overleg gehad met de voorzitters van het verantwoordingsorgaan en twee keer met een werkgroep van het Verantwoordingsorgaan. Verder heeft de Raad verschillende vergaderingen bijgewoond van de bestuurlijke commissies die aansluiten op de aandachtsgebieden van de leden van de raad. De leden van de Raad hebben ten slotte een deelnemersbijeenkomsten van BPL Pensioen bijgewoond en op uitnodiging van DNB heeft het jaarlijkse gesprek tussen de raad en de toezichthouder van DNB plaatsgevonden.

De leden van de Raad van Toezicht houden allen individueel en tezamen toezicht op het geheel. Daarnaast heeft de Raad van toezicht verschillende aandachtsgebieden verdeeld onder de leden om op een efficiënte manier de toezichtstaken te kunnen uitoefenen. Voor het bijwonen van de bestuurlijke commissievergaderingen geldt bijvoorbeeld als uitgangspunt dat degene die het betreffende aandachtsgebied toegewezen heeft gekregen, de relevante commissievergadering zal bijwonen. De vergaderingen met het bestuur en het verantwoordingsorgaan worden in principe door alle leden van de Raad van toezicht bijgewoond.

De Raad van toezicht heeft begin 2018 het eigen functioneren onder begeleiding van een externe partij geëvalueerd. Hieruit is gebleken dat er sprake is van een constructieve samenwerking binnen de raad en een goede afstemming met het bestuur en het Verantwoordingsorgaan.

8.3.2. Samenstelling Raad van toezicht

De Raad van toezicht bestond in 2018 uit de heer Duijzer (voorzitter), mevrouw Van der Poel en de heer Westhoff.

De heer Duijzer is per januari 2019 herbenoemd als voorzitter van de Raad van toezicht van BPL Pensioen voor een nieuwe termijn van vier jaar. De Raad van toezicht heeft de diversiteitsdoelstelling gehaald: ten minste één toezichthouder onder de 40 jaar en één vrouwelijke toezichthouder neemt plaats in de raad.

Begin april 2019 ontving de Raad van toezicht het verdrietige bericht dat de heer Westhoff onverwacht, op 56-jarige leeftijd, was overleden. Dit was een grote schok. De heer Westhoff was sinds vorig jaar zomer lid van de Raad van toezicht, met aandachtsgebied actuariaat en risicomanagement. Hij had een warm hart voor zijn werk en was een bijzonder fijne persoonlijkheid om mee samen te werken. Naast zijn inhoudelijke kennis en ervaring zal de Raad van toezicht zijn aanwezigheid en persoonlijke betrokkenheid erg missen.

8.3.3. Informatievoorziening

De Raad van toezicht heeft in 2018 toegang gehad tot alle informatie en personen die de raad nodig had om zijn taak goed te kunnen vervullen. Alle fondsdocumentatie, bestuurs- en commissiedocumenten van het pensioenfonds zijn digitaal beschikbaar voor de Raad van toezicht. De raad heeft toegang gekregen tot alle (fonds)vergaderingen die het wilde bijwonen en het heeft alle (overige) gesprekken kunnen voeren die nodig waren voor een goede taakuitoefening. De Raad van toezicht heeft naar tevredenheid administratieve ondersteuning vanuit Actor, het bestuursbureau van BPL Pensioen.

8.3.4. Gehanteerd normenkader

De Raad van toezicht past bij zijn taak het wettelijk kader, de statuten, reglementen en de gedragscode van het fonds toe en volgt de Code Pensioenfondsen en de VITP-code.

8.3.5. Plan van aanpak

Door middel van de opvolging die de Raad van toezicht geeft aan het eigen plan van aanpak, inclusief de bijbehorende jaarplanning, borgt de raad dat de monitoring van de geformuleerde specifieke aandachtspunten plaatsvindt.

8.3.6. Wijze waarop het rapport tot stand is gekomen

De Raad van toezicht heeft zelf op 16 april 2019 het concept verslag besproken en vastgesteld. Het concept verslag is vervolgens op 8 mei 2019 besproken met de voorzitters van het bestuur. Daarna heeft de Raad van toezicht op 4 juni 2019 aan de hand van dit verslag verantwoording afgelegd over zijn werkzaamheden aan het Verantwoordingsorgaan.

8.4. Observaties en aanbevelingen Raad van toezicht

In de navolgende paragrafen zijn de observaties van de Raad van toezicht met betrekking tot de verschillende onderwerpen opgenomen.

8.4.1. Opvolging eerdere aanbevelingen

Uitgangspunt is dat het bestuur op een goede manier opvolging geeft aan de aanbevelingen van de Raad van toezicht. In het geval een aanbeveling niet of deels wordt opgevolgd, is een goede onderbouwing gewenst.

Het bestuur heeft de aanbevelingen van de Raad van toezicht, die in de dialoog met het bestuur zijn gedaan, opgevolgd. Het bestuur heeft hierover verantwoording afgelegd aan het Verantwoordingsorgaan. Onder meer tijdens een gezamenlijke vergadering van het bestuur, de Raad van toezicht en het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur houdt de raad op reguliere basis op de hoogte over de voortgang van de opvolging van de aanbevelingen die zijn gedaan en de raad informeert het verantwoordingsorgaan hierover. Een overzicht met de aanbevelingen en opvolging door het bestuur zijn aan het einde van dit verslag opgenomen.

8.4.2. Functioneren van de governance

Uitgangspunt is dat de structuur van het fonds, het gekozen bestuursmodel en de samenstelling van het bestuur zo moet zijn ingericht dat goede besturing gewaarborgd is. Het bestuur en de organen gaan op een transparante wijze en met besef en respect voor een ieders rol met elkaar om. Individuele bestuurders en het bestuur als geheel dienen voldoende geschikt te zijn.

Algemeen

De Raad van toezicht heeft geconstateerd dat de organen van het fonds naar behoren zijn ingericht en de bevoegdheden naar behoren zijn vastgelegd. De reglementen worden, indien nodig, jaarlijks geactualiseerd. In het verslagjaar heeft een statutenwijziging plaatsgevonden waarbij, naast een beperking van de bestuurdersaansprakelijkheid, de regeling over de vertegenwoordiging is aangepast. Ook zijn de statuten op verschillende onderdelen in lijn gebracht met de nieuwe Code Pensioenfondsen.

Aanbeveling Doorlopende aandacht bij de voordracht van geschikte kandidaten vanuit voordragende partijen en aandacht voor de binding van kandidaten met voordragende partijen als onderdeel van het paritaire bestuursmodel. Voorts het opstellen van een stappenplan ter bevordering van de diversiteit in het bestuur dat in de nieuwe Code Pensioenfondsen is voorgeschreven.

Voortgang thema implementatie IORP II richtlijn

In 2018 is het bestuur intensief bezig geweest met de voorbereiding op de implementatie van IORP II. Er is een werkgroep ingesteld die bestaat uit de Risico en Audit Commissie en het Dagelijks Bestuur. Over de invulling van de sleutelfuncties heeft afstemming met de raad plaatsgevonden.

8.4.3. Functioneren van het bestuur en cultuur en gedrag

Uitgangspunt bij het functioneren van het bestuur is dat het bestuur collectief verantwoordelijk is voor het goed functioneren. Hierbij is collegiale samenwerking tussen de bestuurders en een evenwichtige taakverdeling binnen het bestuur van belang. De voorzitters zien hierop toe. Van belang is een goede voorbereiding van bestuursvergaderingen en de vastlegging van de afwegingen en argumenten die van belang zijn bij het besluitvormingsproces. Ook dient de follow-up van de besluitvorming voor het bestuur inzichtelijk te zijn. De besluitvorming moet aansluiten op de strategie en het beleid van het fonds.

De bestuurders moeten onafhankelijk en kritisch kunnen opereren ten opzichte van elkaar en van de achterban. Ook dient het bestuur over voldoende countervailing power te beschikken ten opzichte van gespecialiseerde partijen die betrokken zijn bij de uitvoering van de pensioenregeling. Uitgangspunt is dat de cultuur en het gedrag het functioneren van het bestuur positief beïnvloeden en een positieve uitstraling hebben naar de rest van de organisatie.

Algemeen

Gezien het aantal bestuurswisselingen dat eind 2018 en begin 2019 heeft plaatsgevonden, is de interactie tussen de bestuurders onderling en de (gewenste) cultuur en het gedrag een belangrijk aandachtspunt voor de Raad van toezicht. Daarnaast is een aandachtspunt hoe de kandidaat bestuurders hun rol in het bestuur invullen. Het bestuur heeft in de bestuursvergadering van 15 februari 2018 een geactualiseerd Geschiktheidsplan (voor de periode 2018-2020) vastgesteld. Hierin is beleid opgenomen voor de opvolging van bestuurders en in het kader hiervan de werving en selectie van nieuwe bestuurders. Het aantal wijzigingen in de bestuurssamenstelling staat hoog op de agenda staat van het bestuur. Enkele bestuurders hebben aangegeven bereid te zijn om langer aan te blijven als bestuurder, totdat hun vervangers zijn benoemd. In het geschiktheids- en opleidingsplan zal nog specifiek aandacht worden geschonken aan het cultuuraspect, waarbij ook de rol van het bestuur als collectief wordt meegenomen.

Mede naar aanleiding van de aanbeveling van de Raad van toezicht heeft het bestuur tijdelijke twee externe specialisten toegevoegd aan de Beleggingsadviescommissie. Dit beschouwt de raad als een goede manier om de vacatures binnen deze commissie te ondervangen en countervailing power te creëren.

Aanbeveling De Raad van toezicht doet de aanbeveling om in het geschiktheidsplan een opleidingsplan op te nemen en voorts doet de raad de aanbeveling om na te gaan bij het verantwoordingsorgaan of aan de opleidingsbehoeften van deze leden wordt voldaan.

8.4.4. Het beleid van het bestuur

Uitgangspunt is dat het beleid van het bestuur voldoet aan de procedures die wettelijk voorgeschreven zijn en het bestuur zich voldoende heeft ingespannen om van de vertegenwoordigers van sociale partners duidelijkheid te verkrijgen over de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, van het fonds. Daarnaast is van belang dat de missie van het fonds de doelstellingen en beleidsuitgangspunten voldoende weergeeft en de strategie consistent is met de missie van het fonds. Ten slotte dient het beleid consistent te zijn met de strategie, de financiële positie en de risicobereidheid van het fonds, waarbij van belang is dat de communicatie hierover een juist beeld verschaft.

Algemeen

Het bestuur heeft in zijn beleid voldoende oog voor de ontwikkelingen in wet- en regelgeving. Voor wat betreft de verschillende beleidsterreinen beoordeelt het bestuur minimaal jaarlijks of de beleidsdocumenten moeten worden geactualiseerd. Met betrekking tot het beleggingsbeleid heeft de Raad van toezicht geconstateerd dat de beleggingsmandaten op orde zijn. De mandaten zijn een afgeleide van de beleggingsrichtlijnen. De richtlijnen zijn door het bestuur vastgesteld en zijn in overeenstemming met de beleggingsovertuigingen van BPL Pensioen.

De risicohouding van het fonds is in 2015 met de implementatie van het nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK) bepaald. In het in 2016 en 2017 uitgevoerde strategietraject is de visie voor het strategisch beleid van de komende jaren geformuleerd. Dit is nader uitgewerkt in een routekaart. Op basis hiervan is het strategisch jaarplan 2018 geformuleerd. Op die manier is er consistentie tussen de missie en de strategie van het fonds. Aan de hand van een in 2017 uitgevoerd risicobereidheidsonderzoek onder deelnemers van BPL Pensioen is geconstateerd dat het beleid consistent is met de risicobereidheid van het fonds. In de Asset Liability Management studie (ALM-studie) die in 2018 is uitgevoerd, is aansluiting gezocht met deze uitkomsten. Het verdient aandacht om te bezien of het voorgaande beleid en de toetsing ervan nog duidelijker kan worden opgeschreven. Medio juni 2018 is een nieuwe haalbaarheidstoets aan het bestuur gepresenteerd. De uitkomsten hebben niet geleid tot aanpassing van de financiële opzet. Binnen de raad is besproken dat het van belang is dat het bestuur een mening vormt over de consequenties van de uitkomst van de haalbaarheidstoets en gehouden is om een realistische ambitie te hanteren. De raad heeft het bestuur hierbij geadviseerd om de uitkomsten van de haalbaarheidstoets te vertalen naar de deelnemers en hierbij een realistisch beeld te geven, onder meer over de mogelijkheid om gemiste indexaties in te halen. De lijnen met de toezichthouder zijn kort en de relevante publicaties van de toezichthouder worden geagendeerd in bestuurs- en commissievergaderingen.

Voortgang thema strategische risico's en verandervermogen

BPL Pensioen heeft in 2017 voor de eerste keer een Strategisch jaarplan (2018) vastgesteld. Dit plan is gebaseerd op de missie en visie die in 2016 zijn herijkt. Hierin staan concrete acties opgenomen voor de invulling van de strategie in 2018. Parallel

hieraan werkt BPL Pensioen scenario's uit om de kansen en bedreigingen voor het fonds te definiëren. DNB heeft in het najaar van 2018 onderzocht of BPL Pensioen voldoende en concrete strategische risicobeheersmaatregelen heeft getroffen om het strategisch risico te beheersen en om op basis daarvan de beheersing in de tijd te monitoren en heeft enkele aanbevelingen gedaan.

Aanbeveling De raad is positief over de eerste versie van het Strategisch jaarplan (2018), maar heeft wel aanbevolen het strategisch plan op punten nader te concretiseren en verder te ontwikkelen. Bij het opstellen van het strategisch jaarplan 2019 heeft het bestuur daar al expliciet rekening mee gehouden en tevens met de aanbevelingen van DNB, die van latere datum zijn.

Voortgang thema inspelen op technologische vernieuwing

Door het bestuur is onderkend dat voor het uitwerken van een IT-beleid een risicoanalyse met een bredere insteek uitgevoerd moet worden dan de in 2018 uitgevoerde analyse op het gebied van IT-beveiliging. Het bestuur beoogt om op basis van de strategische doelstellingen een eigen IT-beleid te ontwikkelen. Vanwege het DNB-onderzoek naar informatiebeveiliging heeft BPL Pensioen voor 1 oktober 2018 een self-assessment uitgevoerd en ingediend bij DNB. Uitkomst van het onderzoek is dat de beleidsmatige inbedding op dit vlak meer aandacht verdiend. Het bestuur zal daarom in 2019 het IT-beleid, gebaseerd op een IT-risicoanalyse, uitwerken en vaststellen.

Voortgang thema toekomstgerichtheid en duurzaamheid

BPL Pensioen onderneemt, vanuit de perceptie dat klimaatverandering een risico is, acties die de gevolgen van de transitie naar een klimaatneutrale economie zoveel mogelijk zullen beperken. Voorbeelden hiervan zijn 50% CO₂-reductie in de aandelenportefeuille en het bouwen van zoveel mogelijk energieneutrale woningen. Het streven is om in 2020 alleen nog woningen in portefeuille te hebben met een groen energielabel. Daarnaast heeft BPL Pensioen het klimaatrisico als speerpunt benoemt in het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen beleid (MVB beleid) van het fonds. BPL Pensioen is één van de pensioenfondsen in Nederland die een voortrekkersrol vervult voor MVB.

Voortgang thema evaluatie transitie beleggingsportefeuille

Door Achmea IM is in kaart gebracht of de portefeuilles die in de transitie betrokken waren naar verwachting presteren. Hiervoor diende eerst tenminste 1 jaar historie te worden opgebouwd. Voor een goede evaluatie is dit een korte periode om een manager op te beoordelen.

Uit de eerste analyse van de resultaten blijkt dat het rendement op de portefeuilles is achtergebleven op de algemene MSCI World benchmark als gevolg van het feit dat de door BlackRock portefeuilles van Edhec en FTSE een zwaardere weging hebben naar de factor Value. Value aandelen zijn qua rendement achtergebleven bij de markt. Met name hoog gewaardeerde technologie ondernemingen laten daarentegen een beter rendement zien dan de benchmark, deze aandelen zijn ondervertegenwoordigd in de portefeuilles. Het bestuur van BPL Pensioen wil daarnaast inzicht krijgen in het effect dat het ESG beleid heeft op het behaalde rendement. Een punt van zorg is dat AXA (de beheerder van de small cap portefeuille) in rendement sterk achterblijft bij de benchmark. Dit heeft de volle aandacht van het bestuur.

Aanbeveling De raad doet de aanbeveling om de ontwikkelingen in de beleggingsportefeuille jaarlijks te evalueren om zo inzicht te krijgen of aan de uitgangspunten die ten grondslag liggen aan het besluit tot aanpassing van de beleggingsportefeuille wordt voldaan.

Voortgang thema beleggingsonderzoek

Door DNB is een on-site belegginsonderzoek uitgevoerd eind 2018. De uitkomsten hiervan zijn begin 2019 ontvangen. Uit het onderzoek komt naar voren dat op verschillende onderdelen een nadere explicitering van het beleid en het risicobeheer vereist wordt.

Aanbeveling De raad doet de aanbeveling om de opvolging van de bevindingen uit het beleggingsonderzoek voortvarend op te pakken en de vereiste acties in een planning vast te leggen.

8.4.5. De beheerste en integere bedrijfsvoering: het bestuur in control

Uitgangspunt is dat de algemene gang van zaken in het fonds voldoet aan de eisen van een beheerste en integere bedrijfsvoering. Hierbij past een duidelijke en adequate organisatiestructuur waarbij de verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden op orde is. Dit geldt ook voor de rechten en verplichtingen. De rapportagelijnen moeten eenduidig zijn en er dient een adequaat systeem van informatievoorziening en communicatie te zijn ingericht. Daarnaast moeten er maatregelen zijn genomen om te zorgen dat het fonds in overeenstemming handelt met geldende regelgeving.

Algemeen

De Raad van toezicht constateert dat het bestuur van BPL Pensioen in zijn algemeenheid 'in control' is. Met ingang van 2018 is de commissiestructuur aangepast naar aanleiding van een evaluatie van het bestuursmodel. Het aantal commissies is teruggebracht en in elke commissie hebben vier bestuurders plaats. Ook zijn aan de BAC twee externe experts toegevoegd. Met de commissie samenstelling wordt onder meer beoogd om invulling te geven aan de benodigde countervailing power richting het bestuur en de uitvoeringsorganisaties. De reglementen van de commissies waarin de taken en bevoegdheden zijn vastgelegd, zijn op deze structuur aangepast. De terugkoppeling vanuit de commissies vindt plaats door per bestuursvergadering de terugkoppeling vanuit de diverse commissies standaard te agenderen.

Met de diverse partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed, zijn adequate dienstverleningsovereenkomsten gesloten. Deze overeenkomsten worden op regelmatige basis geëvalueerd. Via de kwartaalrapportages en ISAE-rapportages van de diverse partijen en het 'in control statement' (ICS) van TKP wordt meer zekerheid gekregen over de kwaliteit van de dienstverlening. De tijdige aanlevering van de rapportages wordt door het bestuursbureau gemonitord. De Raad van toezicht is van mening dat de rapportages voldoende inzicht geven en tegelijkertijd voldoende diepgang hebben om gerichte vragen te kunnen stellen. Via de behandeling in de verschillende commissies wordt gewaarborgd dat een adequate behandeling plaatsvindt.

Aanbeveling De raad adviseert om aan de verslagleggers van de partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed een verklaring te vragen over de onafhankelijkheid van rapportages om de volledigheid en juistheid van de rapportages te waarborgen.

Voortgang thema streng op financieel-economische criminaliteit

BPL Pensioen actualiseert jaarlijks de systematische integriteitsrisico-analyse (SIRA). In dit kader is beoordeeld of de beheersmaatregelen (nog) toereikend zijn. Besloten is om in het kader van de beheersing van het witwasrisico en het risico op corruptie, een compliance-audit te verrichten op het onderzoek dat door de vermogensbeheerder SAREF wordt verricht naar de herkomst van de middelen en de uiteindelijk belanghebbenden binnen het vastgoedmanagement. Vanwege het feit dat er bij SAREF zelf ook de nodige maatregelen genomen zijn om de procedure aan te scherpen is de audit uitgesteld zodat de resultaten van deze interne aanpak bij SAREF meegenomen kunnen worden. Ook is er een compliance-audit gedaan naar de werking van de procedure Sanctiewet- en regelgeving bij Achmea IM. Dit onderzoek heeft in 2017 al bij TKP plaatsgevonden, met positieve uitkomsten. Er wordt periodiek gerapporteerd over de Sanctiewet. Er hebben in 2018 geen aanpassingen op het totaaloverzicht met 'hits' plaatsgevonden

Aanbeveling De raad doet de aanbeveling om bij de jaarlijkse actualisering van de SIRA de gehanteerde methodiek te evalueren en op punten aan te passen.

Voortgang thema implementatie Algemene verordening Gegevensbescherming (AVG)

Om te komen tot een adequate implementatie van de AVG per 25 mei heeft het bestuur in de bestuursvergadering van april 2018 het privacybeleid (incl. privacyverklaring) en de verwerkersovereenkomst vastgesteld. Daarnaast is een

functionaris gegevensbescherming (FG) aangesteld. Voor wat betreft de communicatie is een inventarisatie gemaakt van de communicatiemiddelen en de gevolgen die de AVG heeft ten aanzien van het gebruik hiervan. De FG heeft voor 2019 een privacy jaarplan uitgewerkt.

Voortgang thema ontwikkelingen in het veranderprogramma bij TKP (TKP Connect)

BPL Pensioen wordt door TKP op verschillende manieren en met regelmaat geïnformeerd over de voortgang van het veranderprogramma. Ook is dit onderwerp aan de orde gesteld tijdens de evaluatie van de dienstverlening van TKP. Vanuit TKP is gemeld dat voor het programma TKP Connect een budget van € 30 mln. beschikbaar is gesteld. De verwachte doorlooptijd is tot 2022.

Aanbeveling De aanbeveling van de raad is om goed aangehaakt te blijven op het veranderprogramma van TKP. Daarnaast adviseert de raad om te monitoren of besparingen als gevolg van de nieuwe werkwijze van TKP ook ten goede komen aan BPL Pensioen.

8.4.6. Adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging

Uitgangspunt bij de adequate risicobeheersing is dat het bestuur een cultuur bevordert waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is en zorgt voor een adequate organisatie van het integrale risicomanagement. Aspecten van een adequate risicobeheersing zijn een systematische risico-inventarisatie voor alle aandachtsgebieden en de beoordeling of de onderkende risico's passen in de risicobereidheid van het fonds. Het bestuur houdt expliciet rekening met risico's en risicobeheersing bij het bepalen van het beleid en het nemen van besluiten. Deze risicoafweging wordt vastgelegd.

Uitgangspunt bij de evenwichtige belangenafweging is dat het bestuur ervoor moet zorgen dat in de besluitvorming de belangen van verschillende groepen deelnemers en eventuele generatie-effecten op een evenwichtige wijze worden meegewogen. De afwegingen in dit kader worden expliciet gemaakt en waar mogelijk gekwantificeerd.

Algemeen

De Risico & Auditcommissie zorgt voor periodieke verversing van de risicoinventarisatie. Per aandachtsgebied zijn normen en grenzen geformuleerd waarbij de risicotolerantie wordt overschreden. De Raad van toezicht heeft als aandachtspunt hierbij genoemd het expliciet benoemen van de relatie tussen het risicomanagement en de missie, visie en strategie van het fonds. De evenwichtige belangenafweging heeft bij de besluitvorming voldoende aandacht van het bestuur. In de door het bestuur gehanteerde oplegnotities wordt, voor zover van toepassing, standaard de invloed van een besluit voor verschillende groepen deelnemers benoemd, inclusief eventuele generatie-effecten. Ook wordt hier in de verslaglegging expliciet aandacht aan besteed.

Voortgang thema evenwichtige financiële keuzes en transparantie

Het bestuur van BPL Pensioen heeft in het tweede kwartaal van 2018 een ALM-studie uitgevoerd waarvan de resultaten in het Strategisch Overleg van 27 juni zijn gepresenteerd in aanwezigheid van de Raad van toezicht. Ook heeft een evaluatie van de huidige financiële opzet plaatsgevonden en dienen deze resultaten als input voor eventuele aanpassingen in de financiële opzet.

Aanbeveling De raad doet de aanbeveling om de risicohouding goed te borgen in de ALM, zodat deze tot uiting komt in het beleggingsbeleid. Daarnaast is de raad van mening dat het van belang is om nu reeds beleid overeen te komen voor de situatie waarin de financiële positie van BPL Pensioen weer goed is.

Voortgang thema informatiebeveiliging

Door DNB is een onderzoek naar de informatiebeveiliging uitgevoerd via een self assessment. Begin 2019 zijn de uitkomsten hiervan ontvangen. Uit het onderzoek komt naar voren dat met name voor de bestuursomgeving nog de nodige inspanningen moeten worden verricht om te zorgen dat de risico's verder worden beheerst. Naar aanleiding hiervan heeft DNB gevraagd om voor eind mei een IT-beleid te formuleren en voor het einde van het jaar door een externe partij opnieuw te laten onderzoeken of de bevindingen op het gebied van IT-beveiliging zijn opgelost.

Aanbeveling De raad doet de aanbeveling om de opvolging van de bevindingen uit het onderzoek informatiebeveiliging voortvarend op te pakken en de vereiste acties in een planning vast te leggen.

Voortgang thema beheersing pensioenuitvoering in een digitaliserende omgeving

In 2018 is een IT assessment uitgevoerd voor de verschillende partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed. Hieruit blijkt dat drie van de partijen voldoen aan het DNB toetsingskader Informatiebeveiliging. Bij één van de partijen zijn verbeteringen gewenst. Hierover is ook een rapportage opgesteld. Het IT assessment is uitgegaan van het minimale volwassenheidsniveau van DNB. De volgende stap is om te kijken of deze normering aansluit bij het minimaal vereiste niveau van het bestuur. De Raad van toezicht volgt dit proces met aandacht.

8.4.7. Communicatie

Uitgangspunt is dat het bestuur zorgt voor transparante en begrijpelijke communicatie met alle belanghebbenden van het fonds. Basis hiervoor vormt het communicatiebeleid. In het beleid is aandacht voor de goede toegankelijkheid van persoonlijke pensioeninformatie en het bevorderen van het pensioenbewustzijn van belanghebbenden. Doel van de communicatie is om realistische verwachtingen bij de verschillende groepen deelnemers te wekken. De effectiviteit van de ingezette communicatiemiddelen wordt periodiek gemeten.

Algemeen

Het bestuur van BPL Pensioen communiceert via de website, digitale nieuwsbrieven, het pensioenmagazine en deelnemersbijeenkomsten over het (voorgenomen) beleid. Het bestuur stelt een communicatiejaarplan vast waarvoor de basis is vastgelegd in het 3-jarig communicatiebeleidsplan. Het actuele communicatiebeleidsplan beslaat de periode 2018-2020. In het plan zijn doelen voor de komende drie jaar geformuleerd. Overkoepelend doel is begrijpelijke en relevante communicatie. Hiermee wil BPL Pensioen ervoor zorgen dat deelnemers voorbereid zijn op de toekomst en (met of zonder verplichtstelling) ook zelf zouden kiezen voor BPL Pensioen omwille van de goede klantbediening.

Om de effectiviteit, efficiëntie en begrijpelijkheid van de communicatieactiviteiten te toetsen zijn in 2018 meerdere meetinstrumenten ingezet. Ieder kwartaal wordt de communicatiecommissie middels een kwartaalrapportage geïnformeerd over de voortgang en resultaten van de in het communicatiejaarplan beschreven activiteiten. Naast de inzet van meetinstrumenten zijn in 2018 een aantal onderzoeken en metingen gedaan. Op basis hiervan zijn de beleidsdoelstellingen in het communicatiejaarplan 2019 geconcretiseerd in meetbare jaardoelstellingen. Het jaarplan 2019 is eind 2018 door het bestuur vastgesteld.

Aanbeveling Naar aanleiding van een uitgevoerd benchmarkonderzoek heeft de raad de aanbeveling gedaan de onder deelnemers heersende (onjuiste) perceptie van relatief hoge vermogensbeheerkosten onder de deelnemers te weerleggen door deze kosten inzichtelijk te maken in relatie tot die van andere pensioenfondsen. Ook heeft de raad in overweging gegeven meer inzicht te gaan bieden aan de deelnemers in het eigen pensioen en in dit verband samen (aan een platform) te werken met andere pensioenuitvoerders.

8.4.8. Naleving Code Pensioenfondsen

Uitgangspunt bij de Code Pensioenfondsen is het 'pas toe of leg uit'-beginsel. De Raad van toezicht beoordeelt of het bestuur de normen uit de Code Pensioenfondsen toepast of eventuele afwijkingen van de Code Pensioenfondsen goed onderbouwt. Daarnaast dient in het jaarverslag verantwoording te worden afgelegd over de naleving hiervan.

Algemeen

De Raad van toezicht heeft geconstateerd dat de verantwoording door het bestuur inzake de naleving van de Code Pensioenfondsen, zoals opgenomen in het jaarverslag, toereikend is.

8.5. Conclusie

De Raad van toezicht keurt het jaarverslag en de jaarrekening 2018 goed en is van mening dat het beleid en beheer passend is bij de risicohouding en het gehanteerde ambitieniveau. Het bestuur weegt de verschillende belangen op evenwichtige wijze af en geeft op een adequate manier invulling aan de risicobeheersing binnen het fonds.

Bijlage: Overzicht (opvolging) aanbevelingen Verslag Raad van toezicht 2018

Opvolging eerdere aanbevelingen

Onderwerp	Opvolging aanbevelingen
Functioneren van de governance	a. Het bestuur onderschrijft de aanbeveling van de Raad van toezicht over het belang van een goede invulling van het paritair model. In het functieprofiel is ter opvolging hiervan expliciet opgenomen dat voor kandidaat-bestuurders draagvlak binnen de voordragende organisaties een vereiste is. Ingezet is op een actieve dialoog met deze organisaties en hierbij is het belang van een meerjarig opvolgingsprogramma onder de aandacht gebracht. b. De aanbeveling om richting de deelnemers een proactieve opstelling met betrekking tot de opvolging van het onderzoek naar strategische risico's en verandervermogen verder vorm te geven, bijvoorbeeld in de communicatie, is door het bestuur opgevolgd. De inhoudelijke invulling is door het bestuur belegd in de Pensioen & Communicatie Commissie. De suggestie om dit mede door het verkrijgen van een goed beeld van de wensen van de doelgroep(en) uit te voeren, betreft een doorlopend aandachtspunt in het communicatiebeleid.
Functioneren van het bestuur	c. De aanbeveling om in de toekomst bij de evaluatie van het bestuursbureau ook aandacht te besteden aan de voor- en nadelen voor BPL Pensioen van het gegeven dat Actor meerdere klanten bedient is door het bestuur opgevolgd door dit punt expliciet in de jaarlijkse evaluatie met Actor op de agenda te plaatsen. d. De aanbeveling om het geschiktheidsplan aan te vullen met een op de individuele bestuurders gericht opleidingsplan wordt meegenomen bij het voornemen van het bestuur om het geschiktheidsplan aan te passen op de implementatie van IORP II.
Het beleid van het bestuur	e. De uitvoering van het strategisch jaarplan is een belangrijk onderdeel van de bestuursagenda van BPL Pensioen. De strategische doelstellingen zijn in het strategisch overleg van 24 oktober 2018 herijkt, mede aan de hand van een workshop over de positionering. De uitkomst van de workshop en enkele sessies over integrated reporting hebben als input gediend voor het strategisch jaarplan 2019. De activiteiten uit dit plan zijn vastgelegd in een jaarplanning die per commissie wordt gemonitord. f. De aanbeveling van de raad om in de toekomst de vraagstelling in het kader van het risicobereidheidsonderzoek expliciet te beoordelen aan de hand van inzichten vanuit het perspectief van de deelnemer zal bij een volgend onderzoek bij de vaststelling van de onderzoeksmethode expliciet worden geadresseerd.
De algemene gang van zaken in het fonds	g. De aanbeveling om grondslagwijzigingen periodiek door te voeren en hiervoor bijvoorbeeld aan te sluiten op de publicatie van nieuwe overlevingstafels van het AG wordt door het bestuur opgevolgd. In het najaar van 2018 heeft het bestuur besloten om alle grondslagen tweejaarlijks te evalueren na de publicatie van een nieuwe prognosetafel door het AG. In het najaar 2018 heeft het naar aanleiding van de publicatie van de nieuwe Prognosetafel AG2018 een integrale evaluatie van de grondslagen plaatsgevonden.
Adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging	h. Naar aanleiding van de aanbeveling om de scoringsmethodiek van de SIRA vooraf binnen het bestuursbureau en de Risico- en Audit Commissie te bespreken heeft het bestuur besloten de voorbereiding in de Risicocommissie te laten plaatsvinden. De compliance officer en de risicomanager zijn beide betrokken in deze voorbereiding.

Aanbevelingen 2018

Aanbeveling	
Paragraaf 8.4.2	Doorlopende aandacht bij de voordracht van geschikte kandidaten vanuit voordragende partijen en aandacht voor de binding van kandidaten met voordragende partijen als onderdeel van het paritaire bestuursmodel. Voorts het opstellen van een stappenplan ter bevordering van de diversiteit in het bestuur dat in de nieuwe Code Pensioenfondsen is voorgeschreven.
Paragraaf 8.4.3	De Raad van toezicht doet de aanbeveling om in het geschiktheidsplan een opleidingsplan op te nemen en voorts doet de raad de aanbeveling om na te gaan bij het verantwoordingsorgaan of aan de opleidingsbehoeften van deze leden wordt voldaan.
Paragraaf 8.4.4	De raad is positief over de eerste versie van het Strategisch jaarplan (2018), maar heeft wel aanbevolen het strategisch plan op punten nader te concretiseren en verder te ontwikkelen. Bij het opstellen van het strategisch jaarplan 2019 heeft het bestuur daar al expliciet rekening mee gehouden en tevens met de aanbevelingen van DNB, die van latere datum zijn.
Paragraaf 8.4.4	De raad doet de aanbeveling om de ontwikkelingen in de beleggingsportefeuille jaarlijks te evalueren om zo inzicht te krijgen of aan de uitgangspunten die ten grondslag liggen aan het besluit tot aanpassing van de beleggingsportefeuille wordt voldaan.
Paragraaf 8.4.4	De raad doet de aanbeveling om de opvolging van de bevindingen uit het beleggingsonderzoek voortvarend op te pakken en de vereiste acties in een planning vast te leggen.
Paragraaf 8.4.5	De raad adviseert om aan de verslagleggers van de partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed een verklaring te vragen over de onafhankelijkheid van rapportages om de volledigheid en juistheid van de rapportages te waarborgen.
Paragraaf 8.4.5	De raad doet de aanbeveling om bij de jaarlijkse actualisering van de SIRA de gehanteerde methodiek te evalueren en waar nodig aan te passen.
Paragraaf 8.4.5	De aanbeveling van de raad is om goed aangehaakt te blijven op het veranderprogramma van TKP. Daarnaast adviseert de raad om in de gaten te houden of besparingen als gevolg van de nieuwe werkwijze van TKP ook ten goede komen aan BPL Pensioen.
Paragraaf 8.4.6	De raad doet de aanbeveling om de conformiteit aan de risicohouding te borgen in de ALM en het op basis hiervan vast te stellen beleggingsbeleid. Daarnaast is de raad van mening dat het van belang is om in het beleid te anticiperen op de situatie dat de financiële positie weer op orde is.
Paragraaf 8.4.6	De raad doet de aanbeveling om de opvolging van de bevindingen uit het onderzoek informatiebeveiliging voortvarend op te pakken en de vereiste acties in een planning vast te leggen.

9

**Verslag
Verantwoordingsorgaan**

Verslag Verantwoordingsorgaan

9.1. Einde eerste termijn VO per 1 juli 2018

Per 1 juli 2014 is de termijn van de eerste zittingsperiode van het eerste VO na het inwerking treden van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen ingegaan. Deze liep af op 1 juli 2018.

Het VO heeft op 5 maart het functieprofiel voor een VO-lid vastgesteld. Dit is verstrekt aan voordragende organisaties die een zetel konden invullen.

Zetelverdeling werknemers en pensioengerechtigden

Aan de hand van de cijfers uit het jaarverslag over 2016 is de verdeling van de 14 beschikbare zetels voor de werknemers- en pensioengerechtigdengeleding opnieuw vastgesteld. 9 zetels komen toe aan de werknemersorganisaties en 5 aan de organisaties die de belangen van pensioengerechtigden behartigen. De verdeling van de 9 respectievelijk 5 zetels gebeurt op basis van de ledenaantallen van organisaties die bij BPL Pensioen bekend zijn. FNV en CNV zijn door het bestuur uitgenodigd om de ledenaantallen door te geven voor de verdeling van de zetels van de werknemersgeleding. FNV, CNV, ANBO (opvolger van CSO) en MLP zijn door het bestuur uitgenodigd om de ledenaantallen door te geven van de zetels voor de pensioengerechtigden. De opgave moest voorzien zijn van een verificatie door een accountant. FNV en CNV reageerden voor de door het bestuur opgelegde deadline van 5 mei 2018 voor aanlevering van de gegevens met een door de accountant geverifieerde verklaring.

ANBO heeft niet gereageerd. MLP heeft weliswaar voor 5 mei 2018 gereageerd, maar zonder de vereiste accountantsverklaring. De accountantsverklaring van MLP werd in december 2018 bij het bestuur aangeleverd. Het VO hoopt dat voordragende organisaties de aanleverdata in de toekomst respecteren opdat selectie/benoeming en introductie van nieuwe VO leden soepel kan verlopen.

Het bestuur heeft op 17 mei 2018 de verdeling van de werknemerszetels vastgesteld. FNV en CNV hebben per 1 juli 2018 de benoeming hiervoor gedaan. De zetelverdeling van de zetels voor de pensioengerechtigden werd pas in december 2018 definitief. Het bestuur heeft 1 extra zetel aan CNV toegekend, omdat MLP de kiesdrempel niet haalde met haar ledenaantal.

Zetelverdeling werkgevers

De werkgeversorganisaties spreken onderling de verdeling van de 7 zetels af. Zij hebben besloten deze gelijk te houden aan de in 2014-2018 geldende verdeling tussen organisaties en dit aan het bestuur kenbaar gemaakt. CUMELA, LTO en VHG hebben per 1 juli 2018 de leden benoemd.

Dit resulteerde in de volgende zetelverdeling voor het VO:

Geleding	Zetelverdeling 2014-2018		Zetelverdeling 2018-2022	
Werknemersgeleding	CNV	3	CNV	2
	FNV	6	FNV	7
Pensioengerechtigdengeleding	CNV	2	CNV	2
	FNV	2	FNV	3
	CSO	1		
Werkgeversgeleding	CUMELA	2	CUMELA	2
	VHG	1	VHG	1
	LTO	4	LTO	4

Op 5 juni 2018 hebben 5 VO-leden afscheid genomen van het VO en per 21 september waren er 4 nieuwe VO-leden. Per 15 januari 2019 was de restzetel door CNV ingevuld met een reeds bij de andere VO-leden bekend lid.

9.2. Bijeenkomsten VO in 2018

Vergaderingen van het VO

Het VO is in 2018 vier keer bij elkaar geweest om met het bestuur te vergaderen. Dit was op 5 maart, 5 juni, 21 september en 30 november 2018. De vergaderingen van het VO bestaan uit een vooroverleg waarbij het VO met elkaar vergadert onder leiding van de fungerend voorzitter van het VO. Na afloop van het vooroverleg, overlegt het VO met het bestuur.

Het VO heeft twee voorzitters, zij zijn beide voorzitter namens het hele VO. Hierbij is een voorzitter afkomstig uit de werkgeversgeleding en een voorzitter uit de werknemers- en pensioengerechtigdengeleding. Tot 1 juli 2018 was de fungerend

voorzitter de heer B. Hasselo, werkgeversvoorzitter. Met een nieuw geïnstalleerd VO per 1 juli 2018 zijn er tijdens de eerste vergadering van dit VO op 21 september 2018 nieuwe voorzitters gekozen. De werknemers- en pensioengerechtigden geleiding hebben uit hun midden de heer R. Bekker opnieuw verkozen voor een periode van 4 jaar als werknemersvoorzitter. Mevrouw J. Tuinenga is door de werkgeversgeleding verkozen tot werkgeversvoorzitter.

Daarnaast heeft het VO op 29 mei 2018 ter voorbereiding op de jaarwerkvergadering van 5 juni 2018, een vergadering gehad met de deskundigen die betrokken waren bij het jaarwerk van BPL Pensioen. Dit waren de certificerend actuaire, de accountant, de accountmanager van de pensioenadministratie en de adviseur vermogensbeheer.

De voorzitters van het VO

De voorzitters bereiden de vergaderingen gezamenlijk voor met ondersteuning van een medewerker van het bestuursbureau. De voorzitters van het VO hebben ook overleg met de voorzitters van het bestuur. De voorzitters van beide organen hebben voor iedere vergadering van het VO die met het bestuur plaatsvindt met elkaar overleg.

Commissies binnen het VO

Om een verdieping te kunnen bewerkstelligen heeft het VO drie commissies geformeerd waaraan naast de voorzitters ook VO-leden deelnemen. Dit zijn de Communicatie Commissie, de Commissie die overlegt met de Raad van toezicht en de Commissie Oordeel Jaarwerk. Deze zijn bij de eerste vergadering van het vernieuwde VO opnieuw samengesteld.

De Communicatie Commissie is in het afgelopen jaar één keer bij elkaar gekomen. Dit was om de voortgang van het jaarplan te bespreken met de communicatieadviseur van het bestuursbureau van BPL Pensioen. Daarnaast is de Communicatie Commissie per e-mail geconsulteerd inzake de verhoging van de pensioenrekenleeftijd naar 68 jaar en inzake het testen van een nieuw online instrument waarmee een deelnemer zijn of haar (toekomstige) persoonlijke financiële situatie in kaart kan brengen.

In 2018 heeft de Commissie die overlegt met de Raad van toezicht twee keer een overleg met de Raad van toezicht gehad. Deze overleggen vonden onder andere plaats ter voorbereiding van de jaarwerkvergadering en ter voorbereiding op de vergadering van 30 november 2018 met het hele VO.

De Commissie Oordeel Jaarwerk is in 2018 één keer bij elkaar gekomen. Deze commissie heeft een rol in de voorbereiding van het schrijven van het oordeel van het VO.

Selectiecommissie VO

De heer Smolenaers heeft aangegeven dat hij per 1 juli 2018 niet meer beschikbaar was voor een tweede termijn als lid van de Raad van toezicht. De Raad van toezicht heeft een vacature opgezet op basis van de profielschets ter werving van een nieuw lid voor de Raad van toezicht. Om invulling te geven aan de taak van het VO om een nieuw lid voor de Raad van toezicht te werven, heeft het VO uit haar midden een Selectiecommissie samengesteld voor de selectie hiervan. Aan deze commissie hebben 4 leden van het VO deelgenomen, waaronder beide voorzitters. De Selectiecommissie heeft het proces van de selectie voorbereid en georganiseerd. De Commissie werd bij de selectiegesprekken ondersteund door het Bestuursbureau BPL Pensioen en een extern deskundige.

Opleiding van het VO

Het VO heeft in 2018 twee opleidingsdagen gevolgd. Tijdens de eerste opleidingsdag op 16 januari 2018 heeft het VO onder andere kennis opgedaan van de status van de premiedekkingsgraad van het fonds, het risicobereidheidsonderzoek, de DNB onderzoeksthema's, AVG en de Wet waardeoverdracht kleine pensioenen. De tweede opleidingsdag op 9 oktober is voor een deel ingevuld met informatie over het uitsluitingenbeleid van BPL Pensioen en over de ALM die in 2018 is uitgevoerd.

Daarnaast hebben een aantal leden van het VO deelgenomen aan de VO bijeenkomsten van de Pensioenfederatie.

Drie van de 4 nieuwe VO-leden hebben op 3 september 2018 een introductiemiddag gehad over het VO. Hierbij zijn zij geïntroduceerd met de gedragscode en het integriteitsbeleid van het pensioenfonds, met wat kerninformatie over BPL Pensioen, de rol en taken van het VO en de vergaderdiscipline van het VO.

Site visit

In 2018 heeft een lid van het VO die werkzaam is bij Agio Cigars het VO uitgenodigd voor een rondleiding op de fabriek in Westerlo. Het VO heeft kennis gemaakt met het productieproces van sigaren en de historie van het bedrijf. Het VO heeft dit bezoek zeer gewaardeerd en heeft hiermee algemene kennis opgedaan over de recent bij BPL Pensioen aangesloten sigarenbranche. Tijdens deze dag heeft het

VO ook kennis genomen van IORP II (Europese richtlijn voor pensioenfondsen en premie-pensioeninstellingen) en de gevolgen die deze wetgeving met zich meebrengt voor de governance van het fonds met de inrichting van de sleutelhoudersfuncties.

Zelfevaluatie VO

Het VO heeft het afgelopen jaar geen zelfevaluatie gedaan. Dit vanwege de nieuw gestarte tweede termijn van het VO vanaf de vergadering van 21 september 2018. Het VO heeft in de loop van 2018 wel haar reglement opnieuw tegen het licht gehouden en haar speerpunten voor 2019 geformuleerd.

9.3. Oordeel van het VO over het bestuur

Het oordeel van het VO over het bestuur wordt aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van toezicht over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst opgesteld.

Het VO geeft daarnaast aan dat zij in haar beoordeling ook meeneemt de in 2018 aangeboden adviestrajecten aan het VO.

9.3.1 Adviesaanvragen aan het VO

Deze vallen uiteen in:

- wettelijke adviesbevoegdheden (w)
- bovenwettelijke adviesbevoegdheden (bw)

In onderstaand overzicht zijn alle gevallen opgenomen, waarin het VO haar wettelijke en bovenwettelijke adviesbevoegdheden heeft toegepast. De datum is de vergaderdatum van het VO waar het onderwerp op de agenda stond.

w of bw	Adviesrecht	Toegepast?	Thema	Datum (2018)
w	Beleid beloningen	ja	In het reglement Vacatievergoeding is nieuw dat de SER-vergoeding is losgelaten en dat alle vergoedingen gelijk worden behandeld wat betreft de toeslagverlening. Het VO geeft positief advies over de wijzigingen in het reglement Vacatievergoeding.	5 maart
w	Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen	ja	Het VO heeft positief advies gegeven over de waardeoverdracht van de verplichtingen van Pensioenfonds Norit aan BPL Pensioen per 31 december 2018.	21 september
bw	Wijzigen van statuten en reglementen	ja	- Positief advies over het pensioenreglement op 5 juni en over het pensioenreglement, het uitvoeringsreglement en het nieuwe Reglement Extra Tijdelijk Partnerpensioen op 30 november. - Positief advies over de statuten op 30 november met een voorstel voor wijziging dat het bestuur op 20 december heeft besproken en overnam met een kleine aanpassing waar het VO op 20 december mee akkoord is gegaan.	- 5 juni en 30 november - 30 november en 20 december
bw	Vaststellen abtn en herstelplan	ja	Het herstelplan is in de vergadering van het VO met het bestuur op 5 maart 2018 behandeld. Onder het voorbehoud dat er geen wijzigingen zouden zijn, geeft het VO positief advies. Op 20 maart is een aangepast herstelplan voorgelegd met kleine wijzigingen. Het VO geeft hierover positief advies.	23 maart

Afspraak met bestuur over (vrijwillige) aansluitingen

Het VO heeft een wettelijk adviesrecht als het (vrijwillige) aansluitingen betreft. Zowel van werkgevers die aansluiten bij BPL Pensioen als van pensioenfondsen die willen aansluiten. Vanwege het aantal aansluitingen en het belang (grootte en impact voor het fonds) is het niet werkbaar als het VO bij alle aansluitingen van werkgevers betrokken wordt. Het VO heeft het bestuur voorgesteld om in de laatste vergadering van het kalenderjaar die VO en bestuur samen hebben, in te gaan op de vrijwillige aansluitingen bij BPL Pensioen. Werkgevers met een bepaalde omvang worden ter advies aan het VO voorgelegd. Aansluitingen van pensioenfondsen worden altijd door het bestuur ter advies voorgelegd. Deze werkwijze is een verlichting voor het bestuur en het VO.

Oordeel

Bij een van de adviesaanvragen was het proces van oordeelsvorming niet correct verlopen door het ontbreken van een tijdig aangeleverde adviesaanvraag. Deze adviesaanvraag was eveneens niet met een vergaderstuk onderbouwd. De toelichting over de adviesaanvraag werd door middel van een presentatie ter vergadering gegeven.

Het VO heeft aan het bestuur aangegeven dat zij in de toekomst geen advies meer geeft in het geval dat adviesaanvragen niet met een begeleidende notitie worden onderbouwd en tijdig aangeleverd.

De overige adviesaanvragen waren wel tijdig en voldoende onderbouwd aangeleverd, waarover het VO tevreden is. Het bestuur beantwoordt alle vragen van het VO. De communicatie is open en constructief.

9.3.2 Oordeel over het beleid van het bestuur

Naast het oordeel over de adviestrajecten geeft het VO ook een oordeel over het beleid van het bestuur. Hieronder komen de volgende beleidsterreinen aan de orde waar het VO in 2018 bij heeft stilgestaan. Het bestuur heeft verantwoording afgelegd aan het VO in de vergadering van 5 juni 2018.

9.3.2.1 Governance

In de vergaderingen die het VO heeft met het bestuur, wordt het VO geïnformeerd over ontwikkelingen die spelen binnen het fonds en het VO raken. Dit zijn onder andere personele ontwikkelingen als benoeming van bestuurders, maar ook andere zaken zoals bijvoorbeeld informatie over lopende onderzoeken van de toezichthouder.

Het VO is bij iedere vergadering geïnformeerd over de status van de verkiezingen voor de zetels van de pensioengerechtigden en de invulling hiervan. Daarnaast is het VO geïnformeerd over de juridische procedure inzake de invulling van één van de twee pensioengerechtigde zetels. Ook is er veelvuldig gesproken over de zetelverdeling in het VO.

Het werven van een nieuw lid van de Raad van toezicht is een exclusief recht dat toebehoort aan het VO: het recht op bindende voordracht van een lid van de Raad van toezicht door het VO aan het bestuur. Het VO heeft voor het eerst in 2017 een voordracht gedaan voor een lid van de Raad van toezicht. Begin 2018 kreeg het VO voor de tweede keer het verzoek om een voordracht te doen voor een kandidaat voor de Raad van toezicht. De heer Westhoff is per 1 juli 2018 op voordracht door het VO in de Raad van toezicht benoemd na het vertrek van de heer Smolenaers. De heer Westhoff is op 4 april 2019 plotseling overleden. Zijn overlijden heeft ons overvallen en diep geschokt. In 2018 is er nog een voordracht door het VO geweest. In het najaar van 2018 heeft het VO van de heer Duijzer vernomen dat hij beschikbaar is voor herbenoeming als voorzitter voor de Raad van toezicht. Het VO heeft besloten de heer Duijzer voor een tweede termijn, ingaande 1 januari 2019, voor te dragen aan het bestuur.

Het VO is op 9 november geïnformeerd over de impact van IORP II op de governance. Op 30 november 2018 hebben de voorzitters van het VO met het bestuur gesproken over de impact van IORP II en is het VO geïnformeerd over het voornemen van het bestuur om de invulling van de sleutelfunctiehouders buiten het bestuur te beleggen.

Oordeel

Het VO is positief over de wijze waarop het door het bestuur wordt geïnformeerd als het gaat om ontwikkelingen die spelen binnen het fonds.

Aanbevelingen

- Het VO doet de aanbeveling aan het bestuur om het VO op dezelfde wijze te blijven informeren en te betrekken bij ontwikkelingen.
- Het VO doet de aanbeveling om IORP II te implementeren, waarbij de bestuurlijke effectiviteit behouden blijft.
- Het VO doet de aanbeveling om de continuïteit en kwaliteit te bewaken bij de invulling van zetels van bestuurders, zodat het pensioenfonds toekomstbestendig is.

9.3.2.2 Communicatiebeleid

Het communicatiebeleidsplan is in 2017 opnieuw vastgesteld voor 2018 tot 2020. Op 30 oktober 2018 is de Communicatie Commissie bij elkaar gekomen en heeft met de communicatieadviseur de status van de naleving van het jaarplan geëvalueerd. Hierbij is feedback gegeven door het VO over de communicatie. Daarnaast is de Communicatie Commissie per e-mail geconsulteerd inzake de verhoging van de pensioenrekenleeftijd naar 68 jaar en inzake het testen van een nieuw online instrument waarmee een deelnemer zijn of haar (toekomstige) persoonlijke financiële situatie in kaart kan brengen.

De commissie is verder niet ingeschakeld voor een reactie op uitingen naar deelnemers.

Oordeel

Het VO is positief over het inschakelen van de Communicatie Commissie op het verzoek van het VO om het VO bij de evaluatie van het communicatiejaarplan te betrekken. Een dergelijke bijeenkomst wordt voortaan standaard in de vergaderplanning van het VO opgenomen.

Het VO wenst dat de Communicatie Commissie vaker ingeschakeld gaat worden om input te leveren of te sparren bij belangrijke uitingen naar deelnemers.

Aanbevelingen

- Het VO vindt het belangrijk dat de communicatie duidelijk en helder voor iedereen blijft, zodat de boodschap die gecommuniceerd wordt ook haar doel bereikt. Hiernaar moet het bestuur altijd blijven streven.
- Als er gecommuniceerd moet worden over kortingen, dan dient het bestuur dit uiterst zorgvuldig te doen nadat de Communicatie Commissie kritisch mee heeft kunnen lezen.
- Het VO is van mening dat het bestuur zich nog meer dient in te spannen om de deelname aan de digitale communicatie naar de deelnemers te vergroten.

9.3.2.3 Financiële situatie en beleggingsbeleid

Uit het jaarverslag en de jaarrekening verneemt het VO de resultaten die behaald zijn met het beleggingsbeleid van het bestuur. Ook wordt het VO tijdens elke vergadering met het bestuur geïnformeerd over de financiële situatie. De laatste jaren is het proces rondom het jaarwerk veranderd. De voorzitters VO nemen deel aan het overleg van het jaarwerk met alle betrokkenen en deskundigen bij dit proces. Er vindt een bijeenkomst van het VO met de deskundigen plaats, een week voor de vergadering met het bestuur in juni. Ook heeft het VO de gelegenheid om met de Raad van toezicht van gedachten te wisselen over het jaarwerk. De verantwoording van de Raad van toezicht aan het VO en van het bestuur aan het VO vindt een week later plaats.

Oordeel

Het VO is positief over de wijze waarop het bestuur haar bij iedere vergadering heeft geïnformeerd over de ontwikkelingen van de financiële situatie. Ook is het VO tevreden over de strakkere aanpak van het jaarwerk en de wijze waarop het VO gelegenheid krijgt om zich hierop voor te bereiden met de deskundigen.

Het VO is enthousiast over het beleid dat het bestuur voert over maatschappelijk verantwoord beleggen. Het VO is er positief over dat BPL Pensioen de afgelopen jaren steevast in de ranking in de top 3 staat in het onderzoek van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling.

Het is positief dat de kosten van pensioenbeheer per deelnemer zijn gedaald. Dit is mede het gevolg van de toename van het deelnemersbestand, terwijl de totale kosten gelijk zijn gebleven.

Ondanks dat het bestuur alle procedures zorgvuldig in acht neemt, ontwikkelt de beleidsdekkingsgraad van BPL Pensioen zich negatief. Het VO betreurt het dat er geen toeslag kan worden toegekend en vindt het zorgelijk dat de kans op verlaging van de pensioenen toeneemt.

Aanbevelingen

- Het VO is van mening dat de koers die het bestuur zet met het maatschappelijk verantwoord beleggen verder voortgezet dient te worden.
- Het VO vraagt het bestuur om, gezien de achterblijvende resultaten, voortdurend kritisch te blijven op het beleggingsrendement. Daarbij vraagt het VO het bestuur om de doorgevoerde aanpassingen in het beleggingsbeleid continu te evalueren.
- Het VO vindt het belangrijk dat het bestuur initiatieven neemt om invloed uit te oefenen op de politiek, mogelijk via sociale partners, om het strakke keurslijf van het FTK mogelijk wat te versoepelen, dan wel andere parameters te kunnen toepassen.
- Het VO vindt het belangrijk dat het bestuur zich ervoor in blijft zetten dat de kosten voor de deelnemers laag worden gehouden.

9.3.2.4 Risicomanagement

Het VO heeft in 2018 met behulp van externe deskundigen kennis opgedaan over het wettelijk kader en de bijbehorende mogelijkheden om het risicomanagement in te richten. Het bestuur heeft het VO geïnformeerd over de overwegingen en de keuzes die zij heeft gemaakt voor de invulling van het risicomanagement.

Oordeel

Het VO heeft in 2018 nog onvoldoende beeld van het gevoerde beleid inzake risicomanagement en van het effect van de door het bestuur gemaakte keuzes. Het VO onthoudt zich daarom over 2018 van een oordeel hierover.

Verzoek

Het VO volgt graag meer, dan in het verleden, de ontwikkelingen op het gebied van het risicomanagement binnen BPL Pensioen. Ook is het VO geïnteresseerd in de stappen die BPL Pensioen zet op het gebied van IT en de beheersing van de IT-risico's.

Het VO zou graag van de Risicocommissie willen vernemen wat haar bezig houdt en wat de impact is op haar rol na implementatie van IORP II. Graag wordt het VO geïnformeerd over constatering die de Risicocommissie doet.

9.4. Oordeel van het VO over de Raad van toezicht.

De Raad van toezicht heeft in 2018 drie keer een vergadering gehad met het VO. Op 29 mei en op 5 juni stonden het jaarverslag en de jaarrekening centraal. Op 30 november stond het ontwerp jaarplan 2018 centraal.

Met een delegatie van 7 leden van het VO waaronder de beide voorzitters van het VO, heeft de commissie overleg met de Raad van toezicht. De keuze voor deze aanpak heeft het VO gemaakt om slagvaardiger met elkaar te kunnen overleggen. Bij de samenstelling van de commissie is gekeken naar een evenwichtige invulling hiervan. Terugkoppeling van deze overleggen vindt plaats door de commissie aan het VO in de vergadering van het VO die daarop volgt. Dit overleg vindt minimaal twee keer per jaar plaats. Ter voorbereiding van het jaarwerk en voorafgaand aan de laatste vergadering van het VO in het kalenderjaar waaraan de Raad van toezicht deelneemt.

Op 24 mei 2018 heeft de commissie van het VO overleg gehad met de Raad van toezicht. In dit overleg heeft de commissie het verslag over 2017 met de Raad van toezicht besproken. De commissie heeft enkele opmerkingen hierover gemaakt die de Raad van toezicht heeft verwerkt in het verslag. Daarnaast is het Plan van Aanpak voor 2018 besproken. De achterstand die de Raad van toezicht had is ingelopen.

De Raad van toezicht heeft verantwoording afgelegd aan het VO over het verslag en de bevindingen in de vergadering van het VO op 5 juni 2018.

Zoals opgenomen in paragraaf 3.2.1 (Governance) zijn er twee benoemingen geweest in de Raad van toezicht op voordracht door het VO. Dit betrof de benoeming van de heer Westhoff, die is tot ons grote verdriet is overleden op 4 april 2019. Hij was na het vertrek van de heer Smolenaers per 1 juli 2018 op voordracht door het VO in de Raad van toezicht benoemd. In 2018 is er nog een voordracht door het VO geweest. Dit was de voordracht van de heer Duijzer, die door het bestuur herbenoemd.

Oordeel

Het VO is positief over het functioneren van de Raad van toezicht. Ook is het VO positief over de toename in de communicatie met de Raad van toezicht. Er heerst een open sfeer in de overleggen met de Raad van toezicht. Het stemt het VO tevreden dat de Raad van toezicht nu op schema is met het Plan van Aanpak en tijdig een verslag aanlevert over het voorgaande jaar.

Aanbevelingen

- Het VO heeft als aanbeveling voor de Raad van toezicht om de financiële situatie kritisch te blijven monitoren.
- Een andere aanbeveling aan de Raad van toezicht is om toe te zien hoe het bestuur de continuïteit van een kwalitatief goed bestuur en bestuurlijke commissies waarborgt om zodoende toekomstbestendig te zijn.

Het VO vertrouwt erop dat de samenwerking met de Raad van toezicht open en constructief blijft en dat beide organen het bestuur blijven versterken.

4 juni 2019

Namens het VO,

Jacqueline Tuinenga
Werkgeversvoorzitter

Rob Bekker
Werknemersvoorzitter

9.5 Reactie van het bestuur

Het bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor haar betrokkenheid, inzet en werkzaamheden. Met belangstelling is kennisgenomen van het oordeel. Onderstaand geeft het bestuur zijn reactie.

Governance

Het bestuur neemt graag de aanbevelingen over om het Verantwoordingsorgaan op dezelfde wijze te blijven informeren en te betrekken bij de ontwikkelingen. Het bestuur streeft er naar om de contactmomenten tussen het bestuur en het Verantwoordingsorgaan te intensiveren. Uiteraard zal het bestuur ook de continuïteit en kwaliteit bewaken bij de invulling van de bestuurszetels. Het bestuur draagt zorg voor een zorgvuldige implementatie van IORP II.

Communicatiebeleid

Het bestuur blijft streven naar en zich inzetten voor heldere en duidelijke communicatie. Het bestuur zal het Verantwoordingsorgaan betrekken bij de zorgvuldige communicatie over het verlagen van pensioenen, mocht het zo ver komen.

Financiële situatie en beleggingsbeleid

Het bestuur is verheugd met het positieve oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het beleid rond maatschappelijk verantwoord beleggen en zal dit ook in de komende jaren verder uitbouwen. Daarbij zal het bestuur uiteraard voortdurend kritisch blijven op de beleggingsresultaten, ook in relatie tot de vermogensbeheerkosten, en de doorgevoerde aanpassingen in het beleggingsbeleid evalueren. Het bestuur zal via de bij BPL Pensioen betrokken sociale partners en de Pensioenfederatie haar invloed proberen uit te oefenen op de besluitvorming rond de stelselwijziging.

Risicomanagement

Het bestuur neemt kennis van het onthouden van het Verantwoordingsorgaan van een oordeel over risicomanagement. Het bestuur zal het Verantwoordingsorgaan informeren over het gevoerde beleid inzake risicomanagement en het effect van de gemaakte keuzes. Het bestuur zal het Verantwoordingsorgaan informeren over de ontwikkelingen op het gebied van risicomanagement binnen het fonds, de stappen die gezet worden op het gebied van IT en de beheersing van de IT-risico's en over de organisatie inrichting naar aanleiding van de implementatie van IORP II.

10

Jaarrekening 2018

10.1 Balans per 31 december 2018

(na resultaatbestemming) bedragen x € 1.000

		31-12-2018	31-12-2017
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)		
Vastgoedbeleggingen		2.397.300	2.109.712
Aandelen		6.136.713	6.430.852
Vastrentende waarden		7.647.517	7.556.191
Derivaten		490.356	623.856
Overige beleggingen		842.031	670.376
		<u>17.513.917</u>	<u>17.390.987</u>
Beleggingen voor risico deelnemers	(2)	32	3
Beleggingen VPL GFI	(3)	34.224	29.123
Vorderingen en overlopende activa	(4)	206.655	193.962
Overige activa	(5)	83.951	90.503
TOTAAL ACTIVA		<u>17.838.779</u>	<u>17.704.578</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(6)	-528.828	446.128
Technische voorzieningen	(7)	17.402.364	16.291.055
Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers	(8)	32	3
Langlopende schulden	(9)	543.484	529.898
Overige schulden en overlopende passiva	(10)	421.727	437.494
TOTAAL PASSIVA		<u>17.838.779</u>	<u>17.704.578</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 86.

10.2 Staat van baten en lasten

bedragen x € 1.000

		2018		2017	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(11)		489.728		459.663
Premiebijdragen risico deelnemers	(12)		33		5
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(13)		-126.970		1.004.581
Beleggingsresultaten risico deelnemers	(14)		-4		0
Overige baten	(15)		1.759		1.609
Totaal baten			364.546		1.465.858
Lasten					
Pensioenuitkeringen	(16)		295.154		282.908
Pensioenuitvoeringskosten	(17)		20.095		20.081
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	(18)				
- Pensioenopbouw		607.422		589.008	
- Rentetoevoeging		-42.378		-35.091	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-296.488		-287.608	
- Wijziging marktrente		872.915		-226.803	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		90.804		-1.092	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		10.655		54.581	
- Wijziging actuariële uitgangspunten (wijziging regeling)		-131.621		54.655	
- Overig		0		84.151	
			1.111.309		231.801
Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	(19)		29		3
Saldo overdracht van rechten	(20)		-88.217		-3.822
Overige lasten	(21)		1.132		495
Totaal lasten			1.339.502		531.466
Saldo van baten en lasten			-974.956		934.392
Bestemming van het saldo van baten en lasten					
Algemene reserve			-1.046.477		728.149
Beleggingsreserve			66.980		199.150
Reserve tijdelijk partnerpensioen			4.541		7.093
			-974.956		934.392

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 108.

10.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Bedragen x € 1.000	2018		2017	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	496.127		455.688	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	27.070		2.034	
Overig	277		0	
		523.474		457.722
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-293.461		-280.746	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-51.342		-503	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-18.263		-20.588	
Overige uitgaven	0		-792	
		-363.066		-302.629
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		160.408		155.093
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	457.097		569.267	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	34.081.730		29.930.717	
Collectieve waardeoverdracht	108.239		20.749	
		34.647.066		30.520.733
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-34.787.697		-30.649.825	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-26.329		-22.282	
		-34.814.026		-30.672.107
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-166.960		-151.374
Netto kasstroom		-6.552		3.719
Mutatie liquide middelen		-6.552		3.719
Samenstelling geldmiddelen		2018		2017
		€		€
Liquide middelen primo boekjaar (5)		90.503		86.784
Liquide middelen ultimo boekjaar (5)		83.951		90.503
Waarvan:				
Voor risico pensioenfonds		83.951		90.503
Voor risico deelnemers		0		0

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 86.

10.4 Toelichting op de jaarrekening

10.4.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting BPL Pensioen (hierna 'het pensioenfonds') is statutair gevestigd te Woerden en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41149285.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Daarnaast verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen. Het bestuur heeft op 20 juni 2019 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

10.4.2 Grondslagen

Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2018	Gemiddeld 2018	31 december 2017	Gemiddeld 2017
GBP	0,8976	0,8926	0,8876	0,8706
JPY	125,4207	130,3454	135,2701	129,1454
NOK	9,8988	9,8603	9,8217	9,4503
USD	1,1432	1,1720	1,2008	1,1277

Reglementswijziging

Pensioenleeftijd 68

Per 1 januari 2018 is de pensioenleeftijd verhoogd naar 68 jaar. Als gevolg van de verhoogde pensioenleeftijd is ultimo 2017 rekening gehouden met een stijging van de technische voorziening met € 5,1 mln. (effect dekkingsgraad 0,1%-punt negatief). De daadwerkelijke stijging van de technische voorziening bedraagt € 16,9 mln. Hierdoor ontstaat in 2018 een negatief resultaat op de voorziening pensioenverplichtingen van 11,8 mln. (effect dekkingsgraad 0,1%-punt negatief).

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa/passiva of rechten en verplichtingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

AG Prognosetafel

In 2018 heeft het actuariële genootschap nieuwe sterfteveronderstellingen gepubliceerd (AG prognosetafel). Het bestuur heeft besloten de pensioenverplichtingen te waarderen met toepassing van deze veronderstellingen. De impact van deze wijziging zorgt voor een verlaging van de technische voorziening met € 193,8 mln. De invloed op de actuele dekkingsgraad is een verhoging met 1,3%-punt.

Opslag excassokosten

Per ultimo 2018 heeft het pensioenfonds de opslag voor excassokosten verhoogd van 2% naar 2,3%. De impact van deze wijziging

zorgt voor een verhoging van de technische voorziening met € 50,4 mln. De invloed op de actuele dekkingsgraad is een verlaging met 0,3%-punt.

Dekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen op de totale technische voorziening (inclusief voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers) zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad is berekend door de beleidsdekkingsgraad te delen op de Toekomst Bestendig Indexatie grens (TBI-grens).

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde. Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

Reële waarde

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waarde berekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op taxatiewaarde. De taxaties worden verricht door onafhankelijke deskundigen. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Onroerend goed in ontwikkeling wordt gewaardeerd op basis van gedane uitgaven, inclusief bouwrente, waarbij wordt getoetst of die uitgaven tot waarde wijzigingen leiden. Na oplevering worden (her)ontwikkelde objecten naar reële waarde gewaardeerd.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Van ter beurze genoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Van ter beurze genoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen voor risico van het pensioenfonds worden aangehouden.

Beleggingen VPL GFI

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen VPL zijn gelijk aan die voor de beleggingen voor risico van het pensioenfonds worden aangehouden.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen zijn tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Daarnaast zijn hieronder opgenomen liquide middelen aangehouden voor beleggingsdoeleinden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Algemene reserve

De algemene reserve wordt gevoed door het resultaat, nadat de beleggingsreserve, de reserve tijdelijk partnerpensioen en de bestemmingsreserve voortzetting pensioenopbouw op het juiste niveau zijn gebracht.

Beleggingsreserve

De beleggingsreserve is gelijk aan het vereist eigen vermogen verminderd met het minimum vereist eigen vermogen. Op deze wijze

wordt bewerkstelligd dat de beleggingsreserve minimaal gelijk is aan de reserves, die een pensioenfondsfonds moet aanhouden voor beleggingsrisico's in het FTK.

Reserve tijdelijk partnerpensioen

Aan de reserve tijdelijk partnerpensioen wordt toegevoegd/onttrokken het verschil tussen enerzijds de ANW-hiaatpremie en toegerekende interest en anderzijds de toevoeging aan de ANW-hiaatvoorziening, de toegerekende administratiekosten en de verrichte ANW-hiaatuitkeringen.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-antecondities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De TV wordt berekend als de contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenen inclusief de eventueel op 1 januari daaropvolgend toe te kennen verhoging in verband met toeslagverlening;
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt de TV voor het arbeidsongeschikte deel berekend als de contante waarde van de op de pensioendatum in uitzicht gestelde pensioenen bij een tot die datum voortgezette pensioenopbouw;
- Voor mannen en vrouwen is gebruik gemaakt van de door het AG gepubliceerde prognosetafel 2018. Om rekening te houden met het gegeven dat de fonds populatie af kan wijken van de totale populatie waarop de prognosetafel is gebaseerd, is een leeftijdsafhankelijke correctiefactor op de sterftekansen toegepast. De correctiefactoren zijn gebaseerd op het Mercer-model 2016. De curve hanteert fondsspecifieke correctiefactoren voor de mannelijke populatie vanaf 55 jaar. Voor de totale vrouwelijke populatie en de mannelijke populatie tot en met 55 jaar worden de correctiefactoren gebaseerd op het gemiddelde van de inkomensklassen 'Midden' en 'Hoog-Midden'. Voor de mannelijke populatie is er geïnterpoleerd tussen 52 tot en met 55 jaar om de inkomensafhankelijke correctiefactoren te laten aansluiten bij de fondsspecifieke correctiefactoren;
- De leeftijd op balansdatum is gelijk aan de reglementaire pensioenleeftijd verminderd met de toekomstige duur. De leeftijd en duur worden in maanden nauwkeurig vastgesteld;
- Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is gedurende 2018 niet gewijzigd. Voor de vrouwelijke deelnemer wordt verondersteld dat zij een 1 jaar oudere partner heeft. Voor de mannelijke deelnemers wordt verondersteld dat hij een 3 jaar jongere partner heeft;
- De reservering voor partnerpensioen geschiedt op basis van onbepaalde partner. De partnerfrequenties zijn gebaseerd op CBS 2016. Van 60 jaar tot de pensioenleeftijd geldt een gehuwdheidsfrequentie van 100%. Na pensioendatum vindt reservering plaats volgens het bepaalde partner systeem;
- Voor uitgesteld wezenpensioen wordt een opslag van 3% gehanteerd van de TV van uitgesteld nabestaandenpensioen bij uitgesteld ouderdompensioen;
- Per eind 2018 is voor toekomstige excassokosten 2,3% van de netto TV opgenomen (2017 2,0%);

- Als rekenrente voor de TV wordt gehanteerd de rentetermijnstructuur per 31-12-2018 zoals die door DNB is gepubliceerd;
- Er is een voorziening voor overlijdensuitkeringen aangehouden voor actieven, slapers en de gepensioneerden met een partner. Dit betreft een uitkering aan de nabestaande van 2 maal het maandbedrag van het ouderdomspensioen of het arbeidsongeschiktheidspensioen; en

Bij de bepaling van de toekomstige pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt rekening gehouden met een jaarlijkse verhoging van 2,5% van de pensioengrondslag en een jaarlijkse revalidatie van 1%.

Voorzieningen voor risico van deelnemers

De waardering van de voorzieningen voor risico van deelnemers wordt bepaald door de waardering van de tegenover deze voorzieningen aangehouden beleggingen.

Langlopende schulden

De VPL-middelen zijn verantwoord als een langlopende schuld en zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, met toerekening van jaarlijks rendement.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (voor risico pensioenfonds)

Onder premiebijdragen voor risico pensioenfonds wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Eventuele opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Premiebijdragen risico deelnemers

Dit betreft ontvangen (vrijwillige spaar) bijdragen van deelnemers in het kader van de beschikbare-premieregeling. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan welke bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Beleggingsresultaten risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Indexering en overige toeslagen

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de stijging van het CBS- consumentenprijsindexcijfer (CPI). De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,26% negatief (2017: 0,22% negatief), op basis van de éénjaarsrente van de RTS aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten (wijziging regeling)

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorziening voor risico deelnemers.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De liquide middelen primo en ultimo boekjaar bestaan uit liquide middelen op de bankrekening van het pensioenfonds en beleggingsliquiditeiten.

10.5 Toelichting op de balans per 31 december 2018

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfondsen

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2018	2.109.712	6.430.852	7.556.191	367.553	670.376	17.134.684
Aankopen	165.504	2.970.676	4.701.717	24.448.750	2.501.050	34.787.697
Verkopen	-107.822	-2.637.985	-4.523.111	-24.467.689	-2.337.849	-34.074.456
Herwaardering	229.906	-626.830	-87.280	-93.148	8.454	-568.898
Stand per 31 december 2018	2.397.300	6.136.713	7.647.517	255.466	842.031	17.279.027
Schuldpositie derivaten (credit)						234.890
						17.513.917

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2017	2.019.645	5.701.439	7.109.584	499.816	452.926	15.783.410
Aankopen	178.626	3.808.478	4.253.788	19.628.075	2.780.860	30.649.827
Verkopen	-235.888	-3.565.568	-3.736.622	-19.815.492	-2.597.483	-29.951.053
Herwaardering	145.898	488.139	-70.559	55.154	34.073	652.705
Overige mutaties	1.431	-1.636	0	0	0	-205
Stand per 31 december 2017	2.109.712	6.430.852	7.556.191	367.553	670.376	17.134.684
Schuldpositie derivaten (credit)						256.303
						17.390.987

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Directe vastgoedbeleggingen	1.849.426	1.694.421
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijnde participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	346.542	291.439
Vastgoedbeleggingen in ontwikkeling	201.332	123.852
	<u>2.397.300</u>	<u>2.109.712</u>

Gedurende het boekjaar is 100,0% (2017: 100,0%) van het direct vastgoed getaxeerd door onafhankelijke beëdigde taxateurs.

Deze taxaties vinden jaarlijks plaats.

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Aandelen		
Beursgenoteerde aandelen	4.931.287	5.130.496
Private equity	27.573	38.604
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	1.177.853	1.261.752
	<u>6.136.713</u>	<u>6.430.852</u>

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Vastrentende waarden		
Staatsobligaties	3.547.452	3.505.739
Hypothecaire leningen	20	21
Leningen op schuldbekentenis	3.251	4.631
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	1.909.397	1.840.896
Covered fondsen	675.670	669.476
Obligatiebeleggingen	1.466.215	1.497.123
Inflation linked bonds	3.803	975
Overige	41.709	37.330
	<u>7.647.517</u>	<u>7.556.191</u>

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Derivaten		
Valutaderivaten	7.306	42.556
Rentederivaten	483.050	581.300
	<u>490.356</u>	<u>623.856</u>

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Overige beleggingen		
Infrastructuur	91.810	124.505
Beleggingsfondsen (Geldmarktfondsen)	750.221	545.871
	842.031	670.376

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen.

Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2018					
Vastgoedbeleggingen	185.558	2.050.187	0	161.555	2.397.300
Aandelen	4.931.312	0	0	1.205.401	6.136.713
Vastrentende waarden	6.178.031	0	818.198	651.288	7.647.517
Derivaten	0	0	255.466	0	255.466
Overige beleggingen	0	0	0	842.031	842.031
	<u>11.294.901</u>	<u>2.050.187</u>	<u>1.073.664</u>	<u>2.860.275</u>	<u>17.279.027</u>

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2017					
Vastgoedbeleggingen	137.629	1.817.776	0	154.307	2.109.712
Aandelen	5.130.497	0	0	1.300.355	6.430.852
Vastrentende waarden	6.054.417	0	640.479	861.295	7.556.191
Derivaten	0	0	367.553	0	367.553
Overige beleggingen	0	0	0	670.376	670.376
	<u>11.322.543</u>	<u>1.817.776</u>	<u>1.008.032</u>	<u>2.986.333</u>	<u>17.134.684</u>

- De categorie 'Genoteerde marktprijzen' bevat beleggingen waarvan de waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.
- De categorie 'Onafhankelijke taxaties' betreft beleggingen die gewaardeerd zijn met waarderingmodellen zonder gebruik te maken van waarneembare marktdata.
- Bij de 'NCW berekening' is de actuele waarde vastgesteld aan de hand van waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Andere methode' betreft de waarde waartegen de aandelen hierin kunnen worden verhandeld (intrinsieke waarde).

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
2. Beleggingen voor risico deelnemers		
Aandelen	24	2
Vastrentende waarden	8	1
	<u>32</u>	<u>3</u>

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
3. Beleggingen VPL GFI		
Nog te verrekenen met beleggingsdepot	1.235	80
Beleggingen VPL GFI	32.989	29.043
	<u>34.224</u>	<u>29.123</u>

De beleggingen uit hoofde van de VPL-regeling van de GFI-populatie is overgenomen vanuit de collectieve waardeoverdracht. Het betreft een separaat aangehouden beleggingsportefeuille die wordt beheerd door Aegon.

Ultimo 2018 is een post nog te verrekenen met het beleggingsdepot, doordat de laatste VPL-premieoplegging over 2018 in februari 2019 volledig heeft plaatsgevonden en doordat de koopsommen voor de inkoop van rechten in februari 2019 definitief zijn vastgesteld. Hierdoor is de afdracht naar het depot opnieuw bepaald en is ultimo jaar sprake van een vordering van € 1.235 duizend. In deze vordering van € 1.235 duizend zit ook een correctie verwerkt voor de solvabiliteitsopslag van de inkoopsommen over de boekjaren 2015-2016 van € 654 duizend.

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
4. Vorderingen en overlopende activa		
Premievordering werkgevers	91.675	85.308
Vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten	4.208	0
Beleggingsdebiteuren	108.343	102.899
Overige vorderingen en overlopende activa	2.429	5.755
	<u>206.655</u>	<u>193.962</u>

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar. Het saldo onder vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten betreft een vordering op Norit voor het resterende deel van de collectieve waardeoverdracht.

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Vordering op de werkgever(s)		
Vorderingen op werkgever(s)	92.010	85.652
Voorziening dubieuze debiteuren	-335	-344
	<u>91.675</u>	<u>85.308</u>

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Beleggingsdebiteuren		
Te ontvangen dividend	8.409	7.189
Lopende interest	82.390	83.150
Te vorderen dividend- en couponbelasting	3.666	2.675
Huurpenningen	1.499	1.381
Overige	12.379	8.504
	<u>108.343</u>	<u>102.899</u>

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
5. Overige activa		
Liquide middelen	20.348	22.709
Beleggingsliquiditeiten	63.603	67.794
	<u>83.951</u>	<u>90.503</u>

De liquiditeiten staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

6. Stichtingskapitaal en reserves

	Algemene reserve	Beleggingsreserve	Reserve tijdelijk partnerpensioen	Totaal
Stand per 1 januari 2017	-3.389.231	2.877.989	22.978	-488.264
Bestemming van saldo baten en lasten	728.149	199.150	7.093	934.392
Stand per 1 januari 2018	-2.661.082	3.077.139	30.071	446.128
Bestemming van saldo baten en lasten	-1.046.477	66.980	4.541	-974.956
Stand per 31 december 2018	<u>-3.707.559</u>	<u>3.144.119</u>	<u>34.612</u>	<u>-528.828</u>

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	2018	2017
	%	%
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	97,0	102,7
Reële dekkingsgraad	82,7	81,6
Beleidsdekkingsgraad	102,1	101,4

In bovenstaand overzicht met dekkingsgraden is bij de bepaling het aanwezig vermogen bepaald met inbegrip van alle componenten die deel uitmaken van het eigen vermogen.

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen door de totale technische voorziening (inclusief voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers) zoals opgenomen in de balans.

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruikgemaakt van het standaard model van DNB. Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	-528.828	446.128
Minimaal vereist eigen vermogen	751.784	700.516
Vereist eigen vermogen	3.863.229	3.777.655

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan als gevolg hiervan worden gekarakteriseerd als dekkingstekort.

Per 31 december 2018 is sprake van een tekort: de beleidsdekkingsgraad (102,1%) is lager dan het vereiste eigen vermogen (104,3%). Daarom heeft het pensioenfonds in 2019 een herstelplan ingediend bij de toezichthouder. Deze heeft het herstelplan goedgekeurd. Doel van het herstelplan is om aan te tonen dat de beleidsdekkingsgraad (binnen 10 jaar) zich ten minste op het niveau van het minimaal vereist eigen vermogen en vereist eigen vermogen bevindt.

Het pensioenfonds moet een kortingsmaatregel treffen in de situatie dat de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op zes achtereenvolgende meetmomenten lager is dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Daarnaast moet de actuele dekkingsgraad op dat moment eveneens lager zijn dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Een degelijke maatregel zou voor het eerst per 31 december 2020 van toepassing kunnen zijn. Het eerste meetmoment (meetmomenten zijn jaarlijks ultimo jaar) dat de beleidsdekkingsgraad lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen was 31 december 2015.

Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het pensioenfonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het negatieve saldo van de staat van baten en lasten is als volgt toegevoegd aan de algemene reserve:

Algemene reserve	-1.046.477
Beleggingsreserve	66.980
Reserve tijdelijk partnerpensioen	4.541

7. Technische voorzieningen

	2018	2017
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	16.291.055	16.059.254
Pensioenopbouw	607.422	589.008
Rentetoevoeging	-42.378	-35.091
Ottrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-296.488	-287.608
Wijziging marktrente	872.915	-226.803
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	90.804	-1.092
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	10.655	54.581
Wijziging actuariële uitgangspunten	-131.621	54.655
Overig	0	84.151
Stand einde boekjaar	17.402.364	16.291.055

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddelde discontovoet 1,48% (2017: 1,61%). De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds heeft een langlopend karakter. De duration van de verplichtingen bedraagt 22,7 (2017: 22,5).

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,26% negatief (2017: 0,22% negatief), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

De RTS ultimo 2018 ligt onder de RTS ultimo 2017. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2018 met circa 0,13%-punt gedaald, wat leidt tot een toename van de voorziening en dus tot een negatief resultaat.

Wijziging actuariële uitgangspunten

AG Prognosetafel

In 2018 heeft het actuarieel genootschap nieuwe sterfteveronderstellingen gepubliceerd (AG prognosetafel). Het bestuur heeft besloten de pensioenverplichtingen te waarderen met toepassing van deze veronderstellingen. De impact van deze wijziging zorgt voor een verlaging van de technische voorziening met € 193,8 mln. De invloed op de actuele dekkingsgraad is een verhoging met 1,3%-punt.

Opslag excassokosten

Per ultimo 2018 heeft het pensioenfonds de opslag voor excassokosten verhoogd van 2% naar 2,3%. De impact van deze wijziging zorgt voor een verhoging van de technische voorziening met € 50,4 mln. De invloed op de actuele dekkingsgraad is een verlaging met 0,3%-punt.

Pensioenleeftijd 68

Per 1 januari 2018 is de pensioenleeftijd verhoogd naar 68 jaar. Als gevolg van de verhoogde pensioenleeftijd is ultimo 2017 rekening gehouden met een stijging van de technische voorziening met € 5,1 mln. (effect dekkingsgraad 0,1%-punt negatief). De daadwerkelijke stijging van de technische voorziening bedraagt € 16,9 mln. Hierdoor ontstaat in 2018 een negatief resultaat op de voorziening pensioenverplichtingen van 11,8 mln. (effect dekkingsgraad 0,1%-punt negatief).

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

	2018	2017
	€	€
Toevoeging aan de technische voorzieningen	140.203	-354
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-49.399	-738
	<u>90.804</u>	<u>-1.092</u>

De toevoeging aan de technische voorzieningen bestaat voor € 107,9 mln. uit de collectieve waardeoverdracht van de opgebouwde pensioenaanspraken bij Pensioenfonds Norit en voor € 6,2 mln. uit de collectieve waardeoverdracht van ADM opgebouwde pensioenaanspraken.

<i>Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen</i>	2018	2017
	€	€
Resultaat op kanssystemen:		
Sterfte	-23.129	-7.158
Arbeidsongeschiktheid	-1.642	31.253
Mutaties	35.426	30.486
	<u>10.655</u>	<u>54.581</u>

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2018		2017	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	7.992.706	116.437	7.381.850	111.809
Gepensioneerden	4.279.983	68.262	4.096.840	67.245
Slapers	5.129.707	488.109	4.812.368	479.820
Voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>17.402.396</u>	<u>672.808</u>	<u>16.291.058</u>	<u>658.874</u>

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling is te kenmerken als middellood op basis van een uitkeringsovereenkomst. De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar voor de pensioenen die vanaf 1 januari 2013 worden opgebouwd. De pensioenen opgebouwd voorafgaand aan deze datum hadden een (richt)leeftijd van 65 jaar en zijn actuariael herrekend naar 67 jaar. De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar voor de pensioenen die vanaf 1 januari 2018 worden opgebouwd. De opgebouwde pensioenen voorafgaand aan 1 januari 2018 zijn actuariael herrekend naar 68 jaar.

Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedraagt in 2018 1,875%.

Geboren tussen 1950 en 1965

Voor deelnemers die op 31 december 2006 en 1 januari 2007 deelnamen aan de pensioenregeling, geboren zijn tussen 1950 en 1965 en tot en met 31 december 2021 of de pensioendatum (als die eerder is) deelnemer blijven, wordt extra pensioen ingekocht. Sociale partners in de sector beogen hiermee dat de in aanmerking gekomen deelnemers 2 tot 3 jaar eerder met pensioen kunnen dan de voor hen geldende AOW-leeftijd. De inkoop van het extra pensioen vindt plaats op 31 december 2021 of, als de deelnemer eerder met pensioen gaat, op de eerdere pensioendatum. Dit is een voorwaardelijke toezegging, die pas onvoorwaardelijk wordt als de aanspraken zijn gefinancierd.

Voor deelnemers in de Groenten- en Fruitverwerkende Industrie (GFI) bestaat ook een dergelijke regeling. Dit geldt voor deelnemers geboren tussen 1950 en 1980 die onafgebroken in de sector blijven tot ultimo 2020 of tot pensionering.

Premievrijstelling

Als de deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een premievrije opbouw. De premievrijstellingsregeling bij arbeidsongeschiktheid die gold vóór 1 januari 2006 is voor bestaande gevallen gehandhaafd. Wanneer een deelnemer een loongerelateerde WW-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in premievrije opbouw gedurende maximaal een half jaar.

Daarnaast bestaan een tweetal vrijwillige excedentregelingen voor pensioenopbouw boven het maximumsalaris van de basisregeling. Dit betreft de excedentmiddelloodregeling en de excedentpremieregeling. Voor de excedentmiddelloodregeling geldt een opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen van 1,875% en een actuariële premie. De excedentpremieregeling is voor risico van de deelnemer. De premie inleg is gebaseerd op een leeftijdsafhankelijke staffel.

Toeslagverlening

De indexatiemaatstaf is de prijsinflatie, die wordt gecorrigeerd voor effecten van belastingen en accijns. Het beleid is gebaseerd op de wijze waarop het FTK indexatie toestaat. Dat betekent dat er gedeeltelijk wordt geïndexeerd als de beleidsdekkingsgraad hoger

is dan 110%. Volledige indexatie wordt toegekend als de dekkingsgraad voldoende hoog is om de indexatie langdurig volledig te kunnen toekennen. Bij de huidige rente is dit mogelijk bij een dekkingsgraad van 123,8%. Tussen een dekkingsgraad van 110% en 123,8% wordt een pro rata indexatie toegekend. Het pensioenfonds heeft ook in 2018 niet kunnen indexeren.

Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre het de pensioenrechten en pensioenaanspraken daadwerkelijk verhoogt. Het pensioenfonds verleent alleen een toeslag voor zover de beschikbare middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Het pensioenfonds financiert de toeslagverlening uit beleggingsrendementen. In 2018 heeft het pensioenfonds besloten om evenals in 2017 geen toeslag te verlenen. Voor komende jaren wordt geen toeslagverlening verwacht.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. De grens waarbij inhaaltoeslagen toegekend kunnen worden is in de ABTN in een staffel opgenomen. Er is een gemiddelde dekkingsgraad nodig die hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in de jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen. De CPI in 2019 is 1,5%; daarom is de volledige toeslagverlening in 2019 1,5%.

Voor de actieve deelnemers en pensioengerechtigden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Actieve deelnemers				
2010	0,10	0,10	-	-
2011	1,40	-	1,40	1,40
2012	2,50	-	2,50	3,94
2013	2,10	-	2,10	6,12
2014	1,10	-	1,10	7,28
2015	0,60	-	0,60	7,93
2016	0,30	-	0,30	8,25
2017	-	-	-	8,25
2018	1,50	-	1,50	9,88
2019	1,50	-	1,50	11,52

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

8. Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

De pensioenregeling voor risico deelnemers is een beschikbare-premieregeling (premieovereenkomst). De regeling is bedoeld voor deelnemers met een salaris boven de maximale pensioengrondslag in de middelloonregeling die over dit meerdere ook pensioen wensen op te bouwen (excedentregeling).

De premie is gebaseerd op een leeftijdsafhankelijke staffel. Het pensioenfonds ontvangt jaarlijks de premie van de werkgever. Van de ingelegde premie worden kosten ingehouden die € 2,50 per maand bedragen.

De hoogte van de beleggingsrendementen (en daarmee het te bereiken eindkapitaal) is naast de premie afhankelijk van het door de deelnemer geselecteerde beleggingsprofiel en de binnen dit profiel aangekochte beleggingen. Het uiteindelijk te bereiken kapitaal is hiermee onzeker en volledig voor risico van de deelnemer.

Op pensioenleeftijd heeft de deelnemer de mogelijkheid (dan wel plicht) om op basis van het tot dan toe opgebouwde kapitaal (aanvullend) pensioen in te kopen bij het pensioenfonds. Tussentijds opnemen van het kapitaal anders dan door middel van een waardeoverdracht is niet mogelijk.

	2018	2017
	€	€
Verloop voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers		
Stand per begin boekjaar	3	0
Inleg en stortingen	33	5
Uitkeringen en onttrekkingen	0	-2
Beleggingsresultaten risico deelnemers	-4	0
	<u>32</u>	<u>3</u>

9. Langlopende schulden

Conform de richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving, richtlijn RJ 610.270, worden ontvangen, maar nog niet aangewende middelen uit hoofde van VPL verantwoord als verplichting, langlopende schuld.

BPL Pensioen kent twee VPL-regelingen: de BPL Pensioen regeling en de regeling van de GFI-populatie. Voor beide regelingen geldt, dat de ontvangen middelen vanuit de premiebaten direct worden toegevoegd aan de langlopende schuld. Bij inkoop van de rechten wordt de inkoopsum (en hiermee de vrijval uit de langlopende schuld) als separate post onder de overige premiebaten verantwoord.

Voor de VPL-regeling van BPL Pensioen geldt dat eventuele beleggingsresultaten inzake VPL direct worden toegevoegd aan de langlopende schuld vanuit het fondsrendement. De VPL-middelen van de GFI-populatie worden belegd in een separaat depot bij Aegon.

Premies

De jaarlijkse dotatie aan de VPL-verplichting, die onderdeel is van de geheven doorsneepremie, wordt ex-ante vastgesteld en bedraagt in 2018 € 35.669 duizend (2017: € 34.174 duizend). Deze dotatie is vastgesteld als het totaal aan de daartoe bestemde premies, zijnde 1,25% van het brutoloon Bedrijfstakregelingen (BTER) loon. De premie van de GFI populatie bedraagt 5,4% van het salaris volgens de GFI-definitie en bedraagt in 2018 € 4.502 duizend (2017: € 4.304 duizend). De premie wordt gestort in een depot bij Aegon.

Rendementstoerekening beleggingsresultaat VPL-regeling BPL Pensioen

Jaarlijks wordt op basis van hetgeen is vastgelegd in de overeenkomst met de sociale partners rendement aan de VPL verplichting toegevoegd, gelijk aan het gemiddelde fondsrendement (inclusief hedge-resultaat) over het boekjaar. De rendementstoevoeging over het jaar 2018 is gelijk aan € -2.938 duizend, namelijk -0,6% (2017: € 31.037 duizend, 6, 7%).

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Schuld uit hoofde van VPL-regeling BPL Pensioen	509.260	500.775
Schuld uit hoofde van VPL GFI-populatie	34.224	29.123
	<u>543.484</u>	<u>529.898</u>

	2018	2017
	€	€
Schuld uit hoofde van VPL-regeling BPL Pensioen		
Stand per begin boekjaar	500.775	462.237
Dotatie inzake premies	35.669	34.174
Rendement	-2.938	31.037
Toekenning VPL-aanspraken	-24.246	-26.673
	<u>509.260</u>	<u>500.775</u>

	2018	2017
	€	€
Schuld uit hoofde van VPL GFI-populatie		
Stand per begin boekjaar	29.123	29.606
Dotatie inzake premies	4.502	4.304
Rendement	2.173	-2.468
Correctie solvabiliteitsopslag over de inkoopsum 2015-2016	653	0
Toekenning VPL-aanspraken	-2.227	-2.319
	<u>34.224</u>	<u>29.123</u>

Voor beide VPL-regelingen geldt dat de toekenningen van de VPL-aanspraken met ingang van voorgaand boekjaar berekend zijn met een solvabiliteitsopslag gelijk aan het MVEV. Daarvoor werd een solvabiliteitsopslag gehanteerd gelijk aan het VEV. Dit heeft een verlagend effect op de koopsom van de toegekende VPL-aanspraken.

Voor de VPL GFI-populatie is de toekenningen van de VPL-aanspraken over 2015 en 2016 nu ook (net als voor 2017 en 2018) berekend met een solvabiliteitsopslag gelijk aan het MVEV (was op basis van het VEV). Dit heeft geleid tot een correctie van € 653 duizend en is gefinancierd uit het resultaat van het pensioenfonds over 2018.

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
10. Overige schulden en overlopende passiva		
Crediteuren	700	91
Pensioenuitkeringen	739	851
Derivaten	234.890	256.303
Beleggingscrediteuren	162.609	160.380
Belastingen en premies sociale verzekeringen	5.911	5.108
Premiecrediteuren	317	312
Correctie ambtshalve premieoplegging	6.694	6.580
Overige schulden en overlopende passiva	9.867	7.869
	<u>421.727</u>	<u>437.494</u>

De post crediteuren bestaat voornamelijk uit een nog te betalen vergoeding aan de toezichthouders (DNB € 600 duizend en AFM € 82 duizend).

De post 'Overige schulden en overlopende passiva' bestaat voornamelijk uit een raming voor nog te betalen kosten 2018 (€ 3,2 mln.), afkoop klein pensioen (€ 5,2 mln.) en nog af te storten gelden met betrekking tot de VPL GFI populatie (€ 1,3 mln.).

De ambtshalve opgelegde premies over 2018 zijn verantwoord onder de premiebaten. Voor een gedeelte van de ambtshalve opgelegde premies (€ 114 duizend) staat geen opbouw tegenover. Hiervoor is een correctie ambtshalve premieoplegging opgenomen op de balans.

De schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, met uitzondering van de derivaten.

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Beleggingscrediteuren		
Nog af te wikkelen transacties	8.355	103.340
Huurpenningen	2.173	1.410
Overige	152.081	55.630
	<u>162.609</u>	<u>160.380</u>

10.6 Risicobeheer

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaaarde van de pensioenverplichtingen.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's.

Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid; en
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vinden plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's. De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid is gebruikgemaakt van derivaten.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2018	2017
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	102,7	97,0
Premie	-1,0	-1,0
Uitkering	0,1	-0,1
Toeslagverlening	-	-
Korting van aanspraken en rechten	-	-
Beleggingsrendementen (inclusief renteaftrekking)	-0,5	6,4
Wijziging rentetermijnstructuur	-5,2	1,3
Wijziging rentetermijnstructuur - UFR aanpassing	-	-
Wijziging rentetermijnstructuur - wegvallen middeling	-	-
Aanpassing levensverwachting en grondslagwijzigingen	0,9	-0,9
Dekkingsgraad per 31 december	97,0	102,7

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2018	2017
	%	%
S1 Renterisico	6,1	6,7
S2 Risico zakelijke waarden	15,7	16,1
S3 Valutarisico	5,1	5,3
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	3,7	4,0
S6 Verzekeringstechnisch risico	4,0	4,0
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	0,5	0,6
Diversificatie-effect	-12,9	-13,6
	22,2	23,1

	2018	2017
	€	€
Vereist pensioenvermogen	21.265.625	20.068.713
Voorziening pensioenverplichting	17.402.396	16.291.058
Vereist eigen vermogen	3.863.229	3.777.655
Aanwezig eigen vermogen	-528.828	446.128
Tekort	-4.392.057	-3.331.527

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe. Inflatie gerelateerde producten worden afwijkend behandeld en er is een correctie toegepast voor het actief beheer van de aandelenportefeuille.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custodyrisico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de markttrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Het fonds heeft via een rentehedge het renterisico beperkt. Beleggingen en pensioenverplichtingen zijn namelijk niet in dezelfde mate gevoelig voor rentebewegingen. Daardoor kan de dekkinggraad sterk meebewegen met rentebewegingen en loopt het fonds een groter risico om in een dekkingstekort te komen. Dit renterisico kan worden verkleind door de rentegevoeligheid van de beleggingen meer in overeenstemming te brengen met de looptijd van de verplichtingen.

Het beleid van het fonds is erop gericht om de 'duratie-mismatch' te verkleinen door het renterisico af te dekken, waarbij het percentage renteafdekking minder wordt naarmate de rente lager is. De gedachte daarbij is dat bij een lage rente de kans toeneemt dat de rente weer zal stijgen en dat dan bij een lagere afdekking meer geprofiteerd wordt van de rentestijging. De renteafdekking kan gerealiseerd worden door meer langlopende obligaties te kopen in plaats van aandelen (aandelen hebben per definitie een duratie van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor).

De duratie en het effect van de renteafdekking kunnen als volgt worden samengevat:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	7.647.517	7,0	7.556.191	7,5
Totale portefeuille (na derivaten)	17.279.027	7,6	17.134.684	7,5
(Nominale) pensioenverplichtingen	17.402.396	22,7	16.291.058	22,5

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	714.722	9,4	463.146	6,1
Resterende looptijd > 1 jaar en < 5 jaar	2.023.293	26,5	1.973.450	26,1
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	4.909.502	64,1	5.119.595	67,8
	<u>7.647.517</u>	<u>100,0</u>	<u>7.556.191</u>	<u>100,0</u>

De presentatie van de vastrentende waarden in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen zoals in onderstaand overzicht weergegeven.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	1.522.312	8,8	1.441.449	8,9
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	1.852.530	10,7	1.736.935	10,7
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	4.516.353	26,0	4.231.144	26,0
Resterende looptijd > 20 jaar	9.511.201	54,5	8.881.530	54,4
	<u>17.402.396</u>	<u>100,0</u>	<u>16.291.058</u>	<u>100,0</u>

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2018 circa 38, 2% (2017: 38,0%).

De valutapositie per 31 december 2018 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2018		
	Totaal Voor afdekking	Valuta- derivaten Afdekking	Netto positie Na afdekking
	€	€	€
EUR	10.686.859	2.303.740	12.990.599
GBP	427.450	-222.448	205.002
JPY	517.203	-272.534	244.669
USD	3.362.190	-1.823.173	1.539.017
AUD	126.863	0	126.863
CAD	142.769	0	142.769
CHF	147.638	0	147.638
DKK	26.764	0	26.764
PHP	13.037	0	13.037
HKD	350.659	0	350.659
NOK	32.651	0	32.651
PLN	91.892	0	91.892
SEK	100.083	0	100.083
SGD	33.399	0	33.399
BRL	141.114	0	141.114
MXN	89.669	0	89.669
MYR	63.929	0	63.929
THB	55.391	0	55.391
TRY	40.388	0	40.388
ZAR	136.519	0	136.519
COP	56.511	0	56.511
IDR	80.218	0	80.218
NZD	8.055	0	8.055
HUF	19.601	0	19.601
ILS	12.462	0	12.462
CLP	34.685	0	34.685
Overige	504.814	0	504.814
	<u>17.302.813</u>	<u>-14.415</u>	<u>17.288.398</u>

2017			
	Totaal Voor afdekking	Valuta- derivaten Afdekking	Netto positie Na afdekking
	€	€	€
EUR	10.608.564	2.011.178	12.619.742
GBP	418.367	-199.403	218.964
JPY	499.469	-241.988	257.481
USD	3.286.648	-1.526.919	1.759.729
AUD	152.270	0	152.270
CAD	178.423	0	178.423
CHF	179.566	0	179.566
DKK	37.392	0	37.392
PHP	8.833	0	8.833
HKD	365.692	0	365.692
NOK	13.436	0	13.436
PLN	71.881	0	71.881
SEK	107.807	0	107.807
SGD	23.660	0	23.660
BRL	92.690	0	92.690
MXN	74.590	0	74.590
MYR	71.732	0	71.732
THB	29.991	0	29.991
TRY	49.018	0	49.018
ZAR	129.827	0	129.827
COP	48.916	0	48.916
IDR	75.889	0	75.889
NZD	9.740	0	9.740
HUF	13.942	-4.139	9.803
ILS	8.333	0	8.333
CLP	5.319	0	5.319
Overige	544.275	0	544.275
	<u>17.106.270</u>	<u>38.729</u>	<u>17.144.999</u>

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, dat wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

	2018		2017	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	1.424.077	23,1	1.576.949	24,4
Global	27.573	0,5	38.603	0,6
Noord-Amerika	2.826.349	46,1	2.844.281	44,2
Asia Pacific	647.364	10,6	640.384	10,0
Australasia	100.700	1,6	125.108	2,0
Emerging Markets	1.110.650	18,1	1.205.527	18,8
	<u>6.136.713</u>	<u>100,0</u>	<u>6.430.852</u>	<u>100,0</u>

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sector is als volgt:

	2018		2017	
	€	%	€	%
Nijverheid en industrie	1.475.960	24,1	1.452.329	22,6
Handel	1.221.170	19,9	1.503.813	23,4
Overige dienstverlening	1.859.776	30,3	1.928.017	29,9
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	990.676	16,1	936.003	14,6
Overige	589.131	9,6	610.690	9,5
	<u>6.136.713</u>	<u>100,0</u>	<u>6.430.852</u>	<u>100,0</u>

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing van dit risico door het fonds vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan als volgt worden samengevat:

	2018		2017	
	€	%	€	%
Mature markets	6.572.775	85,9	6.722.516	89,0
Emerging markets	1.074.742	14,1	833.675	11,0
	<u>7.647.517</u>	<u>100,0</u>	<u>7.556.191</u>	<u>100,0</u>

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is als volgt:

	2018		2017	
	€	%	€	%
Handel- en industriële bedrijven	771.495	10,1	935.404	12,4
Nederlandse overheidsinstellingen	925.503	12,1	822.554	10,9
Financiële instellingen	2.402.281	31,4	2.196.588	29,1
Beleggingsinstellingen	9.305	0,1	9.114	0,1
Overig	650.778	8,5	725.031	9,6
Buitenlandse overheidsinstellingen	2.888.155	37,8	2.867.500	37,9
	<u>7.647.517</u>	<u>100,0</u>	<u>7.556.191</u>	<u>100,0</u>

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings per einde boekjaar is als volgt:

	2018		2017	
	€	%	€	%
AAA	2.199.710	28,8	2.191.708	29,0
AA	2.231.618	29,2	1.701.283	22,5
A	993.859	13,0	907.546	12,0
BBB	1.222.461	16,0	1.384.995	18,3
BB	546.058	7,1	509.807	6,8
B	277.341	3,6	320.707	4,2
CCC	108.903	1,4	146.827	1,9
CC	1.400	-	554	-
C	384	-	0	-
D	38	-	4.985	0,1
Geen rating	65.745	0,9	387.779	5,2
	<u>7.647.517</u>	<u>100,0</u>	<u>7.556.191</u>	<u>100,0</u>

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2018 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in de beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Per einde boekjaar zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
BPL Pensioen - Direct Real Estate				
BPL Pensioen - Direct Real Estate	2.050.186	11,4	1.817.776	10,2
Vastrentende waarden				
Nederland	885.841	5,0	758.891	4,3
Frankrijk	606.102	3,4	610.374	3,5
Duitsland	639.525	3,6	705.157	4,0
Robeco Customized Quant Emerging Markets				
Fonds	1.004.035	5,6	1.029.228	5,8
Syntrus Achmea Global High Yield Pool	641.992	3,6	852.182	4,8
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	428.054	2,4	345.126	2,0
Achmea IM Liquiditeiten Fonds	615.430	3,5	414.991	2,3
Dynamic Credit Dutch Mortgage Fund	384.657	2,2	0	-
Totaal	7.255.822	40,7	6.533.725	36,9

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij Achmea Investment Management. De pensioenuitvoering is uitbesteed aan pensioenuitvoerder TKP. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een dienstverleningsovereenkomst (DVO) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders en TKP door middel van performancerapportages (vermogensbeheerder), DVO-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages, In Control Statement).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Hoofregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Gebruik kan worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- **Futures:** dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- **Valutatermijncontracten:** dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- **Swaps:** dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.
- **Overige derivaten:** dit betreft credit default swaps (een overeenkomst tussen twee partijen waarbij het kredietrisico van een derde partij wordt overgedragen) en total return swaps (swap waarbij de ene partij de andere alle opbrengsten van een bepaalde asset garandeert, zowel rente en dividend als eventuele waardevermeerdering).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2018:

Type contract	Contractomvang	Saldowaarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
	€	€	€	€
Futures	122.915	0	0	0
Valutaderivaten	2.595.319	-14.415	7.306	21.721
Rentederivaten	486.000	300.521	483.050	182.529
Overige derivaten	50.000	-30.640	0	30.640
	<u>3.254.234</u>	<u>255.466</u>	<u>490.356</u>	<u>234.890</u>

Ultimo 2018 zijn zekerheden ontvangen voor de derivaten met een bedrag van € 138,5 mln. (2017: € 483,9 mln.). Het pensioenfonds neemt niet deel aan securitieslendingprogramma's.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2017:

Type contract	Contractomvang	Saldowaarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
	€	€	€	€
Futures	-58.330	0	0	0
Valutaderivaten	2.196.580	38.729	42.556	3.827
Rentederivaten	635.000	352.327	581.300	228.973
Overige derivaten	50.000	-23.503	0	23.503
	<u>2.823.250</u>	<u>367.553</u>	<u>623.856</u>	<u>256.303</u>

10.7 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

De uitbestedingsovereenkomst met TKP Pensioen is verlengd voor onbepaalde tijd waarbij een opzegtermijn wordt gehanteerd van 12 maanden. De vergoeding over 2018 bedraagt € 13,5 mln. (2017: € 13,8 mln.).

Daarnaast heeft het pensioenfonds een overeenkomst tot vermogensbeheer met Achmea Investment Management voor onbepaalde tijd. De opzegtermijn bedraagt 12 maanden. De vergoeding over 2018 bedraagt € 18,6 mln. (2017: € 13,2 mln.). Met Syntrus Achmea Real Estate is een overeenkomst voor beheer van de vastgoedportefeuille voor onbepaalde tijd afgesloten met een opzegtermijn van 12 maanden. De vergoeding over 2018 bedraagt € 10,0 mln. (2017: € 10,9 mln.).

Investeringsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan er per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Private equity	13.000	13.453
Vastgoed	114.114	88.469
Infrastructuur	8.750	8.727
	<u>135.864</u>	<u>110.649</u>

Niet opgenomen voorwaardelijke pensioenverplichtingen

VPL

Aan deelnemers die tussen 1 januari 1950 en 31 december 1965 geboren zijn, wordt extra pensioen toegekend over dienstjaren vóór 2007. De opbouw en financiering van deze pensioenaanspraken is uitgesteld tot uiterlijk 31 december 2021. Deze inkoop van extra pensioenaanspraken geldt alleen als betrokkene op 31 december 2006 en op 1 januari 2007 deelnemer was aan de pensioenregeling en de volledige uitstelperiode van 15 jaar deelnemer blijft aan de pensioenregeling. Deze inkoop maakt het mogelijk om 2 of 3 jaar eerder dan de AOW-leeftijd met pensioen te gaan. Er wordt in 2018 een extra premie van 1,25% van de salarissom geheven om deze maatregel te financieren.

Deelnemers van de GFI-populatie hebben een vergelijkbare regeling, waarbij een premie geldt van 5,4% van het salaris volgens de GFI-definitie.

Ultimo boekjaar is de off-balance technische voorziening vastgesteld op € 445.477 duizend (2017: € 467.295 duizend), inclusief solvabiliteitsopslag. Voor de GFI-populatie bedraagt deze € 40.592 duizend (2017: € 46.169 duizend). Per 1 januari 2019 zijn de nog niet ingekochte extra pensioenaanspraken van GFI verlaagd met 9%. Deze verlaging is reeds verwerkt in de off-balance technische voorziening.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, het bestuur van het pensioenfonds, de aangesloten ondernemingen en hun werknemers.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de staat van baten en lasten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Het pensioenfonds heeft een Uitvoeringsreglement afgesloten met de verplicht aangesloten werkgevers en een Uitvoeringsovereenkomst met de vrijwillig aangesloten werkgevers.

Er zijn, anders dan reguliere premiebetalingen, geen overige transacties met verbonden partijen.

10.8 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018

11. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2018	2017
	€	€
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Pensioenpremie huidig jaar	453.513	422.707
Pensioenpremie voorgaand jaar	9.301	6.248
Pensioenpremie voorgaande jaren	-114	0
Koopsom VPL	26.473	28.993
Aanvullende pensioeninkoop	555	1.715
	<u>489.728</u>	<u>459.663</u>
De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:		
Kostendekkende premie	750.431	718.677
Feitelijke premie	453.730	414.766
Gedempte premie	416.266	384.746

Het fonds financiert de pensioenregeling met een reglementaire doorsneepremie. Deze premie moet minimaal gelijk zijn aan de gedempte kostendekkende premie. Deze gedempte kostendekkende premie wordt gebaseerd op een verwacht rendement. Een lagere premie, ofwel een premiekorting, is slechts toegestaan als het pensioenfonds een gezonde financiële positie heeft, dus geen reservetekort heeft en de indexatieambitie in belangrijke mate kan waarmaken.

De premie bedraagt, evenals in 2017, 21,7% van de pensioengrondslag. Daarnaast geldt een opbouwpercentage van 1,875% in 2018. De premie voor VPL-overgangsrechten bedraagt 1,25% van het salaris, deze is gedoteerd aan de langlopende schulden. De VPL-premie voor de GFI-populatie bedraagt 5,4% van het salaris volgens de GFI-definitie en is eveneens gedoteerd aan de langlopende schulden.

	2018	2017
	€	€
<i>Kostendekkende premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	597.478	575.784
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	138.615	128.400
Opslag voor uitvoeringskosten	14.338	14.493
Totaal kostendekkende premie	750.431	718.677

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2018	2017
	€	€
<i>Feitelijke premie</i>		
Bijdrage werknemers	96.391	88.114
Bijdrage werkgevers	357.339	326.652
Totaal feitelijke premie	453.730	414.766

De gedempte kostendekkende premie bestaat uit dezelfde componenten als genoemd onder de zuivere kostendekkende premie. Bij de vaststelling van de gedempte kostendekkende premie wordt in de periode 2016-2020 uitgegaan van het verwacht rendement. Het verwacht rendement wordt enerzijds bepaald aan de hand van de maximaal door de Commissie Parameters toegestane rendementen (in combinatie met het strategisch beleggingsbeleid), en anderzijds de rentetermijnstructuur van september 2015.

Naast het verwacht rendement wordt gerekend met een opslag voor toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van de verwachte prijsinflatie van 2%. Het bestuur hanteert een ingroeipad voor de inflatie van vijf jaar, de ingroei is lineair. Als de opslag voor toeslagverlening hoger is dan de opslag voor het vereist eigen vermogen, dan komt de opslag voor toeslagverlening in plaats van de opslag voor het vereist eigen vermogen. Hier is dus de hoogste van de twee opslagen leidend.

	2018	2017
	€	€
<i>Gedempte premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	241.495	226.072
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	56.027	50.414
Opslag voor uitvoeringskosten	14.338	14.493
Premie voorwaardelijke onderdelen	104.406	93.767
Totaal gedempte premie	416.266	384.746

	2018	2017
	€	€
12. Premiebijdragen risico deelnemers		
Werknemersdeel	33	5

13. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2018	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	97.546	229.906	-9.976	317.476
Aandelen	167.940	-626.807	-8.646	-467.513
Vastrentende waarden	163.296	-87.280	-4.945	71.071
Derivaten	30.504	-93.148	-818	-63.462
Overige beleggingen	735	15.998	-2.470	14.263
Kosten van vermogensbeheer	0	0	-1.743	-1.743
	<u>460.021</u>	<u>-561.331</u>	<u>-28.598</u>	<u>-129.908</u>
Af: Rendementstoerekening VPL				<u>2.938</u>
				<u>-126.970</u>

2017	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	104.424	145.899	-10.934	239.389
Aandelen	141.383	488.138	-4.788	624.733
Vastrentende waarden	163.578	-70.558	-4.619	88.401
Derivaten	17.564	56.651	-1.047	73.168
Overige beleggingen	-155	12.753	-12	12.586
Kosten van vermogensbeheer	0	0	-2.657	-2.657
	<u>426.794</u>	<u>632.883</u>	<u>-24.057</u>	<u>1.035.620</u>
Af: Rendementstoerekening VPL				<u>-31.039</u>
				<u>1.004.581</u>

14. Beleggingsresultaten risico deelnemers

	2018	2017
	€	€
Aandelen	-3	0
Vastrentende waarden	-1	0
	<u>-4</u>	<u>0</u>

15. Overige baten

	2018	2017
	€	€
Interest	0	3
Andere baten	1.759	1.606
	<u>1.759</u>	<u>1.609</u>

De andere baten bestaan voornamelijk uit verzekeringstechnisch nadeel.

16. Pensioenuitkeringen

	2018	2017
	€	€
Ouderdomspensioen	215.270	201.662
Partnerpensioen	52.749	50.647
Wezenpensioen	1.315	1.303
Overlijdensuitkering	709	605
WAO-aanvulling	7.589	7.812
Anw-aanvulling	5.179	5.598
Afkoop pensioenen en premierestitutie	12.343	15.281
	<u>295.154</u>	<u>282.908</u>

17. Pensioenuitvoeringskosten

	2018	2017
	€	€
Bestuurskosten	938	958
Kosten raad van toezicht en Verantwoordingsorgaan	217	158
Administratiekostenvergoeding	13.483	13.807
Accountantskosten	702	502
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	532	438
Contributies en bijdragen	963	877
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	1.315	1.430
Bestuursondersteuning	1.945	1.911
	<u>20.095</u>	<u>20.081</u>

De kosten voor bestuursondersteuning hebben betrekking op de bijdrage aan de Colland Sectorraad (bestuurlijke en secretariële ondersteuning). De contributies en bijdragen bevatten o.a. € 598 duizend aan DNB, € 168 duizend aan de Pensioenfederatie en € 82 duizend aan de AFM. De overige kosten betreffen met name kosten voor deelnemerscommunicatie.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging voor de (voormalige) bestuurders tezamen bedraagt € 827 duizend (2017: € 860 duizend).

Het bedrag aan vacatiegelden is afhankelijk van het aantal bijeenkomsten dat is gehouden en het aantal bestuursleden dat deze bijeenkomsten heeft bijgewoond.

Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Verantwoordingsorgaan

Aan de leden van het Verantwoordingsorgaan werd door het pensioenfonds in 2018 een vergoeding verstrekt van € 132 duizend (2017: € 120 duizend).

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

	2018	2017
	€	€
Controle van de jaarrekening	<u>114</u>	<u>114</u>

Aantal personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen, inclusief de vergaderingen van de deelnemersraad en het Verantwoordingsorgaan. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld en vergoedingen van reis- en verblijfkosten.

18. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	2018	2017
	€	€
Pensioenopbouw	607.422	589.008
Rentetoevoeging	-42.378	-35.091
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-296.488	-287.608
Wijziging marktrente	872.915	-226.803
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	90.804	-1.092
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	10.655	54.581
Wijziging actuariële uitgangspunten	-131.621	54.655
Overig	0	84.151
	<u>1.111.309</u>	<u>231.801</u>

Voor een toelichting op de afzonderlijke resultaatcomponenten van de mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt verwezen naar de toelichting op de balans.

19. Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	2018	2017
	€	€
Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	<u>29</u>	<u>3</u>

20. Saldo overdracht van rechten	2018	2017
	€	€
Inkomende waardeoverdrachten	-26.653	-119
Inkomende collectieve waardeoverdrachten	-112.818	-4.196
Uitgaande waardeoverdrachten	51.254	493
	<u>-88.217</u>	<u>-3.822</u>

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken. De inkomende collectieve waardeoverdracht in 2018 heeft betrekking op Pensioenfonds Norit. De opgebouwde rechten en aanspraken van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenfonds Norit zijn via een collectieve waardeoverdracht per 31 december 2018 ondergebracht bij het pensioenfonds.

21. Overige lasten	2018	2017
	€	€
Interest waardeoverdrachten	3	0
Dotatie voorziening dubieuze debiteuren	396	296
Overig	733	199
	<u>1.132</u>	<u>495</u>

Overige gegevens

14.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting BPL Pensioen te Woerden is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting BPL Pensioen, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 167. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 8,35 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- De technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- De kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikelen 131 (minimaal vereist eigen vermogen) en 132 (vereist eigen vermogen). De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor het vierde achtereenvolgende meetmoment. Indien de beleidsdekkingsgraad de komende jaren onder het niveau van de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen blijft, dan zal per 31 december 2020 een kortingsmaatregel moeten worden uitgevoerd.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting BPL Pensioen is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezige vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 20 juni 2019

drs. H. Zaghdoudi AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

15. Controleverklaring van de onafhankelijk accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting BPL Pensioen

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting BPL Pensioen te Woerden gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting BPL Pensioen op 31 december 2018 en van het saldo van baten en lasten over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2018.
- De staat van baten en lasten over 2018.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Stichting BPL Pensioen zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 168.000.000. De materialiteit is gebaseerd op 1% van de som van het stichtingskapitaal en de reserves en de technische voorziening. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 8.400.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Stichting BPL Pensioen heeft de uitvoering van de financiële administratie, pensioenadministratie en het vermogensbeheer uitbesteed aan uitvoeringsorganisaties. De financiële informatie die ontvangen wordt van deze uitvoeringsorganisaties over administratieve basisgegevens die resulteren in de technische voorzieningen, premiebijdragen, uitkeringen, beleggingen en beleggingsresultaten zijn opgenomen in de jaarrekening van Stichting BPL Pensioen.

Wij hebben gebruik gemaakt van een andere accountant bij de controle van de financiële informatie over de beleggingen en beleggingsresultaten die ontvangen is van de uitvoeringsorganisatie. Gegeven onze verantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden door de andere accountant. Wij hebben de andere accountant instructies gestuurd over de te volgen controleaanpak, de te hanteren materialiteit en de attentiepunten. Wij hebben de rapportage van de andere accountant geëvalueerd, de uitkomsten besproken en een dossierreview verricht op het dossier met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij de uitvoeringsorganisatie, gecombineerd met aanvullende werkzaamheden op niveau van het pensioenfonds, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van Stichting BPL Pensioen verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving van het kernpunt	De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd
Financiële positie en de gevoeligheden ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen De technische voorzieningen, waaronder de voorziening voor pensioenverplichtingen, betreffen belangrijke verplichtingen in de balans van het pensioenfonds en bedragen € 17.402 miljoen, zijnde 97,6% van het balanstotaal. De voorziening voor pensioenverplichtingen is berekend aan de hand van de deelnemersgegevens rekening houdend met inschattingen met name ten aanzien van overlijden en toekomstige rente. Voorts vormen de technische voorzieningen een van de belangrijkste componenten voor de berekening van de actuele en de beleidsdekkingsgraad, die de verhouding weergeeft tussen de bezittingen en de verplichtingen. In paragraaf "2.1 De ontwikkeling van de financiële situatie" is de financiële positie per 31 december 2018 beschreven. Volgens deze toelichting bedraagt de actuele dekkingsgraad 97 procent en de beleidsdekkingsgraad 102,1 procent per 31 december 2018. Wij verwijzen naar hoofdstuk 10.4.2 "Grondslagen" waar onder andere de grondslagen voor de waardering van de technische voorzieningen zijn toegelicht, waaronder de in 2018 toegepaste actuariële grondslagen, en noot "7 Technische Voorzieningen" voor een verdere detaillering (de samenstelling en het verloop) van de technische voorzieningen.	Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht: ▪ Onze controle richt zich enerzijds op de deelnemersgegevens die zijn gehanteerd voor de berekening van de technische voorzieningen, maar ook op de gehanteerde modellen en de veronderstellingen die zijn gehanteerd. ▪ Wij hebben de opzet en het bestaan van de administratieve organisatie en interne controle van de totstandkoming van de deelnemersgegevens en de technische voorzieningen gecontroleerd. ▪ Wij hebben de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen (actuariële) veronderstellingen en de gehanteerde waarderingsgrondslagen getoetst en besproken met de certificerend actuaaris. De certificerend actuaaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen uit de Pensioenwet. Wij hebben de certificerend actuaaris instructies gestuurd over de te volgen controleaanpak en attentiepunten. Wij hebben de rapportage van de certificerend actuaaris geëvalueerd en de uitkomsten besproken. ▪ Verder hebben wij de in de jaarrekening opgenomen toelichtingen gecontroleerd.

Waardering van de niet-beursgenoteerde beleggingen en derivaten en vastgoed De beleggingen voor risico pensioenfondsen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en dienen volgens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is de marktwaarde te toetsen aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten, maar er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van waarderingsmodellen en –technieken (de illiquide beleggingen). Het met behulp van modellen en technieken bepalen van de marktwaarde is complex en bevat subjectieve elementen die bij de berekening worden gehanteerd. In de grondslagen voor waardering van activa en passiva in paragraaf 10.4.2 alsmede in de toelichting op de balans in paragraaf 10.5 onder “1. Beleggingen voor risico pensioenfondsen” bij de jaarrekening geeft Stichting BPL Pensioen inzicht in de gehanteerde waarderingmethoden van de beleggingen. Uit deze toelichting blijkt dat ultimo 2018 ruim € 3.124 miljoen (18,1% van totale beleggingen) is gewaardeerd met behulp van waarderingsmodellen en technieken of is gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties.	Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht: ▪ Wij hebben gebruik gemaakt van de accountant van de vermogensbeheer (“component auditor”). Wij hebben kennisgenomen van de opzet en het bestaan van de administratieve organisatie en interne controle van de processen rondom de waardering van de beleggingen. ▪ Wij hebben wij de veronderstellingen die het bestuur bij de waardering heeft gemaakt geëvalueerd om de redelijkheid hiervan vast te stellen. ▪ Wij hebben de accountant van de vermogensbeheerder instructies gestuurd over de te volgen controleaanpak en attentiepunten. Wij hebben de rapportage van de accountant van de vermogensbeheerder geëvalueerd, de uitkomsten besproken en een dossierreview uitgevoerd. ▪ Verder hebben wij de in de jaarrekening opgenomen toelichtingen gecontroleerd.
De betrouwbare uitvoering van processen voor pensioenbeheer en vermogensbeheer bij de uitvoeringsorganisatie Stichting BPL Pensioen heeft de uitvoering van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer uitbesteed, maar blijft conform wetgeving eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen. Stichting BPL Pensioen loopt het risico dat de uitbestede processen niet of onvoldoende worden beheerst en/of dat de ontvangen (financiële) informatie van de uitvoeringsorganisatie niet betrouwbaar is. In het jaarverslag wordt dit nader toegelicht in de paragraaf “10.6 Risicobeheer”, alsmede bij de subparagraaf “Operationeel risico (S9)” bij de jaarrekening en geeft het bestuur een nadere toelichting over de uitbesteding en de wijze waarop risico’s verbonden met deze uitbesteding worden beheerst.	Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht: ▪ Wij hebben de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen bij de uitvoeringsorganisaties, voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening van Stichting BPL Pensioen geëvalueerd. Hierbij hebben wij gebruik gemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type II-rapportages. Verder hebben wij kennisgenomen van de rapportages van de uitvoeringsorganisatie en de toelichtingen hierop aan het bestuur. Daarnaast hebben wij gegevensgerichte cijferanalyses en deelwaarnemingen uitgevoerd, gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.

Transparantie ten aanzien van de uitvoeringskosten van vermogensbeheer

Het pensioenfonds geeft in de paragraaf 7 van het jaarverslag "uitvoeringskosten" van het verslag van het bestuur alsmede in toelichting op de jaarrekening noot "13 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds", inzicht in de uitvoeringskosten van vermogensbeheer, een toelichting welke aannames en schattingen hierbij zijn gedaan alsmede een verantwoording over de samenstelling van deze kosten per beleggingscategorie.

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht:

- Wij hebben de verantwoording van de uitvoeringskosten door middel van gegevensgerichte werkzaamheden zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gecontroleerd. Verder hebben wij de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de uitvoeringskosten van vermogensbeheer (inclusief transactiekosten) binnen de uitgangspunten en berekeningsmethodiek van de Pensioenfederatie geëvalueerd.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Meerjarenoverzicht
- Verslag van het bestuur
- Intern toezicht
- Overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het meerjaren overzicht, 2018 in hoofdlijnen, intern toezicht en overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

VERKLARING BETREFFENDE OVERIGE DOOR WET- OF REGELGEVING GESTELDE VEREISTEN

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van Stichting BPL Pensioen vanaf de controle van het boekjaar 2013 en zijn sinds dat boekjaar tot op heden de externe accountant.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is, waarbij opgemerkt wordt dat het Bestuur op basis van de Pensioenwet het korten van pensioenen als ultimum remedium kan inzetten.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De organen belast met governance zijn verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de organen belast met governance dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de organen belast met governance over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de organen belast met governance hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 21 juni 2019 Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

Deloitte Accountants B.V.

E.M. van der Hall RA

Bijlagen

16. Verklaring naleving integriteitsbeleid

BPL Pensioen heeft een interne en externe compliance officer aangesteld. De interne compliance officer is werkzaam voor het fonds via het bestuursbureau. De externe compliance officer is het Nederlands Compliance Instituut (NCI). De compliance officers beoordelen gezamenlijk de compliance-maatregelen die BPL Pensioen heeft getroffen. Indien nodig worden daarbij aanbevelingen gedaan om aanvullende maatregelen te treffen.

In de Pensioenwet is bepaald dat een pensioenfonds zorgdraagt voor een integere en beheerste bedrijfsvoering (artikel 143). In het Besluit financieel toetsingskader is dit nader uitgewerkt (artikelen 18 tot en met 20). BPL Pensioen hanteert hiertoe onder meer een gedragscode. De gedragscode is van toepassing op alle personen die aan het fonds zijn verbonden en heeft onder meer betrekking op vertrouwelijkheid van informatie, nevenfuncties en melding van belangenconflicten. Het toezicht op de naleving van wettelijke regels en regels die voortvloeien uit de gedragscode is uitbesteed aan de compliance officer. Dit toezicht heeft mede ten doel reputatieschade te voorkomen en daarmee het integriteitsrisico voor BPL Pensioen zo veel mogelijk te beperken. De compliance officer rapporteert jaarlijks, of zoveel vaker als noodzakelijk is, aan het bestuur van BPL Pensioen over de uitkomsten van verricht onderzoek.

De compliance officer heeft de naleving van de gedragscode en andere compliance-regels door het fonds en de verbonden personen vastgesteld en over de uitkomsten gerapporteerd aan het bestuur. De uitvraag van de verbonden personen op de thema's zoals beschreven in de gedragscode heeft geen bijzonderheden opgeleverd. Overtreding van de gedragscode is niet vastgesteld. Verderop in dit jaarverslag is een overzicht opgenomen van de relevante nevenfuncties van de bestuurders. Het aanvaarden of continueren van een nevenfunctie is toegestaan na goedkeuring door het bestuur. Het bestuur oordeelt of er sprake is van een mogelijk belangenconflict.

Het integriteitsbeleid besteedt naast de gedragscode ook aandacht aan onderwerpen als fraude, voorwetenschap en zorgplicht richting de deelnemer. Daarnaast wordt integriteit benoemd als onderdeel van het uitbestedingsbeleid, beloningsbeleid, beleggingsbeleid en klokkenluidersregeling. Er hebben zich in 2018 geen incidenten voorgedaan met betrekking tot genoemde onderwerpen uit het integriteitsbeleid. De werking van de diverse regelingen wordt gemonitord door de compliance officer. De komende periode zal er in het kader van het op peil houden van de bewustwording organisatiebreed aandacht zijn voor de integriteitsregelingen van BPL Pensioen en wat de betekenis hiervan is voor de aan het fonds verbonden personen.

Mevr. mr. K.M. Westerhoff CCP
Interne compliance officer

Dhr. M.A.P. Vente
Externe compliance officer (NCI)

17. Naleving Code Pensioenfondsen

17.1 Vertrouwen waarmaken

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
1. Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	✓	De missie van BPL Pensioen is opgenomen in de statuten. Uit de missie zijn de taken van het bestuur af te leiden. Deze zijn opgenomen in de statuten. Tussen sociale partners en het bestuur is in 2015 de overeenkomst van opdracht tot stand gekomen waarin afspraken zijn vastgelegd.
2. Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	✓	Het bestuur heeft een uitbestedingsbeleid waarin de uitgangspunten en vereisten van de uitvoering dienen te voldoen. Daarnaast heeft het bestuur met partijen waaraan is uitbesteed (dienstverlenings)overeenkomsten afgesloten. Bij het aangaan van een overeenkomst met een partij waaraan is uitbesteed wordt aandacht besteed aan het kostenniveau in verhouding met de kwaliteitseisen die het bestuur aan de dienstverlening stelt.
3. Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	✓	Het bestuur heeft missie, visie en strategie in 2016 opnieuw vastgesteld. In 2017 en 2018 is dit nader uitgewerkt in een strategisch jaarplan. Dit is het uitgangspunt van het handelen. In de jaarplanning van het bestuur houdt zij rekening met de beleids- en verantwoordingscyclus.
4. Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	✓	De besluiten worden vastgelegd in de notulen. Hierbij worden de overwegingen meegenomen, dan wel wordt er verwezen naar de beleidsdocumenten of notities waarop het besluit is gebaseerd.
5. Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	✓	In notities en beleid wordt aandacht besteed aan risicomanagement; de gevolgen van een bepaald besluit. Het bestuur weegt de risico's af en legt deze vast in de notulen. Ook in het jaarverslag verschaft het bestuur inzicht in de risico's en risicobeheersing bij het bepalen van het beleid en het nemen van besluiten.
6. Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	✓	Het bestuur legt verantwoording af over zijn beleggingsbeleid in het jaarverslag.
7. Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	✓	Het bestuur zorgt voor draagvlak voor de keuzes over verantwoord beleggen door hierover van gedachten te wisselen met sociale partners, het Verantwoordingsorgaan en met deelnemers en werkgevers tijdens bijeenkomsten die over dit thema georganiseerd worden.
8. Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	✓	Het bestuur is van mening dat adequaat integraal risicomanagement een belangrijke zaak is. Derhalve heeft het bestuur begin 2015 de Risicocommissie ingericht. Hieraan neemt de onafhankelijke bestuurder met risicomanagementexpertise deel, naast andere bestuurders. De Risicocommissie rapporteert periodiek aan het bestuur. In het jaarverslag legt het bestuur verantwoording af inzake het risicobeheer.
9. Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	✓	Het bestuur heeft een eigen incidentenregeling. Daarnaast is het crisisplan onderdeel van de ABTN. Hierin is vastgelegd wat het bestuur in bepaalde financiële situaties kan doen. Met de uitvoeringsorganisaties zijn procedures afgesproken en contractueel vastgelegd.

17.2 Verantwoordelijkheid nemen

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
10. Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	✓	Dit is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid, de uitbestedings- en dienstverleningsovereenkomst die BPL Pensioen met alle uitbestedingspartijen heeft afgesloten.
11. Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, of schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	✓	Er zijn bepalingen over de aansprakelijkheid en afspraken over het naleven van de dienstverleningsovereenkomst. Echter er is geen sanctiemogelijkheid afgesproken.
12. Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	✓	De Pensioen & Communicatie Commissie komt minimaal zes keer per jaar bijeen en bespreekt de rapportages van de pensioenadministrateur. De Commissie rapporteert nadien aan het bestuur. De Beleggingsadviescommissie bespreekt in haar vergaderingen de rapportages van de vermogensbeheerder en de vastgoedbeheerder. In de bestuursvergadering worden rapportages eveneens besproken. Het bestuursbureau speelt een rol in de dagelijkse monitoring van de partijen waaraan het bestuur heeft uitbesteed.
13. Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	✓	Dit wordt gereguleerd via de mandaten die het bestuur geeft aan de derde partijen.
14. Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	✓	Jaarlijks evalueert het bestuur de kwaliteit van de partijen aan wie is uitbesteed. De dienstverleningsovereenkomst wordt eveneens jaarlijks geëvalueerd en indien nodig aangepast.

17.3 Integer handelen

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
15. Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	✓	Dit is opgenomen in het integriteitsbeleid en de gedragscode van BPL Pensioen. De cultuur staat ook beschreven in de missie, visie, strategie en ambitie van BPL Pensioen.
16. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	✓	Dit is opgenomen in het integriteitsbeleid en de gedragscode van BPL Pensioen.
17. Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	✓	Dit is opgenomen in de gedragscode van BPL Pensioen.
18. Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	✓	Dit is opgenomen in het integriteitsbeleid van BPL Pensioen en in de gedragscode. Daarnaast maakt de eis van integriteit ook deel uit van het functieprofiel van een bestuurder of het intern toezicht.
19. Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	✓	Dit is opgenomen in de statuten van BPL Pensioen.
20. Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	✓	Dit is opgenomen in de klokkenluidersregeling.
21. De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	✓	Dit wordt bij het aangaan van een contract met een derde partij nagevraagd.

22. Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	✓	Nieuwe wet- en regelgeving wordt zorgvuldig gemonitord door het bestuursbureau. Het bestuur verdiept zich onder andere op studiedagen, in nieuwe wetgeving. Het bestuur is op de hoogte van geldende wet- en regelgeving, fondsdocumenten, procedures en uitvoering. Jaarlijks evalueert het bestuur al zijn beleid en gaat na of dit aan de hand van gewijzigde wet- en regelgeving aanpassing behoeft. Monitoring vindt plaats door het bestuursbureau, die hierover rapporteert.
---	---	--

17.4 Kwaliteit nastreven

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
23. Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	✓	Jaarlijks vindt er een zelfevaluatie plaats binnen het bestuur. De voorzitter van het bestuur bewaakt de evenwichtige afweging van belangen in de besluitvorming en procedures.
24. Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	✓	Dit is in de bestuursstructuur opgenomen. In de zelfevaluatie van het bestuur wordt bij dit punt stilgestaan.
25. Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	✓	Het stemrecht is opgenomen in de statuten.
26. Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	✓	BPL Pensioen heeft een jaarplanning waarop de onderwerpen van de studiedagen worden bepaald. Daarnaast heeft het bestuur een opleidingsplan geschiktheid. In het opleidingsplan worden zowel individuele als collectieve opleidingsdoelen opgenomen.
27. Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	✓	Jaarlijks evalueert het bestuur zijn functioneren. Hierbij wordt teruggekeken op de genomen stappen en er worden verbeterpunten onderkend en opgepakt. In het functieprofiel van bestuurders worden aan bepaalde rollen ook competenties toegekend waaraan bestuurders moeten voldoen.
28. Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	✓	Deze norm volgt BPL Pensioen en is vastgelegd in statuten, reglementen en het geschiktheidsbeleidsplan.
29. Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	✓	N.v.t voor het paritair bestuursmodel.
30. Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	✓	Deze norm volgt BPL Pensioen en is vastgelegd in statuten, reglementen en het geschiktheidsbeleidsplan.

17.5 Zorgvuldig benoemen

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
31. De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, alsook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	✓	Deze uitgangspunten zijn opgenomen in het geschiktheidsbeleidsplan. BPL Pensioen heeft in haar geschiktheidsbeleidsplan de diverse rollen beschreven. Als het concreet tot een vacature komt, wordt het algemene profiel van de rol specifiek gemaakt waarbij ook gekeken wordt naar het collectief.
32. Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	✓	Deze uitgangspunten zijn opgenomen in het geschiktheidsbeleidsplan. Dit beleidsplan bevat het continuïteitsbeleid van het bestuur. Tevens is in het geschiktheidsbeleidsplan het proces beschreven dat doorlopen wordt bij de benoeming van een nieuwe bestuurder.

33. In zowel het bestuur als in het VO of het BO is ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen	✓	In het bestuur zitten twee vrouwen. In het Verantwoordingsorgaan zitten drie vrouwen en één lid dat jonger dan 40 jaar is.
34. De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de Raad van Toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	✓	BPL Pensioen, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht volgen deze norm die is vastgelegd in de statuten en het reglement van de Raad van Toezicht. Bij de statutenwijziging van 22 december 2017 is ten behoeve van de continuïteit opgenomen dat de totale zittingsduur van acht jaar van een lid van de Raad van Toezicht met maximaal één jaar kan worden overschreden.
35. Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	✓	Het bestuur heeft dit in zijn diversiteitsbeleid opgenomen. In de Raad van Toezicht zit één vrouw die jonger is dan 40 jaar.
36. Het bestuur, het VO of het BO en de Raad van Toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	✓	BPL Pensioen heeft in haar geschiktheidsbeleidsplan de diverse rollen beschreven. Als het concreet tot een vacature komt, wordt het algemene profiel van de rol specifiek gemaakt waarbij ook gekeken wordt naar het collectief. In de statuten is het vereiste van de profielschets opgenomen. De inhoud van de profielschets is terug te vinden in het geschiktheidsbeleidsplan.
37. Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	✓	Het bestuur heeft zijn diversiteitsbeleid opgenomen in het geschiktheidsbeleidsplan.
38. Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	✓	Het bestuur heeft zijn diversiteitsbeleid opgenomen in het geschiktheidsbeleidsplan.
39. Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de Raad van Toezicht over de procedure. Een lid van de Raad van Toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	✓	De kandidaat-bestuurders van BPL Pensioen worden voorgedragen door werknemersorganisaties, dan wel werkgeversorganisaties, of gekozen door de gepensioneerden. Een en ander met inachtneming van de statuten en het verkiezingsreglement. De Raad van Toezicht wordt betrokken in de procedure. Na goedkeuring door DNB worden kandidaten benoemd door het bestuur. BPL Pensioen volgt de benoemingsprocedure voor de Raad van Toezicht. Afgelopen jaar is een nieuw lid voor de Raad van Toezicht voorgedragen door het Verantwoordingsorgaan.
40. Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	✓	BPL Pensioen heeft voor zowel het bestuur, als voor de Raad van Toezicht jegens het bestuur en het bestuur jegens de Raad van Toezicht een schorsingsprocedure. Deze is opgenomen in de statuten.

17.6 Gepast belonen

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
41. Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	✓	Het bestuur heeft zijn beloningsbeleid vastgelegd in het reglement vacatievergoeding. Hierover legt het bestuur verantwoording af in het jaarverslag.
42. De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	✓	Deze norm is uitgangspunt voor het beloningsbeleid van het bestuur.
43. Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20% van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	✓	BPL Pensioen hanteert geen prestatiegerelateerde beloningen. Bij derde partijen gaat het fonds na welk beloningsbeleid ze hanteren. Dit is opgenomen in het uitbestedingsbeleid.

44. Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	✓	Deze norm wordt door het bestuur nageleefd door vergoedingen te verstrekken die passend zijn naar maatschappelijke maatstaven.
45. Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht, verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn, gelet op de functie en de ontslagreden.	✓	In het reglement vacatievergoeding is opgenomen dat bij ontslag geen ontslagvergoeding wordt verstrekt aan een bestuurder of een lid van het intern toezicht.

17.7 Toezicht houden en inspraak waarborgen

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
46. Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	✓	De taken en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd in de statuten en in het reglement van de Raad van Toezicht.
47. Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	✓	De Raad van Toezicht is bekend met de Code en leeft deze na.
48. Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangen tegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	✓	Dit is ook opgenomen in de statuten en in het reglement van de Raad van Toezicht en in het functieprofiel van een lid van de Raad van Toezicht.
49. De Raad van Toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	✓	De Raad van Toezicht is gesprekspartner van het bestuur. Zij spreekt het bestuur meermaals per jaar en spreekt ook met de voorzitters van het fonds. Zie ook de verklaring van de Raad van Toezicht.
50. Het bestuur weegt de aanbevelingen van de Raad van Toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	✓	In het geval bestuur en Raad van Toezicht niet dezelfde mening hebben over een bepaald punt, mag het bestuur haar mening volgen, mits zij kan uitleggen dat het besluit genomen is in het belang van alle stakeholders. Het bestuur legt dan verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag.
51. Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	✓	N.v.t. voor bestuursmodel BPL Pensioen.
52. Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	✓	N.v.t. voor bestuursmodel BPL Pensioen.
53. Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	✓	N.v.t. voor bestuursmodel BPL Pensioen.
54. Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	✓	N.v.t. voor bestuursmodel BPL Pensioen.
55. Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	✓	Het bestuur vergadert vier keer per jaar samen met het Verantwoordingsorgaan. Daarnaast spreken de voorzitters van het Verantwoordingsorgaan periodiek met de voorzitters van het bestuur.
56. Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	✓	Voor niet-controlewerkzaamheden wordt een aparte opdracht verstrekt. Hierbij wordt de onafhankelijkheid bewaakt.
57. Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	✓	Het functioneren van de accountant en de actuaris wordt ten minste eenmaal per vier jaar beoordeelt. Indien hiertoe aanleiding is, wordt dit vaker dan eenmaal per vier jaar gedaan. Het VO en het intern toezicht wordt dan op de hoogte gesteld.

17.8 Vertrouwen waarmaken

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
58. Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	✓	Dit heeft het bestuur in het jaarverslag opgenomen.
59. Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	✓	In het jaarverslag legt het bestuur verantwoording af over het gevoerde beleid.
60. Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	✓	BPL Pensioen laat haar transparantie zien in het jaarwerk, op de website en in diverse bijeenkomsten die georganiseerd worden voor deelnemers of werkgevers. Daarnaast zijn documenten opvraagbaar bij het fonds.
61. Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	✓	Dit heeft het bestuur gedaan en is opgenomen in de overeenkomsten. Deze worden periodiek geëvalueerd.
62. Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	✓	Op de website van BPL Pensioen zijn de uitgangspunten van het MVB-beleid opgenomen.
63. Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	✓	Het beleid en de beleidsuitgangspunten voor de communicatie zijn vastgelegd in het communicatiebeleidsplan. Het bestuur onderschrijft deze. Het Verantwoordingsorgaan brengt advies uit over het communicatiebeleid. Bovendien legt BPL Pensioen een aantal communicatiemiddelen vooraf ter toetsing voor aan een klankbordgroep van actieve deelnemers en gepensioneerden. Aan leden van het Verantwoordingsorgaan wordt regelmatig om input gevraagd op bepaalde communicatiemiddelen, vóórdat deze worden gerealiseerd. Ieder jaar meet BPL Pensioen hoe actieve deelnemers en gepensioneerden de communicatie van BPL beoordelen.
64. Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	✓	Dit is onderdeel van het jaarverslag.
65. Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	✓	Er is een klachten- en geschillenregeling. In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd hierover. Daarnaast wordt in de klachtenregeling verwezen naar de mogelijkheid om aan te kloppen bij de Ombudsman Pensioenen.

18. Overzicht nevenfuncties

Stand van zaken per 15 april 2019

	Hoofdfunctie	Nevenfuncties
J.M. Buckens	Werkgeversvoorzitter	- St. Pensioenfonds Zorg en Welzijn, voorzitter RvT - Rabobank Tilburg e.o., vicevoorzitter RvC - St. Vrienden Sterk Huis, bestuurder - Theaters Tilburg, voorzitter RvT
J. den Dekker	Bestuurder	- Plantum, sr. Beleidsmedewerker - Mobiliteitscentrum Glastuinbouw, bestuurder - Sectorcommissie Glastuinbouw, bestuurder - St. Colland Arbeidsmarktbeleid, plv bestuurder - Zendingscommissie hervormde gemeente, voorzitter
S.M. van Meer	Bestuurder	- Cumela Nederland, manager Arbeidsmarkt en Advies - Colland Sectorraad, bestuurder - Stigas, plv bestuurder - Nuborgh College Elburg, voorzitter RvT
M.J.A.M. Daamen	Bestuurder	- FNV, vakbondsbestuurder - VVE Laaksche Tuin, voorzitter - St. FCB, algemeen lid
H.F.M. Gertsen	Bestuurder	- PC Uitvaart B.V. & PC Uitvaart verzekeringen NV, lid RvC - Stichting Rijnlands Lyceum, lid RvT - Iktel BV, directeur - Skyworks Global, lid Strategic Advisory Board - Stevanovic Institute on the Formation of Knowledge, principal investigator - Media Pensioen Diensten, Voorzitter RvT
M.H. Rosenberg	Bestuurder	- Bpf Schilders, bestuurder - St. PFF Woningcorporaties, bestuurder - Docent SPO - Pensioenfonds Chemours, voorzitter BAC - ANWB PF, lid RC - Pf Pepsico NL, lid BAC
H. Onstwedder	Bestuurder	- FNV, vakbondsbestuurder - St.OBF, bestuurder plv - Sectorcommissie Dierhouderij bestuurder - SUWAS II, voorzitter bestuur (in liquidatie) - Norit Pensioenfonds i.l., vereffenaar
W.P.C. van den Nieuwenhof	Bestuurder	- Royal Cosun, Directeur HR
E. Lundgren	Werknemersvoorzitter	- FNV, vakbondsbestuurder - ING CDC Pensioenfonds, bestuurder - NN CDC Pensioenfonds, bestuurder - Lundgren & Partners, eigenaar
H.W.T de Vaan	Bestuurder	- CNV Vakmensen, vakbondsbestuurder - BPF Reiswerk Pensioenen, voorzitter bestuur - BPF Architectenbureaus, bestuurder
P.P.E.P.C. Meerts	Aspirant-bestuurder	- FNV, vakbondsbestuurder - Gemandateerd overleg Sociale Partners BPL Pensioen, lid namens FNV - Kaderlid FNV Personeel - EFFAT, afgevaardigde namens FNV - Alliance Française Roermond, bestuurder
R.J. Zwijnenburg	Aspirant-bestuurder	- Gemeente Ede, schuldhulpmaatje - Diaconaal Platform Ede, vrijwilliger spreekuur

A.J.E.J. Theunissen	Apirant-bestuurder	- MLP, voorzitter bestuur - Platform Toekomstbestendigheid Pensioenfondsen NVOG, lid / vrijwilliger - Ardacon Pensioen B.V., directeur - St. Pensioenfonds Citigroup Nederland, bestuurder - St. Pensioenfonds Arcadis Nederland i.l., vereffenaar
H.G.E. Douma	Aspirant-bestuurder	- H.G.E. Douma zeugenbedrijf, eigenaar - SAZAS, lid RvC - LTO Noord, vicevoorzitter bestuur

Raad van toezicht	Hoofdfunctie	Nevenfuncties
D. Duijzer	Voorzitter	- Rabobank Nederland, directeur Bestuurszaken en Coöperatie - St. Waarborgfonds Rabobank, voorzitter bestuur - B.V. Eigen Steen Rabobank, voorzitter bestuur - Stichting Kerkelijke Gelden, voorzitter - Nederlandse vereniging van managers, voorzitter - Stichting Koning Willem I, bestuurder - Stichting Alfa Omega, voorzitter - Centraal orgaan kwaliteitszorg Zuivel, voorzitter - Energie Coöperatie Bunnik, bestuurslid
M. van der Poel	Lid Raad van toezicht	- St. PF Tandtechniek, lid RvT - Advocaat pensioenrecht - A'damse Kunstinstelling W139, bestuurder - PME, niet uitvoerend bestuurder - lid SBO Centraal Beheer APF

Colofon

Uitgave

BPL Pensioen
Juni 2019

Tekst & redactie

Bestuursbureau BPL Pensioen

Vormgeving en druk

Drukwerkstudio.nl

Correspondentieadres: Postbus 501
9700 AM GRONINGEN
Bezoekadres: Europaweg 27, Groningen
9723 AS Groningen
Telefoon: (050) 582 19 90
Fax: (050) 313 82 01
Website: www.bplpensioen.nl

